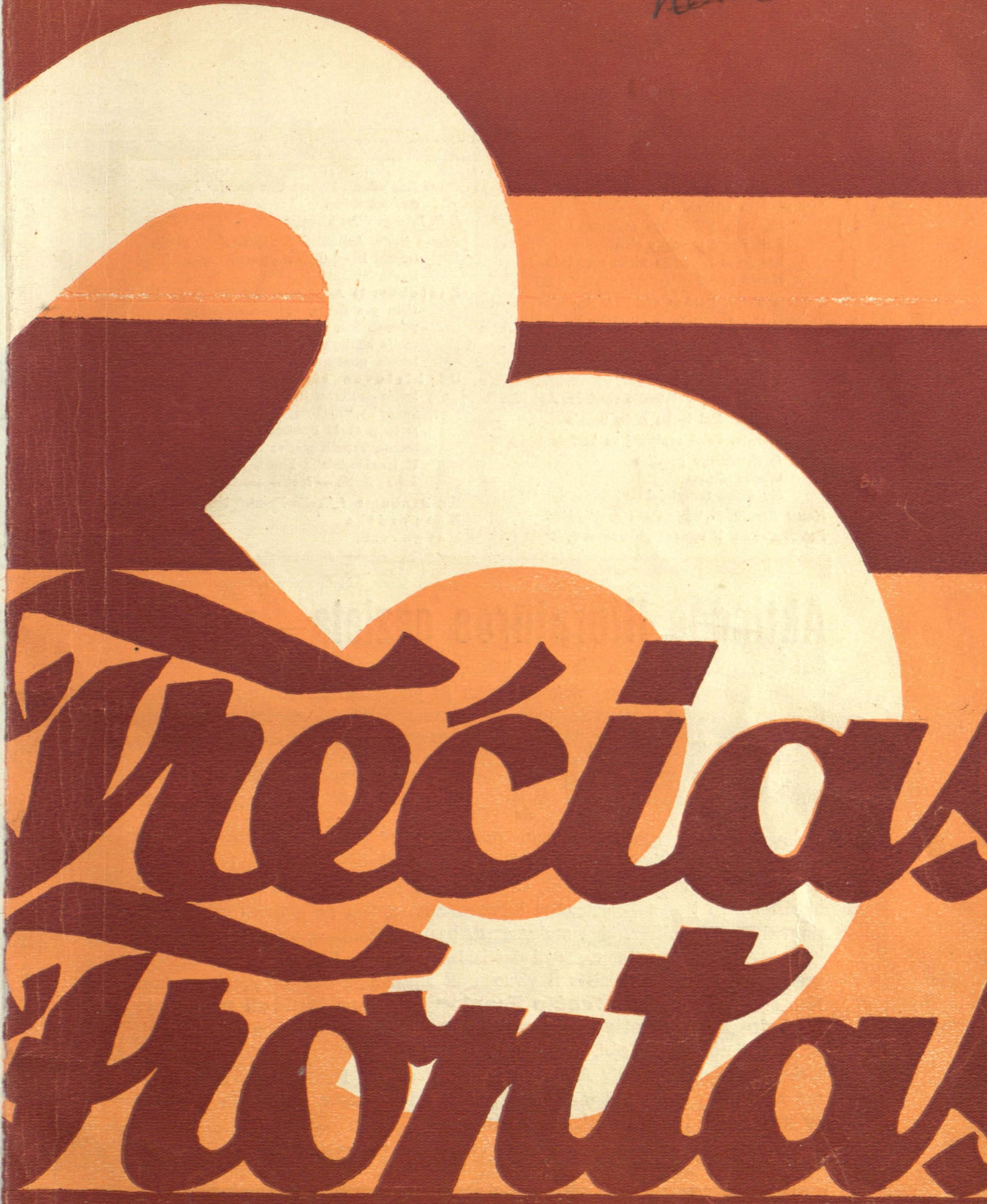

Reza

Associação
Frontal

Lietuva šaukia mus

Jono Šimkaus eilėraščiai:

Medžiaga literatūros metraščiui
Kai žiogai ir varlės eina
Kai jokia filosofija nieko nepadeda
Menas pievoj

Antanas Tulys. Bankas užsidarė. Apysaka

Antanas Venclova. Jei versmė išdžiūsta. Apysaka

Kosto Korsako eilėraščiai:

Pilka afiša
Varpos pro rūką

Jonas Šimkus. Prie krintančio vandens. Apysaka

Petras Cvirka. Kai laukų nieks nearia

Kazys Boruta. Prieš saulėtekį su beržais

Iš *Carlo Sandburgo* poezijos

Cibulių dienos
Šių dienų tauzytojai

Kazys Boruta. Nykos valsčių saulėlydžiai

Petras Cvirka. Iš romano „Nemunas žydi“

Jonas Radžvilas. Bernas literatūroj. Platesnės studijos šķikas

J. R. Inteligentijos klausimu

Bronys Raila. Aristokratai, „meisteriai“, gizeliai, salonai ir misticizmo smarvė (atsak. J. A. Herbačiauskui)

Pastabos: 1) Amen ties „Piūviu“, 2) Grabariam yra darbo, 3) Snobai slapstosi už pompastikos, 4) Rūfinuota tešla, 5) Stilizacija aukštyn kojom, 6) Kaip poetai praleidžia atostogas, 7) Primityvai

Už Lietuvos sienų: 1) Iš Vokiečių žemės — Remarque — nebylys!, 2) Iš Rusų žemės — Majakovskio nekrologas, Kova už metodą, 3) Iš Prancūzų žemės — Surrealizmas, Populizmas, 4) Iš Latvių žemės — Iš trauksmininkų kolekt. gyvenimo, 5) Iš Lenkų žemės — Mečislovas šćuka

Ką dirbame („Trečio Fronto“ kronika)

Mūsų padėka

Mes gavome

Aktingos literatūros gazieta — remkit!

Štai trečias numeris. Kaip ir pirmieji du, tikimės, jis ras draugiško pritarimo, susidomėjimo ir džiaugsmo visų tų, kuriems jis yra skiriamas. Rašytojų Aktyvistų Kolektyvas pasiryžęs dėti visas jėgas — tinkamai išlaikyti, stiprinti ir **gerinti vienintelį Lietuvoje aktingos literatūros ir kultūros leidinį**

„Trečią Frontą“.

Nelengvas kelias naujo kultūrinio progresyviško judėjimo, kaip ir kiekvieno spausdinto žodžio išsiskleidimo. Tačiau spiriami visuomeninio reikalo, širdingai skaitančios visuomenės palaikomi, su entuziazmu pradėjom darbą iš nieko. Pasitikėdami savo jėgom — pralaužėm ledus. Manome, kad po gazietos trijų numerių išleidimo parodėme, kiek mokame darbą organizuoti ir veikti. Ir šiandien, kada savo leidinį norėtume matyti dar labiau pagerintą, **ilustruotą** ir dažniau pasirodantį, tikimės turį teisės iš visuomenės sulaukti ne vien moralinės paramos. Nuo š. m. spalio mėn. **„Trečio Fronto“ leidimui išplėsti steigiam Rašytojų Aktyvistų Fondą.** Visus mūsų draugus kviečiam prie jo prisidėti. Kultūros darbuotojai, darbininkai, valdininkai, mokytojai, moksleiviai! Kas kiek galit, remkit Rašytojų Aktyvistų Fondą. Pasiryžkit kiekvienam „Trečio Fronto“ numeriui paskirti kad ir nedidelę pinigų sumą — įneškite ją į Fondą „Trečiam Frontui“ leisti. Pinigus siųskit šiuo adresu:

„Trečias Frontas“, Kaunas, Prūsų g. 8, b. 4.

TREČIAS FRONTAS

1930 m.
spalių
mėn.

N 3

DIE DRITTE FRONT / TREŠA FRONTE / ТРЕТИЙ ФРОНТ
RASŲTOJŲ AKTYVISTŲ KOLEKTYVO LITERATŪROS GAZIETA

LIETUVA ŠAUKIA MUS

Saulė. Dulkiniai keliai. Varganos lūšnos.

Keli mūsų kolektyvo nariai šią vasarą perėjo didelę Lietuvos dalį.

Ir visur buvo karšta saulė. Dulkiniai keliai. Varganos lūšnos.

Ir visur laukai knibždėjo žmonėms. Tie žmonės svečius sutinka išskėstom geresnį kąsni, nutraukdami nuo savo burnos. Sugriuvusių namų vidun pro vos išiskverbia dienos šviesa. Su nusistebėjimu žmonės žiūri į tolimo Kau pradžių bijo kalbėti, keleivius laikydami ponais, kurių jie pripratę bijoti.

Bet jų baimė tuoj išsisklaido. Keleiviai — toki pat vargdieniai kaip ir jie, iš lūšnų, iš žalių laukų, iš girių ir pelkių.

Ir pradeda žmonės skųstis savo vargais neišbrendamais, gyvenimu be šviesos Liūdnos akys keleivius palydi už vartų ir seka juos, žengiančius į pilką tolum

Dvarų liekanos. Sugniužę miesteliai. Akmenuotos rausvos pakalnės, žali šilai — tvirtai pri- vargo našta sugniužę žmonės.

Kartais turtingas ūkininkas. Laukuos savim patenkinti galvijai toki kaip ūkininkas. Jie ir jis nejaučia vargo. Jie riebus, ir jis riebus. Dalį jų papiaus ir suvalgys. Bus dar riebesnis. O parduotieji galvijai nebevaikščios: — jų vietoje kišenėj skambės pinigai.

Pinigus jis skolins tiems, kurie jų neturi. Po metų jo turtas padidės. Jis nupirks po naują suknią dukterim ir pačiai. Sūnus leis į gimnaziją.

Nekankins jo sąžinė dėl to, kad neturtingas kaimynas, jo skolininkas, išlicituotas išvažiuos į Braziliją. O jeigu ir pradėtų kankinti, tai sąžinė tuoj nurims šiltoji miestelio ponų kompanijoje prie valstybinės butelio. Tarp kitko, jis atliks apie Velykas šventas išpažintį iš visų metų ir atiduos bažnyčiai dešimtinę iš tikro iš pilno.

Ir eina keleiviai tolyn. Kaimai. Miesteliai. Vėl kaimai. Kalnai. Lygumos Kalnai.

Naktim skamba dainos. Jos liūdnos ir sunkiai veržias pro suspaustas lūpas.

Žalios girios ir pievos, balzganai laukai sūpa ir liūliuoja vargo žmonių rūpestį ir gėlą.

Retas šviesos spindulys nušviečia paniurusius laukus.

Lietuvos kaimai skendėja tamsoje. Jie užmiršti beveik visų, kurie iš jų išėjo. Daugelio žmonių sūnūs ponauja miestuose ir namo grįžta tik atsipenėti, kada pavargsta nuo girtos gyvenimo. Paskui jie vėl išvažiuoja, ir šiaudinėse pastogėse vėl viskas lieka po senovei.

Kaip buvo prieš 30, prieš 50 metų, kaip buvo dar seniau.

Žmonės bijo vaiduoklių, bijo velnių, kunigų, antstolių ir kitokių ponų. Nuo vienu jie žegnojasi, kitiem lanksto sprandus ir bučiuoja rankas.

Bet vis dėlto, kad ir kaip griaudus dabartinės Lietuvos vaizdas, vis dėlto vietoje niekas nestovi. Ir akmuo, samanom apžėlęs, amžius išgulėjęs ima judėti.

Lietuva ilgisi šviesesnių dienų. Gal nepastebimai, pamažu, bet vis dėlto kuriasi naujos gyvenimo lytys. Tuo tarpu jos dar neryškios pro neišbrendamų vargų marias dar neaiškiai brėžiasi naujos dienos konturais.

Skirti visas savo jaunas jėgas kovai dėl būsimos mūsų žemės gyvenimo, visą energiją idėti į naujosios Lietuvos aktingąją statybą, į kovą dėl laisvės ir paniurusių lūšnų šviesesnės dienos šaukia mus visa vargo Lietuva.

13432

Handwritten notes and signatures in the right margin, including "t.s. 17h", "11", "04", "t.s. 86", "84", and "t.s. 88".

JONO ŠIMKAUS EILĖRAŠČIAI

Iš naujos knygos.

MEDŽIAGA LITERATŪROS METRAŠČIUI

O, rodosi, vakar tik plaukėm.
Plaukėm.
Prąėjom.

Antanas Tūpa bandos praeina palaukėm
Antanas Venclova, alėjom.

Kostas Kurova alėsa, pienes geltonas.
Pilka afika

Varpos pro rėką aužėm alyvas.

Jonas Švėdas. Prie krėmėnas, kaip Ibseno Brandas,
Petras Čerka. Kai taurėgų kolektyvas.

Kazys Dorota. Prieš ankl. autą pravarėme ilgą,
iš Carlo Sandburgo pabranto pakraščiu.

Gintilū dūnos čiai, rašalu pirštus suvilgė,
šiuo dūnu (antytė) viską į metraščius.

Kazys Dorota. Nėvėnė
Petras Čerka. Iš roman. as viskas

om.

ALIA... dar pridės kas,
kad metais tokio ir tokio kolektyvo.

KAI ŽIOGAI IR VARLĖS EINA

Iš žolės artilerija kyla
su rasa, su varlėm, su giedančiom smilgom.
Eina žiogai, smilkydami ryto kodylą
ir nešdami žole saulės spindulį ilgą.

Saulė vis sugeria rasą.
Garas vis garą.
Tu kaip varlė, kaip žiogas,
alkanas,
nuogas
ir basas,
didis šalies proletare.

Kad taip su varlėm.
Ar žiogais
Surrealistiškai!
Apsiginkluoti spinduliais ilgaish
ir užėiti į priekį.
Užėiti ir atsargiai prie kaklo,
parišti juokais.
Ir tegu rėkia!

Mes turime badą.
Mes turim ir rankas nuogas.
O tie:
tegu patys save išbado,
kuriem gyventi nebloga.

Ir ta nesąmonė iš tikro didelė!
O gal ir sviete mes per nesąmonę?
Tas paprastas vargas ateina ir įgelia,
kaip juoda lietuviškų pievų kámanė.

KAI JOKIA FILOSOFIJA NIEKO NEPADEDA

Vienoda. Vienoda. Vienoda.
Langas. Palangė. Dvi slyvos.
Tas dangus į galvą kala ir duoda
savo pilkumą negyvą.

Todėl ir paputi kartais netikrąją dūdą.
Ir trumelį muši prakiurusį.
Sušunki — palaiko pablūdusiu.
Sako, liežuvį privėręs duryse.

O gal iš viso poeziją visokią
paleist iš varžytynių?
Juk įkvėpimu kartais kaip šeškas dvoki,
o norėtusi dvokti plytine.

Ir nors netikiu į velnią katalikišką,
bet religija kartais pašėlusiai smaugia.
Esu susipratęs ir tautiškai ir lytiškai,
tik per nelaimę miesčionį praaugęs.

MENAS PIEVOJ

Rytas.
Pievoje menas.
Rafaelis, Rubensas ir Picasso.
Demokratiškų ožkų familija ganos,
ir kiekvienos ožkos barzdoj 1/2 litro rasos.

Tik ožys pražilo be laiko
ir be galo rūpinas bei klapatijas.
Nepripažįsta nei žmonos savo, nei vaiko,
kurie jam reiškia visokias simpatijas.

Kažkur ožiui utopijos matos.
Valdymo formos į rutulį susisuka.
O ožkos liūdno sušneka kartais:
bloga, kai ožys psichopatas
su savo barzda ir sąmone dvišaka.

Ir niekas talento nepripažįsta.
Už diplomatiją ordeno niekas neduoda.
Ir Sežanas toj vietoj padarė kiaulystę,
t. y.
paliko tik tašką juodą.

Antrą dieną po vestuvių.

— Aš dar nupirksiu užuolaidas langam, — abejodama tarė jaunoji.

— Turime taupyti. Bet ko gali atsitikti gyvenant, — jaunasis priminė jai reikalą taupyti, apie ką juodu jau buvo plačiai kalbėję ir bendrai pripažinę.

— Bet bus gerai ir be užuolaidų.

— Žinoma. Daugelis gyvena be užuolaidų. Ir saulės daugiau, ir dulkių mažiau.

Vis dėlto namai be užuolaidų neatrodė Samuolienei kaip reikiant. Ji tebebuvo dar vaikas — septyniolikos metų. Bet ji mielai sutiko. Reikia taupyti, labai taupyti, graši prie grašio dėti. Tatai galvodama, ji ir vėl ėmė kalbėti:

— Reikėtų divono prie lovos. Mano kojos nepratusios ir kažkaip lyg ne viskas tvarkoj.

— Bet galima ir be jo apsieiti, ar ne?

Ji tik nusišypsojo.

Daug ir kito ko namuose reikėjo. Ir Samuolienė tai jautė. Bet reikia taupyti. Dar ši rytą juodu kalbėjo apie ateitį — kas bus po dešimties metų, po dvidešimties. Taip, jų vaikai nueis kitais keliais. Jų dukterys nebus mainierių žmonos, o jų sūnai nesiraitys anglies urvuose, juodi ir suprakaitavę kaip jų tėvas. Juodu dės centą prie cento, dolerį prie dolerio, kad vaikus išleistų į mokslą. Ir kada tai sukosi jos galvoje, ji tarė mylimajam, prieštaraudama pati sau:

— O gal mes neturėsime vaikų?

Vyras palingavo galvą.

— Kuris angliakasys jų neturi? Ir ne po vieną — nuo penkių ligi tuzino.

Samuolis ėmė žiūrėtis, kad jo darbo skarmalai būtų tvarkoj. Rytoj reikės grįžti į darbą.

Tada jų ausis pasiekė išsigandusių moterų ir vaikų klyksmas.

Kasyklose įvyko sprogimas.

Jo brolis, jos tėvas — kasyklose.

Juodu išbėgo į būrį panikos pagautų žmonių. Ir pamišusi gauja moterų, vaikų ir vyrų bėgo prie kasyklų. Ir minia vis augo, augo — augo iš visų pusių. Aimanavimas didėjo.

Kiek žuvo, kiek sužalota, — minia sužinos vėlai ši vakarą arba rytoj, arba tik po kelių dienų. Viskas pareina nuo sproginimo.

Po dvidešimt dvejų metų.

— Atsitiko ne kaip mes norėjome, — tarė Samuolienė.

— Ką galėjom, mes padarėm, — teisinosi Samuolis.

Jų sūnus, ligi šiol vis žadėjęs ko naujo ieškoti, kur nors išvažiuoti, šiandien vedė ir visiškai nusprendė likti kasyklose visą gyvenimą. Baigęs pradžios mokyklą, daugiau jis nė nemėgino mokytis. Pats vaikas norėjo, bet tėvam nebuvo iš ko jį mokyti. Prieš ketverius metus tėvas buvo koją nulūžęs mainuose, prieš penkerius metus sirgo ir mirė jų vyriausioji duktė, prieš dvejus metus Samuolienei darė vidurių operaciją. Taip visi doleriai ir centai, kurie dar buvo sutaupyti, išėjo.

Kasyklose užmuštas jo brolis, jos tėvas. Kasyklose jis mirs. Kasyklose ir jų sūnus pasilieka. Čia jų kraujas, prakaitas ir gyvybė susisunkę į juodą anglį. Ir anglis, nors visada pavojinga, prisisunkusi kraujo ir lavonų, laiko kažin kaip tvirtai pri-rakinusi šią ir būsimas angliakasių kartas.

Samuolių jaunystos svajojimai ir viltys jau lyg ir sugriautos. Bet dar ne visiškai. Duktė Viktorija, kuri šiemet baigė vidurinę mokyklą ir išvažiavo gyventi į Čicagą, gal bus laiminga ir suras geresnių pažinčių. Paskui dar ketvertas priaugančiųjų gal bus laimingesni už savo brolių. Gal jie bus drąsesni — turės noro išeiti, klajoti, ieškoti. Gal.

Bet vistiek ši diena yra pažymėtina diena. Juodu pajuto šiandien tai, ko lig šiol nejautė, bet galėjo jausti. Kam Samuolis lipdamas laiptais uždūsta, kam Samuolienė taip sustorėjo ir lyg susitraukė? Kodėl prieš prastą orą Samuoliui jau gėlė sulaužytąją koją ir buvo jau pradėję gelti dešinė ranką, gal nuo nuolatinio anglies kirtimo? Kodėl Samuolienei jau dažnai suskausta strėnos ir reikia per dažnai šlapintis?

Ateina senatvė. Tamsios, ilgos, paniurusios senatvės dienos. Ir baimė.

Juodu gali pasižiūrėti į veidrodį, kuris nemeluoja: jisai — jau palinkęs, jinai — sustorėjusi. Jis — nuplikęs; jinai — pradėjusi žilti. Jo veidas visas mėlynas, pirmuštas anglies; jos — pradėjęs gelsėti. Jų gyvenimo kompasas, kuris brėžia pusiauratį, jau grįžta žemyn, į liniją, nuo kurios pradėjo. Jis pradėjo leis-

kurios jis pakilo prieš dešimtis metų. Juo-Samuoliai tik šiandien tai suprato.

Atsibeldžia senatvė.

— Reikėtų sūnui daugiau ką nupirkti vestuvių dovanų, — kaip visada ji pasiūlė.

— Užteks ir to. Laikas pradėti rūpintis, kad senatvėj grašį turėtume, — sudraudė ją vyras.

Toksai jo posakis buvo dar jaunas. Jis kažkaip nepaprastai skambėjo Samuolienės ausyse. Iš karto ji apsižvalgė, pažvelgė į žaliuojančius medžius už lango, į lietuviškas rūtas pašalyje. Dar pasižiūrėjo į savo vestuvių paveikslą, kuris tebekalbėjo toj pačioj vietoj. Ir sutiko su vyru:

— Tiesa, be cento nieks nepakęs senatvėje.

Juodu apsirėdė ir išėjo pas marčios tėvus, kur buvo rengiamos jų sūnaus vestuvės. Išėjo tik su vienu mažu ryšuliu.

Dar po aštuoniolikos metų.

Samuolis parėjo namo vilkdamas kojas. O tai buvo lygiai toks pat vakaras, kai prieš keturiasdešimt metų jisai pardrožė namo, „kojom žemės nesiekdamas“.

Kiemė jo žmona, stora, žila ir jau žemesnė nei kadaise traukė nuo virvių išdžiūvusius skalbinius. Pamačiusi vyrą, ji nudžiugo, bet jau nebėgo jo pasitikti ir pabučiuoti, kaip kad prieš keturiasdešimt metų ji darydavo tokiais vakarais.

Susidūrusi ji su jo akim, tuojau apsi-
niaukė ir ėmė klausinėti:

— Kas tau? — ji klausė ir bijojo išgirsti atsakymą.

— Galėsiu dabar pasilsėti, — nusiminęs atsakė jis.

— Paleido? — vėl klausė ji.

— Paleido, — atsakė jis.

Baltiniai išdribo iš senės rankų.

— Ilgam?

— Neribotam laikui.

Bėgo kupina klausimų tyla. Ir moteris nei iš šio, nei iš to užsiminė:

— Kažin, kad išsiųstume pinigus į Chicago?

— Gal ir reikėtų.

— Girdėti, visur mažuose miesteliuose bankai užsidaro. Sako, Amerika bankrutuoja. Dabar nedirbsi... O jei dar kas atsitiktų su pinigais...

— Birželio sulaukę, galėsime išsiųsti. Tada pilną procentą čia gausime.

— Ne be reikalo aš kažką negero sapnavau praeitą naktį.

Juodu sueina į vidų. Angliakasis pirma, jo pati su baltiniais paskui. Užsidaro du-

rys, ir kieme vėl viskas ramu ir tylu. O troboje senis ruošiasi praustis, senė bėgioja nuo vienos sienos prie kitos. Kalba eina apie darbą ir pinigus — pinigus ir darbą.

— Nebe taip, kaip seniau buvo Peinoje, — kalba senė.

— Mašinos. Visur dirba mašinos, o pas mus senais kebdais anglis kasama, — sako senis.

Taip, Peinos kasyklos, neįvedusios naujų išradimų, nebeišlaiko konkurencijos. Jos tenkinasi aprūpindamos anglimi tik mažą apylinkę. Todėl vasarai atėjus Peinoje darbas sustoja. Angliakasiai be darbo bastosi ir laukia žiemos. Ir žmnoės, dirbą už algą, neturi prisipylę aruodų.

Ima temti. Viduje pusvalandį žybsi silpna šviesa. Paskui užgęsta. Samuoliai abudu nueina į tą pačią lovą, kurioje gulėjo pirmą naktį, ir apsikabina. Juodu spaudžiasi vienas prie antro ir bijo netekti vienas antro. Nes ilgos dienos, ilgos naktys ir ilgi vakarai būtų dar ilgesni tam, kuris liktų vienas. Atsiminimas jaunų dienų, bendros keturiasdešimt metų kovos su rūpesčiais ir baimė traukia juodu labiau ir labiau vieną prie antro. Jūdvių kova priėjusi jau prie galo. Jų gyvenimo rodiklis tuojau sustos ties ta pačia litanija, nuo kurios jis pakilo prieš dešimtis metų. Juodu drauge kovojo, vienas antram padėjo, tardavos ir rūpindavos ir, kas buvo galima, pasiėmė. Tačiau neteko daug kas pergyventi nei pamatyti. Jų gyvenimas buvo paprastas, kaimiškas: truputis ašarų, truputis džiaugsmo, daug ašarų, truputis alaus. Tai juodo darbo žmonių likimas! Jis prilgysta tam siūlui drabužy, kurio niekas nemato, bet kurį visi žino laikant drabužio formą. O jeigu kada kur kas kalbama, tai, žinoma, kalbame ne apie tą siūlą, bet apie patį drabužį.

Užmigę juodu vienas sapnuoja apie dukterį Viktoriją, kuri gyvena su mašinistu ir augina penkis vaikus, arba apie dukterį Anelę, kuri ištekėjusi už lakūno, arba apie našlę Saliutę, tą jauniausiąją, arba dar apie kitą ir kitą dukterį, kurios visos gyvena Chicagoje. Kitas sapnuoja apie sūnų Juožą, kuriam nutraukė ranką kasyklose, arba apie Stasį, kuris kažin kur išvažiavo ir dingo.

Dar po mėnesio.

Viskas sukosi ratais. Pirmiausia Peinos miestelis, paskui laukai, o už laukų milži-

nai miestai, ypačiai Chicaga su savo linguojančiais plieno namais, pasauliniais bankais ir didelėm šviesom, kurias net Peina naktim mato. Sukosi ir rėkė: Tuš-tuš-čia!

Ir viskas prasidėjo ir baigėsi prie banko. Bankas užsidarė! Vekseliai, abstraktai, pinigai — viskas nugarmėjo į bedugnę. Bankas!

Gal ir gerai, kad užsidarė. Nes senių Samuolių pirmą kartą taip sudrebėjo širdys ir išvirto akys. Ir pirmą kartą juodu išgirdo bendrą visur esančio balsą: Tuščia!

— Bankas užsidarė! — klykė senės ir jaunos moterys. Ir rinkosi visi angliakasiai: vyrai, moterys ir vaikai, į būrį, į pamišusią gaują! Pasigėrė miestelis — pasigėrė nelauktu išgaščiu!

Susispietė apie banką pasiutusi angliakasių gauja. Ir mynė jie stipresnis silpnėnį po kojų, grūsdamiesi prie banko durų, kurios buvo visais raktais užrakintos. Jie grumdėsi pečiais, griuvo vienas kitam po kojų, laužėsi kaulus ir mindė vaikus ir seneles, nors kartkartėmis, pabundant sąmonei, jie ir girdėjo tuščiam banke girtą kvatojimą: Tuščia. — Pas jus ir čionai tuščia!

Kelios dešimtys metų, vilkusios sunkų darbą, bėdas, trūkumus, baimę, rūpesčius ir ašaras, girtai, išsikvėpusiai kvatojo seniam ir senėm: galų gale viskas tuščia!

Senis Samuolis su pačia patys pirmieji atbėgo prie banko durų ir laikėsi įsikabinę į durų rankeną. Jų sūnus, berankis, stovėjo netoli jų. Bet jie nematė vienas kito.

Didelis sumišimas. Bet kam?

— Atiduokite mūsų pinigus!

— Pinigus!

— Išmirsime mes badu!

Skrido balsai ir keiksmas iš visų pusių.

Bet kam? Kam?

Rytoj.

„Bargan neduodame“.

Visos krautuvės, parduodančios mėsą, duoną, daržoves ir švarkus, kaip viena, išstatė iškabas: „Bargan neduodame“.

Mat, Peinos angliakasiai, nedirbdami vasarom, buvo jau keletą metų įpratę imti bargan daiktus, už kuriuos jie užmokėdavo žiemai atėjus.

— Kas bus dabar? — Peina išsižiojo.

Samuolienė iškrapštė kelis doleris iš kojines ir pakasė daržę.

— Mes turime daržą. Greitai bus ridikėlių, svogūnų. Paskui bulvių, — senė pradėjo ramintis.

— O aš eisiu žuvauti, — pridūrė senis. Bet senė išizeidė. Vistiek ne taip, kaip reikia.

— Visi eis žuvauti. Kur tos žuvis?

— Vis dėlto badu nemirsime.

— Mirti gal nemirsime. Bet ne kas ir taip gyventi. Aš tau sakiau: išsiųsk pinigus į Chicagą. Išsiųsk pinigus. O tu...

— Kas žinojo, kad taip atsitiks?

— Jau buvo matyti, kad viskas velniop eina.

— Tu geriau užsikimšk snukį. Man ir taip jau per daug.

Po kelių dienų jaunesnieji pradėjo išvažinėti į didmiesčius. Ir Samuolių įnamiai, kurie gyveno viršuje, išvažiavo.

— Viršus dabar amžinai stovės tuščias, — bliaubė senė. — Iš niekur nė centelis neatplauks. Aš sakiau tau: išsiųsk pinigus, išsiųsk pinigus. O tu springai su tais procentais. Dabar turi šuns uodegą.

— Pasikark! Tu pribaisgi mane su savo prakeiktu liežuviu.

Dar po kelių dienų Samuolienė atsikasė pinigus ir pasiėmė pusę. O dar po dviejų savaitių paėmė likučius.

— Paskutiniai, — ji rodė seniui.

— Ir gerai. Dabar neberekės bijoti, kad kas nepavogtų. Pinigai niekam gero nepadarė, — ironiškai šyptelėjo senis.

— Gali tu sau juoktis. Bet kaip tu juoksies, kada tikras badas užsikars ant sprando?

Bet bijoti bado nebuvo pagrindo. Bulvės baigė užaugti. Duktė Viktorija atsiuntė iš Chicagos dvidešimt dolerių. Kitos žadėjo dar atsiųsti. Buvo tik neramu ir pikta, kad sutaupyti per keturiasdešimt metų pinigai žuvo ir dar tenka laukti malonės iš kitų rankų. Vadinasi, tai, ko labiausiai Samuoliai bijojo, dabar atėjo pas jų duris ir nenuvaromai kaukia. Senatvė be pinigų! Svaigo ir sukėsi jam galva. Pamažu jis silpnėjo. O jo žmona, kurią jis mylėjo per keturiasdešimt metų ir kuri visada jam padėdavo, šiandien, jo sunkiausią valandą, kaip kūju vanojo jam per galvą savo priekaištais dėl pinigų.

— Kažkas sakė: prie grabo žmogaus lieki visiškai vienas, pats vienas. Ir aš likau vienas. Vaikai rūpinasi savo bėdom. O tu irgi palikai mane. Keturiasdešimt metų tu buvai su manim...

Jis taip kalbėjo, o žuvē pinigai, trys tūkstančiai dolerių—keturių dešimtų metų prakaitas, gyvas auksas žybciojo jo silpno-se akyse. Jis vos vos susilaikė, nepradėjęs rėkti:

Jeį versmė išdžiūsta

ANTANAS VENCLOVA

Stogai apžėlę žaliom sąmanom, ir moliniai kaminų vamzdžiai kyšoja pro stogus. Murzini langai visos parapijos. Ant tvorų visoj parapijoj džiūsta skalbiniai, apatinės kelnės ir spadnyčios.

Nuo karščio čirška rugienos ir išdegęs vasarojus. Prakaitas sunkiasi pro storus pakulinius marškinius. Stambiais lašais ritasi per raukšlėtus kaklus už apikaklės.

Matyti, kaip karštis plevėsuoja viršum rugių, viršum pievų. Padūmavę Vinkšnupio šilai, ir žalios lankos raitosi tarp smėlėtų kalnelių.

Ant kalnelių seni sodžiai. Prie kiekvienos trobos supuvę kryžiai, atsilopusios mūkos su nutrupėjusiom rankom ir kojom. Kenčia Kristus už žmonių nuodėmes, didžiausioje kaitroje pakabintas prieš saulę. Ir kentės, kol lietus ir vėjas iš rankos išplėš paskutinę vinį. Tada Kristus nužengs ant žemės...

Sodžius atrodo kaip prie Babilonijos bokšto susimaišius žmogiškom kalbom.

Maždaug kaip per revoliuciją. Tik niekas nesišauo.

Senoviška ūlyčia ir kiemai pilni žmonių. Žmonės sušilę bėgioja, stumdosi, šūkauja, klega.

— Morta, atnešk vandens, reikia vežimui ratus nuplauti! — kieme šaukia smulkus judrus žmogutis su šlakuotu veidu.

— Atsinešk pats, aš ausukes kepu, — rečia jau pro langą pati, bėgiodama po trobą su miltuotu šaukštu rankoje.

Pro langą ritasi dūmai. Prie iškeptų ausukų taikosi katė.

— Škac, biaurybe, — šeimninkė miltuotu šaukštu jam tvoja per nugarą. Paskui tą patį šaukštą užmiršusi kiša į tešlą.

— Na, ar neisi atnešt vandens, ar nori gaut į kailį? — nervojasi smulkus judrus žmogutis su šlakuotu veidu.

— Patriūbink tu man, — spiegia pati, — O pats ponas? Tu nori, kad aš ir tavo darbus padaryčiau?

— Auksas dega!

Ir vieną rytą Samuolis, bučiuodamas savo pačią, paliko ašaras ant jos veido.

— Kur eini? — klausė ji.

— Einu pasivaikščioti, — atsakė jis.

— Kada pareisi? — vėl klausė ji.

— Greitai, — taip pat jis atsakė.

Ir išėjo.

Mažais žingsniais, vos koją pakeldamas, galvą nuleidęs, jis vilko jau baigiantį sutriunėti savo kūną. Kartas nuo karto pažvelgė jis į vieną pusę, kur buvo kalnai, ir į antrą, kur snaudė išsitiesusios mažos angliakasių trobelės. Jis ėjo tuo taku, kurį kasdien du kartus per dieną mindžiojo per keturiasdešimt metų. Keturiasdešimt metų! Daug kas pakeliui jam krito į akis ir priminė praeitį — nesurištų atsiminimų ir pergyvenimų kaspinas pamažu slinko pro jo jau pavargusią galvą. Pirmieji jaunikliai žvirbliai, kurie maišėsi take ir jau patys ieškojo sau maisto, priminė jam užaugusius jo vaikus, kurie gyvena didmiesčiuose. O labiausiai priminė jam jo sūnų Juožą, kuris čia pat gyvena, be rankos.

Ten toliau tviskėjo kasyklos, suverstos anglies stirtos, žibančios saulės spinduliuose. Ir ten teliuskavo jo prakaitas ir kraujas — ten sukėsi visi jo keturiasdešimt metų. O toliau buvo rūkas.

Toli paėjęs, jis atsisuko pažiūrėti į savo trobelę, kuri pilka, maža niūksojo po žaliais medžiais. O netoliese stovėjo jo sūnaus, to berankio lauželis.

Ir... Jis pamažu nuvilko kojas tuo taku, kuriuo išvaikščiojo 40 metų. Jo įmintos pėdos susimaišė su kitų įmintom pėdom.

Senė Samuolienė dar vis žiūrėjo pro langą ir laukė. Bet nebesulaukė ji žinios apie savo vyro likimą. Nes po dviejų savaičių prie savo sūnaus ji mirė.

Trobą, kurioje juodu pradėjo gyvenimą ir vėl vienu du jį baigė ir kurioje keturiasdešimt metų išgyveno, liko tuščia. Ir tas mažas takelis, kuris veda iš trobos į bendrą taką, stovi tuščias.

Ir rytą ir vakare vėjas švilpia tuščiam Samuolių darže, baigdamas išnešioti paskutines jų dulkes.

Kitame kieme dulksta pešamos anties plunksnos. Antį peša Marė su didele nosia. Peša su įnirtimu: šiur, šiur, šiur — byra plunksnos. Skarelė nusmukusi ant kaklo, ir suveltai kaltūnai styro ant galvos kaip šepetys.

— Ei, vyrai, eikit šen pažiūrėt, višta antį peša, — rėkia gatve eidamas žvairas pusbernis, rankoj nešinas pataisytus kamašius.

— Cho, cho, cho, — juokiasi kiti du pusberniai, pasirėmę ant tvoros. — Gi čia ne višta, bet didžianosė Marė!

— Gal nori, kad ir tau nupeščiau? — kertasi Marė pusberniui. — Eik šen, nupešiu.

— Nusipešk sau pirma, kvaile, — rėkia žvairas pusbernis ir nudrožia ūlyčia tolyn.

Juodas įsiganaš šuo be vėnos ausies iš trobos išsineša neblogą kepsnį ir, pasidėjęs ant griovio krašto, taisosi pradėt pavakarius. Bet jis dar kaip reikiant nesuspėja pradėti, ir tuo tarpu ant jo nugaros pasipila tikras šluotų, kačergų ir lazdu lietus. Stora boba ir trys dukters tvoja per šonus ir per galvą nelaimingą padarą, kuris pasisavino pusę kepto paršo.

— Sterva gi tu neraliuotas, — šaukia boba ir trys dukters. — Tai tau vogt! Tai tau vogt! — Ir jos muša alkaną vargdienį.

Šuo, žinoma, nelaukia. Jis sprunka iš kiemo ir bėga įsikandęs kepsnį per sodžių.

Bobos šūkaudamos nusiveja jį tolyn. Dulksta padalkos ir žaibuoja raudonos blauzdos.

— Tai tau vogt! Tai tau vogt, padla!

Šitas šuo garsus visoj parapijoj. Kieno jis — niekas nežino. Visada jis atsiranda ten, kur jaučia gerai gausias prispringti. Dėl savo neramaus charakterio jis neteko ir vienos ausies.

Saulė jau dūlina vakarop. Ūlyčios medžių šešėliai ir stogų čytai ilgėja. Bet visa ūlyčia juda, kruta nuo pat pietų. Kiekvienam kieme riksmas, kiekvienoj troboj čirška kepamos antys, paršai, verda kumpiai, ritasi dūmai. Kažkas darže ėmė sviinti kiaulę. Aitrūs garai srovena per sodžių ir graužia žmonėm akis.

Per ūlyčią girgžda atolo prikrauti karučiai, girgžda stumiami į upelį plaut vežimai, ties kalve kvepia šiltu arklių mėšlu ir degančia anglim. Arkliai žvengia, ginasi sparvas, muistosi, nerimsta.

Kalvėj žvanga kūjis. Kalvis Petras Babeckas su dviem gizeliais sušilę, juodi kaip velniai ant ratų traukia štangas, kausto arklius, taiso bričkų ir kalamaškų resorus.

Vyrai šalia kalvės laiko arklius už brizgily ir kalbasi.

— Na, tur būt ir svieto bus ryt Vinkšnupy, — melancholiškai sako Ūkelis, kurio dešinė koją žymiai trumpesnė už kairę, spiaudamas pro pypkės kraštą žemėn.

— Tai žinoma, — pritaria muzikantas Bieliūnas. — O seniau, dar už mano pomieties, per šventą Oną būdavo bagarių suvažiuos koks desėtkas, ir viskas. O dabar kiek ponų, kiek kunigų! Iš kur tiek ir tų žmonių imasi!

— Taigi. Na, ir suvilks klebonui apierų. Metus valgys ir nesuvalgys.

— Apierų tai apierų, ale kiek pinigų! Anais metais tropijosi man pavėžint kleboną į Starapolę, — kalba muzikantas Bieliūnas, žinomas pagyra ir melagis. — Tai kad tu, broleli, būtum matęs! Keturi vyrai vos įkėlė skrynią taip nuo kelių cenerių (vietoj „centnerių“ jis visada sako „cenerių“) į vežimą. Ką tik nuvilko mano arkliai. Tai tau ne baikos! O mano arkliai žiniai koki!

— Meluoj, dėckau, — melancholiškai sako Ūkelis, vėl spiaudamas pro burnos kraštą žaliom seilėm į smėlį. — Galvą tu turi gerą ant išmislijimo. Išmisliji visokius zbitkus.

— Meluoju? Durnas tu, daugiau nieko. Kam man meluot? O kai nuvažiuov į Starapolę, tai tik sužiūro visi į mus. O pats Lietuvos gubernatorius išeina, bra, ant gonkų su dešimt vyrų. „Tai ką, pinigus atvežei padėt į banką?“ Klebonui sarmata manęs, bijo, kad aš viską žinosiu. Ale nėra kas daryt. „Atvežiau“, sako, „Na, vyrai, neškit į banką padėt pinigus, o mes eisim išgert“. Vyrai nuvilko pinigus, o mes nujome į karčiamą ir gėrėme tris naktis su gubernatorium ir klebonu. Kai trečią naktį užgiedojo gaidys, aš taip užsinorėjau ant savo reikalo, kad negaliu ir gana. „Užteks, sakau, ponas gubernatoriau, daugiau nė lašo į burną neimu. Eisiu arklių pažiūrėt“. Ateinu — arkliai stovi pastatyti gubernatoriaus tvarte, avižų pripilta, viskas suparėtkavota... Ir vėl gėrėme tris dienas ir tris naktis.

— Et, plepi, Jokimai, daugiau nieko! Net sarmata klausyt! Kaip mažas vaikas, atleisk Viešpatie! Ir grieko nebijai!

— Su durnu du turgu, — sako Bieliūnas, sukdamas naminio tabako bankrutką. — Koks čia griekas? Aš negaliu teisybės šnekėt? Aš už teisybę galvą guldau!

— Tavo teisybė kaip š... šviesybė, — ūkeliui nusibodo klausyti kvailų Bieliūno kalbų. Jis nususuka į kitą pusę.

— Ūkeli, tavo eilė, — iš kalvės išėjęs rėkia kalvis Petras Babeckas. — Vesk šen savo stervą.

.....
Temsta vakaras. Vasarojuje plakasi žiogai. Garuoja ūlyčioj arklių mėšlas. Žemė ištrypta naujai pakaustytų kanopų, išvažinėta sutaisytų kalamaškų.

Jau visai sutemė. Geltonas vakaras užvožė didžiuliu antvožu Vinkšnupio parapiją. Ir kiekvieną kaimą. Ant kalniukų. Su pasvirusiais kryžiais. Su lojančiais mėnesienoj šunim. Su kniaukiančiais katinais.

Visi jau sugulė ir knarkia, galvas ant padušų susidėję. Prie pat trobų šnera avižos. Dangaus raudonas gabalas vakaruose. Ties vienos kamaros langu merga ir bernas nenori miego. Merga kamaroj, bernas po langu.

— Onute, leisk, aš tuoj įlipsiu.

— Ar iš galvos išėjai! — šnibžda merga. — Dar kas pamatys!

— Leisk, ir tiek. Nei jau čia kas pamatys, nei ką...

— Ot, imsiu ir neleisiu, — spiriasi merga. — Ryt tokia šventė, aš į spaviedį noriu prieit, o jis sarmatos neturi...

— Onute, ar ne vistiek — vienu grieku daugiau ar mažiau? Po spaviedžio nebegriešinsime...

— Kaip tau, Jonai, nesarmata? Kur tavo akys? Prieš tokią didelę šventę! Prieš atlaidus! Gana jau prigriešijom ir taip.

— Leisk, Onute, leisk, širdede. Ryt Vinkšnupy cukierkų nupirksiu. Ir dar užfundysiu gerą dovaną.

Merga kiek laiko galvoja, leisti ar neleisti.

— Na, vienu grieku daugiau ar mažiau, — pagaliau sutinka ji.

Bernas pranyksta kamaros lango juodoj gerklėj.

Vis dar šnera ir šnabždasi avižos. Arkliai prunkščia atole. O žiogų brigados čerškia pakluonėse, soduos, javuos ir ant stogų.

Paskui vakaruose raudono dangaus gabalas išblykšta, juodi šilai nuskęsta smiltyne. Vasaros naktį tik akmens juoduoja, o paukščiai užmerkia mažas gražias akis, uždaro snapus ir knapsi sutūpę šakose.

Vežimas prie vežimo, pėsčias prie pėsčio. Apdulkėjo visi šilai, atolas, avižos, žirniai. Apdulkėjo pakelėse mūkos, bobos ir davatkos, kurios traukia į Vinkšnupį iš tolimų kraštų: nuo Igliaukos, Aguonio, Re-

ketijos, Piliakalnių, iš anapus plento ir net iš Krijobalių.

Vinkšnupio bažnytkaimis dumblinas. Dumblini namai. Žydų barzdos. Paršai, kurie vaikščioja po visą bažnytkaimį. Tik stebuklingas vanduo tyras kaip ašara. Jis verčia šventoriaus kampe iš po klevų, supynusių ties juo savo senas pavargusias šakas. Stebuklinga versmė ir sutraukia į Vinkšnupį marias svieto.

Ne iš karto Vinkšnupis įgarsėjo.

Seniau jo niekas nežinojo. Kiekvienas ubagas seniau lenkdavos Vinkšnupio iš tolo, kaip bado ir pavietrės. Nes nieko gero seniau nebuvo Vinkšnupy.

Seniau ten stovėjo klebonija su nulėpusiom ausim, primerkusi žlibas murzinas akis. Po langais gailiai šypojojosi švento Petro rakteliai, cinavadai, jurginai, mėtos ir debesynai. Klebonijoj gyveno senas klebonas. Nuplikęs. Sulysęs. Su atsikišusiais žandais. Tai buvo tikras Kristaus apaštalas.

10 metų Vinkšnupio parapijoj jis gyveno su ta pačia sutana. Apsileido. Sutanos rankovės, nuolat parapijonų bučiuojamos, nusizvilgino ir pabrizgo. O priekyje laikėsi priskretusios šutintų bulvių uzevelės.

Klebonas mito bulvėm, uogom ir grybais, o gėlėlės buvo visas jo širdies džiaugsmas. Jos ramindavo jo senatvės dienas ir lengvino rūstų gyvenimą Vinkšnupio parapijoj.

Tas senas geras klebonas, tikras Kristaus apaštalas, mirė dar prieš karą. Užmerkė akis, prie išbalusių lūpų spausdamas švento Petro raktelį, savo mylimiausią gėlę. Paskutiniai jo žodžiai buvo:

— Neturte gyvenau, o Viešpatie, kaip šventas Jobas, dabar priimk dūšią tarno tavo Savęspi.

Ilgai verkė visa parapija švento žmogaus, laistė ašaras maži ir seni. Kartais būdavo sustos du parapijonai pypkių užrūkyt, žiūrėk — ir ritasi ašara vienam parapijonui per žandą.

— Kas tau, kūmai, ko verki?

— Neturim tėvo, neturim švento žmogaus!

Ir antras parapijonas delnu pradeda šluostytis ašaras ir verkti. Sunku abiem ant dūšios nepakenčiamai.

— Einam, kūmai, išmest ant to liūdnumo.

— Einam.

Ir tyliai nuklepsi du nelaimingi siratos į artimiausią karčiamą.

KOSTO KORSAKO EILĖRAŠČIAI

PILKA AFIŠA

Fotografija.

Mes kalbam realiai.

Pilkas lietus krapija ir krapija,
kai visom balom raitosi keliai.

Ir prie vieškelių sodžiai pakrypėliai
Apie vargą žaliuojantį skalija.
Verkia visos šalikelės,
Tartum nuotaka savo veselioj.

Kiekvienoj kryžiaukoj miestokai kaip
Su murinēm bažnyčių tetirvom. [blakės
Dega tūkstančiai žvakių,
Ir varis skambėdamas vaikščioja dirvom.

Bet vargas nebijo
Nei žvakių, nei vandenio švęsto.
Todėl ašarom nuolat ir lyja
Tas gyvenimas velniškai prastas.

Ir ši fotografija —
Degutu rašyta afiša,
Liūdna, lyg kiekviena parapija,
Lyg kaimai pagal Nemuną, pagal Dubysą.

VARPOS PRO RŪKĄ

Linko varpos svarios.
Vėjas gėlė širdį.
Dangus — tartum varis —
Kraujuos saulę girdė.

Vakaro šešėliai
Klostės parugėmis,
Rūsčios rūko vilnys
Tėviškę apšėmė.

Tėviške sulinkus,
Tėviške bedale, —
Tavo pilki vartai
žaliu vargu želia.

Ir lyg varpos svarios
Linksta galvos žilos.
Ko tas žalias vargas
Tėviškę pamilo?

Liūdnas mano kraštas —
Vargas parugėse.
Vakaro šešėlius
Pančius tegirdėsi.

Dūzgia plieno pančiai,
Liūdi laukai platūs,
O pro rūstų rūką
Saulės nesimato.

Tėviške žalioji, —
Žalias tavo vargas.
Bet mačiau pakluonėj
Ryto skaras margas.

Jau mačiau pakluonėj
Rytmečio balandį.
Sako, broliai vargūi
Dalgius išgalando.

Bet pasklido žinia už šilų, už akmenuotų
laukų ir girių, kad naują kleboną vyskupas
atsiunčia į Vinkšnupį.

Vieną dieną subildėjo visas Vinkšnupis,
kai atbirzgė naujas klebonas, storas ir rau-
meningas, į parapiją. Paskui jį trys poros
arkių vežė patalus, skrynias, spintas, sta-
lus ir komodas. O paskutiniame vežime sė-
dėjo laibutė gražutė moterėlė — naujoji
gaspadinė.

Blusos striksėjo po visą bažnytkaimį,
o musės šildė savo senus šnarius, padžio-
vusios ant sienų prieš saulę.

Ne kokį ispūdį padarė naujam klebonui
nulėpusios klebonijos ausys ir žlibi langai.
Nepatiko naujam klebonui, kad liūdna
Vinkšnupio parapijoj, kad jokių pramogų
nėra Vinkšnupio parapijoj, kad tik blusos
ir musės ten veisiasi.

Daug vakarų, vaikščiodamas po kleboni-
jos sodą, galvojo naujas klebonas, kaip nu-

laipinti laimę iš dangaus, kaip iškirsti sau-
lei langą į liūdną Vinkšnupio parapiją. Jau
mėnulis sakydavo labanakt, kišdamas tau-
kuotą snukutį už mėlynų medžių, katinų
kniaukimas nutildavo, o klebonas vis dar
mąstydamas apie Vinkšnupį, atsirėmęs į nu-
kumpusią obelį.

Naujas klebonas nepanoro valgyti tik
bulvių, grybų ir uogų. O prieš muses ir
blusas jis su savo nauja gospadine paskel-
bė didįjį karą, ir per tris dienas visas jas
šlapiais rėčiais išgaudė klebonijoje ir
kieme.

Klebonas skaitydavo breviorių, sukda-
vo smulkutį žalią ražančių ir melsdavos.
Jis prašydavo Aukščiausiąjį Tėvą atsiųsti
stebuklą.

Bet stebuklo vis nebuvo ir nebuvo.

Nužydėdavo sodai, vėliau pievos. Nužy-
dėdavo žolėm apžėlę akmenys, žiemkenčiai
ir vasarojus. Paskui rudens vėjas nešioda-

vė po parapiją klevų ir pušų sėklas, krėsdavo klebonijos sode sukirmijusius obuolius, o stebuklo vis nebuvo.

Vos sutilpo klebono rakandai klebonijoje. Reikia naujos klebonijos. Reikia naujų tvartų. Reikia arklių, žvengiančių tvartuose. Nes naujas klebonas buvo gimęs ne klebonauti, bet gaspadoriauti. Reikia, kad arkliai, kad karvės, kad kiaulės žvingautų, baubtų ir kriuksėtų.

Iš Vinkšnupio smilčių ir molio turto neišsunksi. Iš akmens džiaugsmo neišvarvinsi. Todėl graužė klebono galvą visokia markatnastis ir dieną ir naktį.

Klebonas mėgdavo gerai pavalgyti. Mėgdavo gražią kompaniją, preferansą, cigarus ir likierį. Nes jis buvo gimęs ne klebonauti.

Tarp kitko, klebonas laikė save daktaru. Bobom nuo gumbo jis duodavo žolių. Nuo priepuolių kažkokio žvėries rudų plaukų. Iš parapijos į parapiją su savim jis vežiodavos visokių činčiberių pilną kuparą. Bet geriausiais vaistais jis laikė tyrą vandenį iš šventoriaus versmės ir duodavo jo kiekvienam, kas tik atsinešdavo savo butelį.

— Aš negaliu duoti savo bonkų, — kalbėdavo klebonas. — Bonką man pinigą kaštuoja!

Daug kartų, eidamas pro Aušrotos upelį, kuris, išrėžęs vagą pro bažnytkaimį, burbė tolyn, galvojo klebonas, kad gražu būtų, jeigu vandens malūnas, jeigu ratai sukasi, jeigu tvenkinys žuvys. Ir išeit taip retkarčiais pavakare su liekna gražute gaspadinėle Stepute, užmest akį ant malūno ir, atsistojus šalia tvenkinio, žiūrėti, kaip žaliuos mauruos krykštauja žuvytės.

Steputė mėgdavo minkštus vakarus: minkštas dangus, minkštas vėjas, minkšti medžių šešėliai. Ypač jai patikdavo stovėti šventoriaus kampe ties versme, iš kurios klebonas bobom duodavo gydomąjį vandenį. Iš ten buvo įdomus vaizdas į tolimų kaimų kalnus, pušynus, knarkiančius mėnulio šviesoj, į Aušrotos upelį, vingiuojantį ir pranykstantį už medžių.

Vasaros naktim, apsvilkusi balta per dėm perregima suknele, ji rymodavo ties šaltiniu, pasirėmusi į klevą, ir galvodavo, kad nebloga pas kleboną šeimininkauti, nors ir nėra tokios prabangos, kaip buvo seniau kitoje parapijoje.

Bažnytkaimio bobos matydavo baltą šešėlį tarp medžių ties versme, iš kurios klebonas semdavo gydomąjį vandenį, ir pasklido gandai, kad šventa Ona stebuklingai apsireiškė.

Klebonas girdėjo tuos gaudus. Jis nematė prasmės eiti prieš visuotinę nusistatymą. Jam į galvą atėjo gera mintis. Jis sutvarkė versmę, padarė patogų prie jos priėjimą, o kartą iš po nakties žmonės rado klevė paliai versmę kabantį šventos Onos paveikslą. Tai buvo dar vienas stebuklo įrodymas, nes visi buvo įsitikinę, kad paveikslą angelai atnešė iš dangaus.

Atsirado žmonių, kurie tvirtino girdėję net angelus giedant, nešančius iš dangaus stebuklingą paveikslą.

Versmės vanduo rodė nepaprastą galią, nes apžlibę žmonės, juo plaudami akis, ėmė geriau matyti, o plaudami žaizdas, nebe taip kentėjo.

Ėjo laikas, ir Vinkšnupy atsirado šv. Onos, stebuklingai apsireiškusios, atlaidai.

Aplink stebuklingų vietų nebuvo. O nelaimingų luošų, apžlibusių ir nušašusių, buvo daug. Ir ėmė plaukti į Vinkšnupį visoki žmogėnai, susukti baisių ligų, stabo ištikti, akli, kuproti, perkreiptais veidais, kurti ir nebyliai iš prigimimo.

Visokių ligų, visokių negandų yra pasaulyje. Ir pasklido plačiai žinia, kad Dievo rykštę atitolinanti tik stebuklingoji Vinkšnupio versmė, sukalbėjus reikalingą skaičių maldų, į karbonką įmetus pinigų ir nesveikus kūno gabalus nuplovus stebuklinguoju vandeniu.

Kiekvienais metais per šventą Oną tai bent būdavo Vinkšnupy triukšmo!

Ne tik visa Vinkšnupio parapija subarbėdavo į Vinkšnupį. Iš anapus toli mėlynuojančių girių, iš anapus šilų ir akmenuolų laukų suplaukdavo pėsti, raiti ir važiuoti.

Devyni kunigai klausydavo išpažintį. Prie visų trijų altorių nuo anksti ryto eidavo mišios. Cignoriai nepaliaujamai gaudė, pro duris veržėsi kodylo dūmai, tabako ir krakmolo šiltas kvapas.

Suprakaitavusios sėmėgos bažnyčioje laužėsi šonkaulius, mindė savo artimui čeverykus ir klumpes, plikapanosiai mergom gnaibė pašones, ir griaudi malda, gailingi atsidūsėjimai, susimaišę su kodylo dūmais ir garuojančiu prakaitu ir vos paslepiamu juoku, kilo Dievop.

Ant rinkos žvengė arkliai. Kvėpėjo vystančiais dobilais ir rūkščiu arklių šlapumu. Birbė katarinkos. Ant katarinkų tupėjo papūgos ir marių kiaulaitės. Sukosi rateliai cukierkom lošti. Margavo karabelnikų būdos. O po būdom žmonės pirkė škaplierius, ignosėlius, baronkas, peiliukus, šukas ir skustuvus.

Visos karčiamos užė nuo įsilinksminusių maldininkų šūkavimo. Į lubas šaudė alaus butelių kamščiai. Kai kur jau sukosi poros. Ir kožnas bernas norėjo mergą įsukti taip, kad padalkos kiltų aukščiau galvos.

Bet jūs mažai būtumet matę, jei nebūtumet užėję į šventorių ir pas stebuklingąją versmę.

Ten buvo visa luošų armija. Pasibaisėtinai žaizdas kojose ir rankose rodė sudžiūvę žmonių skeletai, tartum atnešti čia iš lavoninės. Bekojai gulėjo ir sėdėjo vežimėliuose. Berankiai spiegdė. Visi giedojo karunkas, litanijas, šventas giesmes. Šimtai balsų klykė ir šaukėsi į žmones ir į Dievą, prašydami pasigailėjimo. Kiti tyčia apsi-vynioję gyvulių žarnom kojias, kauližo pinigų ar almužnos, o jei negaudavo, imdavo biauriai keiktis. Iš kai kurių ubagų kišenių nedviprasmiškai kyščiojo galvukes laibi pusbonkiai ir sorokopkės.

Aklas elgeta, ištiesęs išdžiūvusią ranką, giedojo:

„Iš rojaus linksmo miesto
Yra Ieva išmesta.
Dėl obuolio valgymo,
Per žalčio pagundymą“.

Kitoj vietoj elgetos sudarė chorą ir traukė įvairiaisiais balsais:

„Bobos ir audėjos, marčios ir verpėjos
Nors stuomenis duosit, bet neišsivaduosit
Nuo smerčio.“

Gražiausias paneles, skaisčiausias mergeles,
Kaip seną, taip jauną — lygiai visas piauna
Kaip avis.

Kupčiai, palūkninkai, randžiai, karčiamninkai
Nors pinigus renka, bet neišsiperka
Nuo smerčio.

Daug galingus ponus, ubagus, klebonus,
Kaip sūdžią, taip kriaučių, ricierių ir šiaučių
Im' lygiai.

Velnių balsais šauksit, peklos smarves mauksit,
Iš akių eis ugnis, o nasrais smalą ris
Griešninkai“.

Į keturkampe geležinę karbonką ties stebuklingąją versmę žvangėjo pinigai po pinigai. Nuo stalų, patsatyti ties versme, trys bažnyčios tarnai brostvininkai didžiulėm ragažem į kleboniją sušilę nešė kumpius, dešras, sūrius, skilandžius, gaidžius ir paršus, žviegiančius ir giedančius. O apierų krūvos vis didėjo ir didėjo. Ir galo nebuvo matyti Dievo palaimai, kuri gausia ranka pylė turtą į Vinkšnupio kleboniją.

Po šventorių rimtu žingsniu vaikštinėjo pats klebonas su taca ant rankų. Jis kvepėjo šilta arbata. Šveicorius ėjo pirma, barškino storą lazda su barškančia misingine bumburke ir kartojo:

— Aukokite šventos Onos reikalui! Aukokite šventos Onos reikalui!

Klebonas jį taisė:

—Sakyk, ne šventos Onos reikalui, bet šventos Onos garbei!

Šveicorius, užmiršęs klebono nurodymą, vėl kartojo savo:

— Aukokite šventos Onos reikalui! Šventos Onos reikalui! Šventos Onos reikalui!

Jie ėjo pro klykiančias ir ūbaujančias armonikas, kurios rėkė širdį plėšiančiais balsais. Per armonikų alasą užė nuostabiausi ubagų balsai. Jie urmu giedojo už visokias dūšias, už gaspadorių ir gaspadinių sveikatą, už gerą javų ir gyvulių derlių, pagaliau patys nežinojo už ką.

Viskas buvo urmu. Iš kur čia supaisysi, kiek už ką reikia sukalbėti „Sveikų Marijų“, kiek už ką „Amžinių atilsų“.

Štai, surukusi bobelė aklam elgetai įspraudė į delną monietą, kad pasimelstų už Ralio dūšią. Nieko nelaukdamas, elgeta užtraukė, turavodamas armonika:

„Už dūšią Ralio,
Už dūšią Ralio,
Už dūšią Ralio,
Ralio, Ralio, ralia lia lia,
Ralia lia lia ralia lia!“

Toliau lietuviškos polkos taktu. Kažkas šluostės ašaras, kažkas pradėjo kvatotis.

Po visų pamaldų ir mišparų iš bažnyčios virsta galvos, plikos ir gauruotos, skepetos, sermėgos, akys, kaktos, visokios nosys, parasonai, lazdos, maldaknygės, žandai, kriukiai, naftaizos.

Šventorius, rinka, krautuvės, karčiamos užsikemša kojoms, pilvais, andarokais, kelnėm, galvom, šliurėm, ūsais, čeverykais.

Birzgia birzgygnės, primusai šutina arbatą, pro karčiamų langus kvepia bulkos ir marinuotos silkės.

Nesurasi čia tėvo motinos, nesurasi gimto vaiko. Per dulkes, pypkių dūmus ir sausą garuojantį dumblą nematysi artimo savo.

Čia slampinėja žvairas pusbernis, visiem stengdamasis parodyti savo naujai sutaisytus kamašius. Didžianosė Marė kremta kringelius. Per barzdą jai varva seilės, o kaltūnai ant galvos styri kaip šepetys. Jonas Onai perka cukierkas ir limonadą, kaip

vakar vakare buvo žadėjęs. Apie karabelninkų būdas sukiniasi ir vienausis juodas šuo. Jau prieš kelias dienas jis rengėsi į Vinkšnupio atlaidus. Jam neblogai čia vyksta darbas: palindęs po vežimu, baigia ryti trečią dešrą.

Ties šventorium stovi ūkelis ir Bieliūnas.

— Na, ar aš nesakiau, — kalba Bieliūnas. — Šitiek svieto suplaukė! Ale kai aš prieš karą buvau Petraburke, tai ten, vyrti, per atlaidus pažarna kamanda graija visą dieną, o pats ciecorius Mikalojus visiem dalija baronkas. O ties šventorium stovi penki šimtai bačkų alaus. Nori — semi ir geri sau. Niekam nė gero. Tai bent būva atlaidai! O į krikštą per atlaidus vaikų atneša tai taip apie penkis šimtus šešis šimtus štukų.

— Et, ir vėl pliauški, Jokimai, kaip jautis per vandenį. Iš kur jau ten tų vaikų tiek bus?

— Kad tu, ūkeli, tikras neviernas Tamošius, — šneka Bieliūnas, sukdamas naminio tabako bankrutką. — Kad nebūčiau matęs, nešnekėčiau. Aš pats viena diena prie krikšto trisdešimt jenerolų vaikus prinešiau.

— Na, einam išgert, Jokimai. Mat juos šimts tuos vaikus!

— Tai gal bobas reiktų paieškot, ar ką? Rodos, ten kokį sūrį atsivežė. O tavo boba, rodos, paršą įsirišo.

Ir pranyksta du kaimynai minioje, ieškodami savo bobų, savo sūrių ir savo paršų.

Per šventą Oną ilga dienos. Ilgai karčiamose šokinėja ant klavišių greiti pirštai, o grindyse trepsi žiuriukės*, klumpės, čeverykai ir čebatai. Pro atdarus karčiamų langus šniokščia tabako dūmai, garas ir mašinšmerio kvapas.

Tik vakarais visais keliais namo svyruoja susikabinę kūmai. Kojų pėdos išspausstos smėlyje nelygiai, nuo vieno kelio krašto prie kito ir vėl atgal.

Vaikėzai pučia moliniam gaidžiam į pasturgalį, mergos graužia kringelius.

— Verute, duok man kringelį, — prašo bernas.

— Palauk, aš suvalgysiu, tau skylę paliksiu.

— Cha cha cha, — klega visas būrys. — Na, ir liežuvį turi ta Veronika!

* Medinės klumpės.

Nueina žmonės, nuvažiuoja kalamaškos ir bričkos, nudulka visi keliai.

Rugiai jau nukirsti. Vasarojus išdegęs, skystas. Kažkur čiułba putpela. Lelijavi šilai. Lelijavas atolas. Iš Aušrotos upelio pradeda kilti dūmai.

Kiekvieni metai, kiekviena vasara, kiekviena šventa Ona — naujas klebonui džiaugsmas, naujas žmonių susirinkimas, naujas turto šiūpsnis į kleboniją.

Klebonas išsistatė naują kleboniją, stonias, kluonus ir svirnus. Stonioje ėmė žvengti juodbėriai drigantai, laukuose kalnus vertė juodmargis bulius, pievose ganėsi pieningos žalos karvės. O molėti klebonijos laukai geriausiai tiko kviečiam. Ir svyravo klebono kviečių keli hektarai sunkiom gintarinėm varpom, aukštais stiebais, be piktžolių, be dirsių, švarutėliai.

Tik rugiagėlės kelios ir keli rausvi kūkaliai šaipėsi kviečiuos.

Klebono daržuos iš šaknų virto runkeliai, plačialapiai sidabriniai kopūstai ir kalifiorai, o pavasariais liepnodavo įvairiaspalvės aguonos ir žaliuodavo morkos.

Metai iš metų per šventą Oną Vinkšnupy rinkdavos visa apylinkės ponija: Aleksandravo ponas su penkiom dukterim. Rasių dvaro ponas Razvadavičius, bevaikis, su storule pačia. Vilkabalių bravoro savininkas, ir daugybė kitų. Per mišias jie sėdėdavo bažnyčioj už grotelių. Melsdavosi iš lenkiškų maldaknygių. O po pamaldų eidavo baliavot į kleboniją su kunigais.

Po ilgų iškilmingų pietų didžiausiame klebonijos kambary, kur visi kunigai ir apylinkės ponija vos sutilpdavo apie didžiulį stalą, po tostų už gražią Vinkšnupio ateitį svečiai eidavo apžiūrėti klebono turty: klebonijos, tvartų, kluonų, svirnų, kurie lūždavo dar nuo pernykščių javų. Paslui arklių, karvių.

Tik vėlai vakare išsiskirstydavo svečiai namo. Kunigai geltonais fajetonais ir žvilgančiom juodom bričkom važiuodavo į savo parapijas. O apylinkės ponai į savo dvarus. Linksmi, įkaušę, patenkinti.

Drungnais vasaros vakarais išeidavo klebonas su jaunute gaspadinėle pavaikščioti. Juodu sustodavo ant Aušrotos upelio kranto, kur darbininkai užtvenkė tvenkinį ir statė vandeninį malūną, ir žiūrėdavo, kaip tvenkinio vandeny krykštauja sidabrinės lydekos, žolėse nardo karosai ir mažos žibančios žuvytės.

Klebonas galvojo, kaip bus gražu, kada krumpliuoti ratai taškys krintantį žemyn

vandenį. Kada suksis malūne kelerios girnos. Byrės į girnas grūdai, pro medines keurkampes rynas byrės miltai. O kelios dešimtys darbininkų geležiniais karais vežios grūdų ir miltų maišus.

Bet nebuvo lemta klebono svajojimam įvykti. Netikęs atsitikimas, kvailas ir tiesiog beprasmiškas, daug ką pakeitė Vinkšnupio parapijos gyvenime.

Įvyko tai vieną vasarą prieš šventos Onos atlaidus.

Buvo rytas kaip rytas. Ir gaidžiai giedojo išvertę gerkles, ir Vinkšnupis toje pat vietoje stovėjo, ir klebonas kaip visada iš ryto gėrė baltą kavą. Išgėręs kavą, užsirūkė cigarą. Viskas, rodos, buvo kaip seniau.

Tiesa, už langų dar raičiojosi tirštas rūkas, klebonijos sode krito į žemę drėgnos kriaušės, didžiulės kaip klumpės, dusliai bumbsėdamos. Į laukus išvažiavo bernai rugių vežti. O rugiai šiais metais buvo tiršti, išgulė ir brandūs.

O vis dėlto buvo kažkas ne taip.

Prieš pat mišias zakristijonas klebonui pranešė, kad stebuklingoji versmė iš po nakt staiga išdžiūvo!

Žinoma, tai buvo nesąmonė. Klebonas jam burbtelėjo:

— Netauzyk niekų, seni!

— Galiu pasibažint, klebonėli! Kaip Viešpatį Jėzų myliu, tikra teisybė.

Prieš mišias nebuvo laiko klausinėti, nes ties zakristijos durim suskambėjo skambalas, ir klebonas su kieliku išėjo prie altoriaus. Bet didelis neramumas įlindo į klebono dūšią: „O jeigu iš tikrųjų? O jeigu —. Bet ne. Tai nesąmonė! Bet kaip zakristijonui tai būtų galėję ateiti į galvą, jeigu būtų neteisybė?“

Baigęs mišias, klebonas nuėjo į tą vietą, kur buvo versmė. Ir klevai stovėjo seni, susikabinę nuo senatvės nudžiūvusiom šakom, ir šimtametės išpuvusios liepos, kurių drevėse bitės kraudavo medų, kvepėjo, ir išstrypta aplink žemė. Bet vandens versmėje nebebuvo nė lašo!

Tai buvo didžiausia nesąmonė! Tai buvo keistas, betiksliškas gamtos šposas! Versmės išsemti niekas negalėjo. Ji išdžiūvo pati.

Ir kuo greičiausia klebonas liepė atnešti kastuvus. Atnešė kastuvus, subėgo žmonių, kasė žemę, bet vis buvo sausa ir sausa. Po šventorių lakstė sušilęs zakristijonas, bažnyčios tarnai buvo išsigandę.

Iki pietų kasė žmonės, bet smėlys buvo vos truputį drėgnas. Stebuklingosios versmės kaip nebūta!

Moksliškose knygose klebonas buvo skaitęs apie tokius gamtos šposus. Kartais požeminė vandens gysla dėl tam tikrų geologam žinomų priežasčių pasuka kita linkme, ir vienoj vietoj versmė pranyksta, o ima mušti kitoj vietoj.

Klebonas buvo nepatenkintas. Jis buvo net labai nepatenkintas. Bet į išdžiūvusią versmę vandens nepripils.

Kitą dieną jis visai neišėjo iš kambario, tik jaunąją šeimininkėlę kelis kartus siuntė žiūrėti, be neatsiras versmėje vandens.

Bet vandens vis nebuvo ir nebuvo.

Ne, kaip sau norit, klebonas atsirado labai juokingoje būklėje. Ir kaip tyčia tai įvyko netoli prieš šventą Oną!

Greitai pasklido žinia apie stebuklingą versmės išnykimą ne tik Vinkšnupio parapijoje, bet ir toli už jos sienų. Garsas nuėjo toli už šniokščiančių šilų, už akmenuotų laukų į tolimas parapijas, iš kur važiuodavo žmonės į Vinkšnupio šventos Onos atlaidus.

Po kiek laiko versmė ėmė trykšti žinomo Vinkšnupio bedievio Skardos kieme.

Pirmą kartą po daug metų Vinkšnupis per šventą Oną buvo tuščias. Vos kelios kalamaškos stovėjo ties šventorium, o ubagų giesmės ir vaitojimai buvo vos girdėti. Retas pinigas žvangtelėdavo, krisdamas į keturkampe karbonką, retas sūris arba paršas atsirasdavo ant aukų stalo.

— Ot, matai, — kalbėjo Bieliūnas šlubam Ūkeliui, stovėdamas su juo ties šventoriaus bromu. — Ateina laikas, ir versmė išdžiūsta... O kai aš vajavojausi ant Karpatų kalnų, tai, vyre, ten mes tokią versmę matėm, kad sudėtum dešimt tokių bažnyčių, kaip čia, tai dar aukščiau mušė vanduo. Ir, žinai, tas vanduo toks šiltas kaip arbata. Būdavo ateis saldota, pasisems kelis viedrus ir nešasi gerti. Nė cukraus nereikia, nes vanduo būdavo saldus kaip su cakarina. O Vinkšnupio versmė ėmė ir išdžiūvo. Liūdna, Ūkeli!

— Žinai, iš tikrųjų liūdna, Jokimai, — patvirtina Ūkelis.

— Einam nors liminado išgersim, senus česus atsiminsim.

— Einam.

Ir nueina du neperskiriami kaimynai: — Bieliūnas pirma, Ūkelis šlubčiuodamas nukrypuoja paskui. — — — — —

PRIE KRINTANČ

7 Tegu nusiloja tas šuo, kuris stora grandine pririštas daužosi prie Dambravos dvaro tvartų. Tegu nuūžia malūno ūžimas ir tas vandenkritis, kur žalias Dambravos prūdo vanduo naktį ir dieną puola ir puola.

Tada mes pereisime ilgą aukštų liepų alėją. Sustosime ties vinkšna. O gal ties senu klevu. Bet mes galime ir visai nestoti.

Tik ten, kur matininkas, vieną akį primerkęs, kažką taikina pro savo astrolabiją — ten mes turime sustoti. Nes tuoj už matininko nugaros mažutis žmogus su dideliu kaulu gerklėj ir su retais panosėj dygstančiais ūsiukais maigo lopeta žemę.

O gairių virtinė bėga krypuodama į šalis ir sustoja ties sukastu kapčium. Toj vietoj prasideda liuteronų kapai.

Kapai seni. Nebelaidoja niekas. Bet kryžius ar šiaipjau amkuo svyruoja nuo senatvės ir per didžiąsias šventes, seni, toki pat kaip tie kryžiai, liuteriai ateina savo protėvių aplankyti.

Astrolabija nueina į kitą vietą. Gairės pabėga ir sulenda į žemę kita linija. O mažutis žmogiukas su pašarmojusiu pano-

---

Vasara ateidavo ir praeidavo. Paskui ruduo, žiema, pavasaris ir vėl vasara. Ir šv. Ona ateidavo ir praeidavo. Bet niekas nebevažiavo į Vinkšnupį. Keliai nuo Igliaukos, Aguonio, Reketijos, iš anapus plento, iš Makauskų ir Krijobalių nebedundėdavo nuo vežimų ratų. Tik kur-nėkur šliurendavo susiraukusi davatkėlė, eidavo reumatizmo susuktas ubagas.

Liūdna būdavo Vinkšnupy per šv. Oną.

Nuskurdo klebono laukai, ištuštėjo aruodai. Menki dirsėti rugeliai svyravo klebono laukuos, griaudindami širdį kiekvieno, kuris atminė geresnius Vinkšnupio parapijos laikus. Sulysusios karvės valkiojosi pievose, grauždamos skystą žolę.

Malūno statybos darbai sustojo. Tvenkinys ėmė griūti. Suvežtas lentas ir plytas parapijonai vogė ir vežėsi namo. Tik begalės varlių priviso tvenkinio mairuose ir pažliugusioj pievoj pas tvenkinį.

Ir vėl pradėjo galvoti klebonas, kad naujo stebuklo reikia Vinkšnupio parapijai.

siu baigia kasti naują kapčių. Bet kai astrolabija praeina, dvaro žemė vis mažesnė pasidaro. Ir mažutis žmogiukas pradeda abejoti, vargu jam žadamam sklypui dvare besusiras žemės.

Diena po dienos. Pro pakrūmes, palaukes — vis linija, vis kapčiai, vis matininkas su astrolabija ir žmogiukas su kastuvu.

Taip Dambravos dvaras tvėrė savo centrą pagal demokratinės respublikos įstatymus.

Kas liko anoj pusėj — tą išdalys kumiečiam, savanoriam, bežemiam ir mažazemiam. Ir pagal teisybės Jurgis Teliukas, tas mažutis žmogus, taip pat turės ant šių matuojamų laukų kur nors atsisėsti. Tik jam įstatymai visai neaiškūs, ir jis kartais pamano, kad jį už tą nežinojamą gali nuskriausti.

Bet demokratiškos respublikos įstatymai lygūs visiems.

Taip šneka kiekvienas šnekėtojas, kuris palipa vežimą arba bačką.

Ir jau tik todėl jis neturi būti nuskriaustas.

2 Kai atvažiuodavo grapas į Dambravą, mažutis Jurgutis varinėdavo kiaulių šeimą po pūdyką ir grapui praeinant ilgai stovėdavo, kepurę nusimovęs. Nudulkėdavo kelias, ir kiaulės išsiskirstydavo, jis vis stovėdavo, išžiūrėjęs į tą vietą, kur neseniai grapo būta. Reti, geltoni plaukai, tarp kiaulių. Kur jo tėvai — jis nežinojo ir visai nesistengė žinoti. Jis nieko nesistengė. Tik kiaulė jei lįsdavo iš apibrėžtų ganyklos ribų — jis pasistengdavo. žviegdama grįždavo. Jis augo iš piemens į pusbernį, iš pusbernio į berną. Bet niekam nesisakė, kad jis pusberniu nori būti. Arba bernu.

Kumiečiai tarė jo galvoje galvojimo nesant. Iš to piemens nebus žmogus. Bet taip protauja žmonės, kurie žiūri į žmogų ir nemato žmogaus. Taip protauja 90% visų protaujančių žmonių.

JONO ŠIMKAUS

I DALIS APYSAKA

Kai pasibaigė karas tas didelis, ir Jurgis Teliukas dvare suaugo su dideliais klumpliais, didelėm mėšlamėžėm šakėm, didelėm berno pareigom, jam grapas paliepė vesti. Grapas viskuo rūpinosi. Kiekvienas naujagimis būdavo apčiupinėjamas ir jaunavedė kiekviena atidžiai apžiūrima.

Juk darė tas, kas gali daryti. Ir liepė, kas gali liepti. Todėl liepimo klausyti reikia. Taip galvojo ir galvoja lietuviai.

Merga buvo neaiški. Prie žmonių ją Liuda vadindavo, bet kamarose buvo praminta undine. Sako, upė vieną rytą išplovusi, o kumiečiai užauginę. Tegu ji buvo iš vandens, tegu iš kūdros — vyras patiko. Kiekvienas bernas čiulpė liežuvį ant lūpos patiesęs, kai pasirodydavo Liuda. Bet jei grapas paskyrė Teliuką, turėjo būti Teliukas.

Ir vieną antradienį iš bažnyčios sugrįžo 4 poros, o pirma jų — Jurgis su Liuda. Pagal seną įpratimą šoko nusamdytas kumietis pirma eidamas, visokiais dzindzalais apsikarstęs, piršį vaidindamas.

Bendroj kumiečių troboj buvo kambariukas, kuris priklausė nuo šio vakaro Teliukam.

— Vakarienę reiktų išvirti — pasiražydama prievakarį po vestuvių sušneko Liuda.

— Reiktų...

Ir pirmąją vakarienę pagamino Teliukas. Paprastai, bet geriau, negu kiaules ganydamas. Jie valgė. Jis kažką galvojo, kramtydamas kšnius. Tartum mintis valgė. Tartum tik tą vakarą į jo galvą protavimas atėjo.

Ir kai Liuda pradėjo žiovauti, Jurgis paklausė:

— O kur aš gulsiu?

Liuda neatsakė. Ji taip pat šiek tiek klapatijos.

— O ar mudviem bus geriau gyventi? — vėl paklausė Jurgis.

Sėdėjusi ramiai Liuda įkyriai ėmė žiūrėti į tuščias sienas, tartum už tų sienų ji viską matytų. Paskiau ji nuleido akis ir visa gerkle ėmė verkti.

Išbyrėjo miegas. Jurgis žiūrėjo naiviom akim į savo žmonos verkimą. Bet kai jam pasidarė nejauku, jo lūpa kažko ėmė trūkioti.

— Ko verki, Liuda?

Verkimas nenutilo. Ir Jurgis, uždusdamas ir galvą į rankas atrėmęs, pradėjo kartu su Liuda verkti.

Kai ašarų pasidarė mažiau, jie abu buvo daug panašesni vienas į antrą. Abu kažkieno nuskriausti. Ir todėl Liuda tarė:

— Jeigu nori, gulk lovoj. Aš ant krėslų pasitaisysiu.

— Ne, tu gulk lovoj! Aš pasitaisysiu...

Ir po malonių ginčų Liuda atsigulė lovoj, o Jurgis pasiklojo ant trijų krėslų.

O kai užgėso žiburiukas, galvojo Liuda: geras tas glušiukas. Geras vaikas...

Jurgiui Liuda atrodė nepaprastai gera. Geresnė už visus bernus ir už prievaizdą. Pirmą kartą jo gyvenime jam siūlė lovą. Jam siūlė, kas geriau, pasilikdama sau, kas blogiau.

Kai praėjo antras, trečias ir ketvirtas vakaras, Liuda apkabino Jurgį ir tarė:

— Žinai, žmonės sako, kad vedę vienoj lovoj guli. Todėl ir mum prievaizda vieną lovą tedavė. Iš manęs moterys juokiasi, kad aš ne su tavim miegu.

Jurgiui pasidarė nuostabu ir gėda. Bet Liuda jam atrodė kažkas jo. Geriau už savą koją arba akį. O gal ir už dvi akis. Todėl jis vakarą ilgai stovėjo prie krosnies tamsoj ir džiaugėsi, kad štai kažkas bus geriau.

Ilgai Liuda vadino, ir ilgai jis nėjo. Kai jis pajuto ją miegant, atsigulė greta jos, paglostė pirštų galais jos galvą ir išbudėjo visą naktį...

Paskiau gyvenimas ėjo. Ėjo paprastas. Iš Liudos nebesijuokė moterys. Jurgis nebelaukė prie krosnies ilgų vakarų ir nebudėjo naktų. Egzaminai seniai buvo išlaikyti ir užmiršti. O kai bobos susieidavo ir imdavo viena kitą uostinėti, pasigirsdavo šnibždom kalba:

— Susimylėjo...

— Vot, tas ir yra, kad susimylėjo!

— Ir nesiliauna...

— Vot, tas ir yra, kad nesiliauna!

3 Kai ramūs būdavo vakarai Dambravos padvarėse, nuvargę svirdavo rugiai ir kai kur iškišdamos žydras galvas rugiagėlės kokietuodavo su žiogais, per pat lauko vidurį nuūždavo ilgas ir juodas traukinys. Kai kur kibirkštis nupuldavo, kai kur dūmas. Dūmas priplaukdavo liepas ir pasikardavo šakose. O jeigu traukinys suklikdavo, suklikdavo ir visi tie žiogai, kur be galo griežia ir šoka.

Paskiau tolyn. Paskiau toli. Paskiau tik juodas taškas ir amen traukiniui.

Tik vanduo iš Dambravos prūdo užė pakopom virsdamas. Užė kaip muzika.

Visuomet vienodai. Iki nuobodulio.

Tas traukinys pranešdavo daug ponų, ir Liuda varydama veršius sustodavo išsižergusi prieš švilpiančią traukinį. Vėjas nupučia, nusuka jos platus sijoną į vieną pusę, atverčia galvą — į kitą. Ir vis dėlto pasaulis pralekia ir nusineša su savimi pasaulį visą. Veršis pažiūri į Liudą. Liuda į veršį. Paskiau nutveria veršiukui už seilėto snukio:

— Ak, tu kvailiuk, juk tu nieko neišmanai!

Už ilgo ir tankaus miško stovėjo stotis, į kurią linksmomis šventadienių vakarais nueidavo ir Liuda. Ilipdavo, išlipdavo ponai. O kartais ir grapas išeidavo iš to bėgančio miesto ir užkliūdavo dvare.

Atgydavo dvaras, nes tarnai ir prievaizdas buvo toki pat, kaip signalai, kurie tik tada parodo visą savo buvimo prasmę, kai ištinka pavojus.

Bet vieną sykį, kai toks niūrus traukinys atnešė grapą, Dambravoj pradėjo šokti tvoros ir dainuoti tos senos liepos, kurios bėgo susikibę į paprūdę.

Grapas sušaukė visus kumiečius su prievaizdu ir papasakojo, kad kažkur Lietuvos centre demokratiška valdžia nežmoniškai pasielgė su juo. Atėmė iš jo Dambravos dvarą. Įvykdė kažkokią žemės reformą, kurią tik vienas grapas gerai suprato.

Ilgai šnekėjo grapas, ir paskiau kumiečiai iš jo kalbos suprato, kad visiems bus blogai, kai grapas neteks Dambravos.

Daug kas nusiminė, o visų labiausiai Jurgis Teliukas. Jis mislijo, kad jį išvarys visai. O jis nežino, ką reiks daryti, kai nebus dyaro. Juk iš dvaro, už tų plačių laukų nieko gero nėra. Ir sugrįžęs jis sėdėjo ilgai pas krosnį, kai užgėso žiburiukas, kaip tą naktį, kai pirmą sykį reikėjo gulėti su žmona.

— Eikš, Jurgiuk! Kas tave slegia?

— Kažin kaip mes gyvensime, kai mus išmėtys?

Ir ilgai truko dialogas, kol Liuda pavargo ir ėmė miegoti. Tada atsigulė ir Jurgis, bet pro langą lindo žiogų kapojimas ir apie dvyliktą nuūžė greitas traukinys, kaip kiekvieną naktį ūžia.

Nustojė didysis ūžimas. Pasiliko tas mažasis. Nuo virstančio vandens. Ir griaužė miegą iš galvos.

Kitą dieną jau nebebuvo grapo, bet prievaizdas sušaukęs kumiečius ragino nepasiduoti jokiai demokratijai ir jokiai reformai.

Liepė neklausyti nė vieno žmogaus, kuris atvažiuos iš centro, ir vis šaukti, kad „norim grapo“.

Niekas nevažiavo į dvarą. Tik keliai pabliurdavo į rudenį ir iš svyrinčių rugių atsirado gubos. Kai kur gubos nuėjo į klojimus, ir kai kur dūzgė kuliamos mašinos, kaip žemės ūkio parodos aikštė.

Grapas atvažiuodavo ir dar atvažiuodavo. O kai paskutinį sykį atvažiavo, jis pasiūlė kumiečiam po 3 ha žemės visai už menką atlyginimą.

— Jeigu jūs nepaimsite — paims tie razbaininkai iš centro. Išmes jus kaip šunis! Jūs man mokėsite per 10 m. kasmet po 50 litų ir turėsite savos žemės. Juk tėvas tokiom sąlygom jum neduotų!

Nepaprasta laimė nusišypsojo Teliukam. Koks geras tas grapas! Ir todėl Jurgis kelis sykius bučiavo grapui ranką, o kai jis baigė, tiek pat kartų pabučiavo ir Liuda.

— Nieko, nieko! Gyvensit laimingai! — pažiūrėjo grapas į Teliukienę. Paskiau akim nubraukė per visą stuomenį, per pilvą iki kojų riešų.

— Tai ką, Liuda, jau su pilviuku? Sūnus bus? — suktai vyptelėjęs paklausė grapas. — Tavo Jurgis, matyti, ne per didelis tinginys.

Liuda paraudo ir neišsižiojo.

Jurgis maldingai pasuko galvą į grapą ir atrodė maldaująs, kad tokių dalykų neklaustų jo žmoną, nes nei ji, nei jis apie tai nieko nežino. Jam gaila buvo savo žmonos, kaip katei kačiukų, kuriuos bet kas prieina ir pagniaužo. Bet ir malonu, kad toks didelis grapas pasiteirauja apie tokius menkus žmonelius.

Vėliau, kai grūdai atsiskyrė su varpom ir kai kur sustingo purvas, grapas pasiūlė pigiai savo miško. Nes, kas turi hektarų, tam reikia ir medžių.

Visą žiemą braidžiojo po sniegą ir vertė ištekines pušis. Iš tų pušų galėjo pasidaryti sienojai ir lentos; galėjo virsti tūkstančiais plonų skiedrų ir vežimais parastų malkų.

O kai artėjo pavasaris, kai smuko sniegas iš laukų ir tirpo iš girių, žiūrėjo patenkinti kumiečiai į savo turtą, ilgą, išsitiesusį paliai tvorą ir paliai klojimus bei kūtes.

Kai laukų nieks nearia

Petras Cuirka

*Parvažiavau į kaimą vasarą, —
kaip šiandien atmenu ir rūką tą, —
sesuo nebesulaiko ašarų,
sako, tur brolis sukata.*

*Liga pagraužė jį kaip viksvą,
žalia kirmėlė akim sidabro, —
tuoju, rodos, paluš ar palinks va
kaip kedras kalne Taboro.*

4 Buvo reikalas sėti, nes pavasaris visuo-
met toks.

Kumiečiai susirankiojo, susipirko pastur-
lakų ir, kai grapo laukai buvo aparti, kiek-
vienas plėšė savo.

Bet tuo tarpu atėjo seniūnas iš vals-
čiaus ir pranešė, kad dvaro laukai negali
būti sėjami. Nevalia nė kumiečiam į savo
sklypus barstyti jokios sėklos.

Tokios stiprios žinios ėjo iš centro pro
valsčiaus viršaitį į dvarą. Prievaždas pa-
siuto. Telegrama iššaukė grapą. Atvažia-
vo jis. Keikė ties kumiečių gryčiom grapas
visą vakarą tą prakeiktą centrą ir vadino
žmonių budeliu. Visiem prasidėjo darytis
aišku, kad tam centre be galo didelių plė-
šikų ir nenuoramų sėdima. Ir dar baisiau.
Kad jie labai daug gali. Grapas aiškiausiai
įrodė, kad visa ta Kauno valdžia grynas
kumiečių ir visų neturtingų žmonių priešas.
Todėl kartu su prakaitu iš kaktų mušėsi
pasiryžimas nepasiduoti. Ką pagaliau rei-
kia tas valsčius su savo dviem milicinin-
kais?! Arba viršaitis su raštininku?

— Aš sėsiu, — kumščiaavo Guba į Teliu-
ko petį.

— Sėsiu ir aš! Bile grapas leidžia!

Ir kai grapas išvažiavo, kumiečiai atro-
dė toki drąsūs, kad čia visa kariuomenė
nebūtų įdrįsusi jų iš laukų išvyti. Pylė
laukai ant savęs avižas ir miežius. Paskiau
virto ant kito šono. Pylėsi lietu ir šilta
vėją, o vėliau ėmė nerti pro velėną ir pro
purį žemę pirmuosius želmenis.

Tada, kai kumiečiai išsitraukė iš visų pa-
stogių dalgikočius ir senas dalges, kai
įmokėjo grapui pirmąjį mokesčio trupinį
už savą žemę, iš valsčiaus atėjo žinia, kad
Lietuvoj turi kažkoki dideli rinkimai būti.
Rinks visi. Rinks kažką. Tur būt žmones.
Ir važiuos į Seimą.

*Išvažiavau atgal į miestą,
sakau, dainoj paklošiu liūdesį. —
Ir lyg nuklydusios avies tos
ieškau kažko aludėse.*

*Užmiršiu eiles, nerašysiu,
pargrįšiu namo, kam čia žudėsis, —
vagas už brolių suguldysiu
arimuos užarsiu liūdesį.*

Klausėsi to viso kumiečiai, bet, kol gra-
pas nieko nesakys, jie nesijudins. Jie nieko
nerinks ir niekur nevažiuos.

Bet viskas susisupė kitaip. Kai grapas
vėl atvažiavo ir ėmė kalbėti, kumiečiai iš-
vertė akis ir dabar tikrai suprato, kad
niekas daugiau už jį nemylis kumiečių ir
kad tik jis vienas galys juos visokiu geru
aprūpinti. Paskiau dar sakė, kad ir jis
važiuos į tą Seimą ir kad visi turi eiti
balsuoti. Balsuoti tik už tą numerį, kuria-
me įrašyta grapo pavardė.

Nušvito kumiečių veidai, ir jie dabar ne
tik patys buvo pasiruošę eiti balsuoti, bet
pasiimti su savimi visus savo vaikus ir
tolimas gimines.

5 Kai kur miestelio turgavietėj blizga pel-
kutė, kaip beplaukio amerikono pakaušis.
Vežimai sudūrę užpakalius ir iškėlę ienas
meldžiasi, nes bažnyčia meldžias, meldžias
šventorius apie bažnyčią ir tie aukšti stori
klevai, kurie kibina varpinyčią, apie ją
ratu sukdamiesi.

Kažkur po būda pakišę galvas pusber-
niai geria pigų limonadą ir graija iš cu-
kierų. Ratuose atsivertusios dega prieš

saulę žemuogės ir laukia, kada pasibaigs tas nuobodus šventimas bažnyčioj. Namų pakraščiais slankioja žydai, į saujas barzdas sugniaužę, ir saulės atokaitoj blizgantys čebatai varto šonus prieš kokietuojančią muslino suknelę.

Tiesa. Dar ubagas ir ubagiukas rėkia dvigubu balsu „Linksminkis dangau! Linksmink dūšią mano!“ Jiem pritaria vienaile armonika, pasišukėdama vienu galu į viršų ir surikdama skrodžiamos kiaulės septyniais balsais.

Tai ir viskas. Būtų viskas. Jei nebūtų kažkokio keisto žmogaus, kuris eina nuo vieno stulpo prie kito, nuo vienos sienos prie kitos ir vis klijuoja raudonus, žalius ir baltus popierio lapus. Prirašytus ir pripaišytus.

Aiškiai matyti:

Kumiečiai ir darbininkai pakinkyti į arklą. Tempia. Byra prakaitas ir linksta kojos.

Vadeles laiko kunigas. Toks pilvu nesvietišku. Tikras kiaulių protėvis.

O botagu tvoja ponas. Toks su cilindriu, su pirštine. Su ūsais.

— Ale žiūrėk, Guba, — kumšteli Teliukas kaimynui, — taigi mūsų grapą su botagu numaliavojo.

— Ale gi ir išsimislija!

Visi stulpai apsikrikštijo. Sustojo naginės ir batai greta vienas kito. Stovi, žiūri ir juokias. Tokio dalyko dar nieks nematė.

Tik kai nuzvanijo ir iš bažnyčios pasipylė kamašiukai, klumpiai, batai bei basos kojos, prie vieno vežimo galo pradėjo stotis piestu bobos ir vyrai.

Prie vieno stulpo prišliaužė ilgas ir storas andarokas. Pro sudužusius akuliorius pažiūrėjo į piešinį. Patūpčiojo, nuspiovė ir, pakabinusi rožančių ant kairės rankos, dešine drėkstelėjo žalią plakatą nuo stulpo.

— Sustok, mamyt! Plėsti negalima! Galima tik klijuoti! — sulaikė kažkoks nepažįstamas žmogus.

Vėl tūptelėjo sijonas, didelės skaros slepiamas.

Suskilę akulioriai baimingai pasisuko į nepažįstamą, ir žalias plakatas iškrito pro pirštus.

— Plėšyti, mamyt, negalima!

— Ak, negalima?

Ir durną miną iškreipusi per visą sudžiūvusį savo veidą galva kinkuodama nuėjo į zakrastijono pusę.

Pro bažnyčios duris veržėsi šventas smilkalų dūmas, sumišęs su amoniaku, ir pro klevus bei liepas plaukė į didįjį Dievo pasaulį.

Tarp vežimų, tarp žmonių privažiavo dar vežimų ir prisigrūdo dar žmonių. Sukinėjosi kepurės, nosys, ausys, kryžiovos galva pro galvą. Pūtė pro birbynę kažkas. Kukavo kažkas.

— Gerbiamieji ir gerbiamosios! Jum turiu papasakoti žinias iš Kauno, atseit, iš laikinos sostinės!

Taigi šitoks sakinyš nugriuvo nuo vienu ratų. Prakaulus vyras pralindo pro visų galvas ir ratų gale išsižergęs pylė visokią programą ir visokias naudingas žinias į krutančių nosių, kepurių, smakrų visuomenę.

— Jokiais grapais bei kunigais netikėkit! Ar matot, ką jie su darbo žmonim daro?

Iškėtojo plakatą ir apjuosė sau apie krūtinę. Rėkė bernai, cukierkas grajydami ir limonadą gerdami. Žvengė arkliai, trešnes, žemuoges ir gaspadinges į miestelį atvežę, ir visus stengė prašaukti žmogus iš Kauno.

— Žemių iš grapų nepirkit! Valdžia jas dovanai jum atiduos!

Šis sakinyš pridaužė visą kepurių ir smakrų krutančią jūrą.

— Tai kaip čia dabar? Pala! Ar tik nemeluoja tas tauzytojas? — Ir Teliukas ėmė kumščiuoti pažįstamą:

— Pala! Ale paklausk, broli, iš kur jis išlaužė? Paklausk, tu gudriau kalbėti moki!

Ir juodos vilnonės kelnės pasistumdė prilindo arčiau prie vežimo. Užvertė smakrą į viršų ir išsižiojo:

— Atsiprašau! Prašau nepykti! Ale iš kur tamsta išlaužei, kad žemę dovanai duos?

Vėl sakinyš pridaužė kepurių ir skarelių visuomenę, tik kažkur netoli šventoriaus stovėjęs vargonininkas laibu balsu klykterėjo:

— Paklausk dar, ar jis pažįsta savo tėvą?

— Aš esu įgaliotas bežemių ir mažžemių frakcijos paskelbti jum tai, ką žemės reformos komisija vykdo ir mano įvykdyti. Bet mes dabar turime išrinkti Seimą. Jei-gu jūs rinksite kunigus ir dvarponius, tai jie panaikins visą žemės reformos komisiją, ir jūs vėl turėsite vilkti jungą taip, kaip iki šiol vilkote! Todėl rinkite tik darbo ir valstiečių atstovus!

Maždaug buvo aišku, bet kalbėtojas dar kalbėjo ir kalbėjo. Kažkas pyko, mindžiojo kojas sau ir kitiem. Kažkas vis kartojo: — O! O! O!

Teliukas, valgydamas trešnes, išsižioldavo, įkišdavo uogą į gerklę ir įsiklausęs užmiršdavo nuryti. Ir kai kalbėtojo paleistas juokas nulėkdavo per visus klausytojus, Teliukas suprunksdavo iš juoko, ir uoga nulėkdavo toli per žmonių galvas.

— Ot, moka kalbėti! Drožia tiesą po tiesos!

Paliai špitolę susirinko neaiškus elementas. Plakatai ėmė dingti nuo stulpų ir nuo sienų, o iš užu šventoriaus pasirodydavo juoda sutana dirigentas. Bet kai daugumas klausytojų ėmė kalbėtojui dažnai ploti, sutana nebeišskentė, ir varpinyčioj susvyravo varpai ir varpeliai. Iš zakrastijono buto išsiveržė sijonuota šventoji kariuomenė su petelnėm ir trumeliais. Ir kai be galo pasidarė nuo visokių garsų tirštas oras, kalbėtojas susmego į minią ir ištirpo.

Į Dambrovos miestelį atėjo naujas gyvenimas. Atėjo naujas supratimas apie grapą ir apie kunigą. Ir vakare Teliukas klostė savo žmonai girdėtą kalbą. Klostė paliai mažiuką žiburiuką ant sienų, ant grindų, lovos ir stalo:

— O ką gali žinoti? Mainosi čėsai! Viso gali būti...

6 Traukinys, kuris kas dieną bėgdavo po kelius kartus į šiaurę ir į pietus, dažnai atveždavo visokių kalbėtojų. Tik nevienodai jie kalbėjo. O vieną kartą kalbėjo ir pats grapas. Bet žmonės jau buvo daug girdėję ir į jo teisybę ėmė abejingai tikėti. Kartais pasilipdavo į špitolės antrąjį aukštą iš Kauno atvažiuojo kunigas ir pro langą pildavo išmintį ir visokius burnojimus ant tų, kurie sakė, kad grapai ir kunigai skriaudžia žmones. Pildavo, pildavo, o iš apačios sijonų ir skarelių šventa armija plodavo taip, kad net ražančių kryžiukai bei medalijonai skambėdavo, sukdami ratą apie apgaubtas galvas.

O Seimą rinkti laikas vis artėjo. Augo pasėtuose laukuose javai ir, kur buvo nieko nesėta, — daug pienių, balandų ir viksvų. Jokia kariuomenė neatėjo laukų užimti, o viršaitis taip pat nesiklapatijo.

Ilgai krypuojanti vyrų virtinė svyravo žole paliai prūdą iki tos vietos, kur puolė vanduo. Paskiau vėl atgal.

Per pietus Liuda sėdi prie valgančio Teliuko ir žiūri pro jo akis kažkur tolyn. Sijonas daugiau nebegali išsitempti, todėl veržia didėjantį pilvą. Bet Liuda vistiek graži. Tik truputį pabalusi. Gal paakiai truputį mėlyni.

Saulė puola iš dangaus ir ėda besiilsinčius žmones.

— Tau, Liudyt, sunku vaikščioti. Be reikalo benešei man pietus.

— Manai, kad aš tokia patizusi?

Ir papietavę sukiša savo snapukus arti. Truputį palinktsa ant nupiauto pradalgio. Atrodo, tartum bučiuojas.

Iš kito pradalgio pakėlė galvas du bernai žiūri į Teliukus:

— Žiūrėk, kaip snukiuojas. O velnias-tu-tavo kokia meilė!

— Ar matai, kaip sijonas kilnojas? Matyt, dvyniai po pilvą poiką šoka.

— Fui! Su tokiu snukiu toks pilvas nesuderinamas!

— Palauk! Išperės dvynukus, ir vėl susiderins.

Kai iš pradalgijų pradeda kilti piovėjai, daug sijonų pro pradalgius nyksta dvaro linkui. Jurgis žiūri į toli siaurėjančias pradalges, į basas Liudos kojas, į jos užpakalį, kuris kažkaip aiškesnis pasidarė platakame sijone. Po širdimi kutena kažkas, ir lūpa nubėga saldi seilė. Čiulpteri seilė ir vėl kinkuoja.

Prūde nusekęs vanduo, ir kaskadom nebesiverčia su tokiu triukšmu putotas žalumas, kaip pirmom pavasario ir paskutinėm rudens dienom.

Po truputį bešniokščia. Ir kai pravažiuoja traukinys, visai praryja vandens šniokštimą ir keliom minutėm nusinėša į mišką.

Prievaizdas su kumiečių moterim kaip kalakutas su vištom daržuose krykštauja. Vienos suklupe keliais, kitos susilenkę ir užpakalius į dangų atstatę ravėjo apžėlusias vagas.

Prievaizdas eina, atidžiai žiūrėdamas darbą ir kai kur pats žolę išraudamas. Pro žoles įsistebi į sijonus ir, jei dar pasilenkia išraut žolę, kai ką daugiau pamato. Baltos blazdos, nepaslėptos jokiuose apdaruose, kyla kažkur į viršų ir pranyksta. Visai taip pat, kaip šv. Rašte Jokūbo kopėčios, kurios atsiremia į dangų.

Ir tas nuogas ir laisvas dingimas suezindavo prievaizdą. Tada praeidamas pro šalį plaštaka taukštelia pasilenkusiai moteriai per užpakalį ir paklausia, ar nesunku pasilenkus ravėti.

Teliukienė ravėja suklupusi į kelius. Prievaizdas pažiūri į ją. Jis aiškiai norėtų

įsižiūrėti į jos blauzdas, nes jos už visų Dambravos moterų gražesnės. Tokios poniškos ir tiesios. Todėl atsistojęs priešais ją:

— Argi nenusitapa keliai, kai atsiklaupi ant žemės?

— Tai kas! Nusiplauti galiu!

— Greičiausiai jau tau sunku pasilenkti?

— O kas jum darbo?

Bet ji negali nusileisti. Negali savo nuovargiu užsileisti.

Ir kai prievazdas nueina, ji atsargiai nepastebima atsikelia ir pasilenkusi pradeda ravėti.

Prievaizdas užėina antru tarpvagiū iš užpakalio ir stebisi. Kaip senbernis į parnografišką atviruką. Paskiau pasikartoja jo įprastas mostas. Pliaukštelia per užpakalį ir pasako, kad labai nuvargšianti taip ravėdama.

Vakare, kai ant prūdo išsitiesia tiltai iš rūko ir žuvys tauška vandens paviršiumi kaip botagų papliauškos, iš kumiečių namo kaminų išeina pasivaikščioti dūmai, liepų alėja nubėga dainavimas ir iš toliau, iš už prūdo atsidaužia miestelio triukšmas: ratų kaukšėjimas akmenim ir žydžiokų riksmas.

Dar vėliau ateina iš varpinyčios amžinas atilsis.

Ir tada, tegu bus ramu.

7 Teliukas dar kartą peržiūrėjo korčiukes. Pasitarė su kaimynais ir išėjo į valsčių. Moterų lygios teisės, bet jei jaučia, kad teks ties raštininku arba viršaičiu gimdyti, teisės pasidaro nelygios, ir tenka pa-keisti pareigas.

Trepsejo valsčiaus prieškambaris dvi dienas. Ir kai viskas pasibaigė, toj vietoj buvo labai daug prispiaudyta, primindžiota. Smirdėjo kailiais, prakaitu, naminiu tabaku, ir dulkės, nuvargę nuo triukšmo, išsėjosi pilvus ištiesę ant grindų.

Teliukas vaikščiojo paliai savo užsėto lauko galą ir mįslino, kokį vardą tam bambliukui davus. Ir kai kartkartėm galvodamas sustodavo ties savo vardu, jam atsistodavo prieš akis dideli „7“, kuriuos jis urnoje palaidojo.

Veik visi kumiečiai tą patį darė. Ir prievaizdas, rodos, su „7“ dvi dienas klapatijos. Juk katalikas negali už kažkokias lakūdras balsuoti, kaip klebonas per pamokslą sakė. Jis netikėjo, kad sviete yra žmonių, kurie netikėtų į Dievą. Juo labiau, kad to-

kių yra Lietuvoj. Bet jeigu jau klebonas taip sako, gal būt ir teisybė. Ir su Liuda permetė, kad neapsimoka griešyti tyčiu protu. Be to, klebonas sakė, kad krikščionys daugiau duos žemės, kaip tie šarlatai bedieviai. Kad bedieviai net iš visų nori atimti ne tik žemes, bet ir paskutinę porą klumpių. Ir jeigu su klebono noru neprasilenkta, — nėra ko nusiminti. Laukas kyla nuo žemės. Rąstai nulupti. Ir sūnus kaip rubuilis: 14 svarų sveria.

Šilta pasidarė Teliukui krūtinėj, ir jis risčia pardūmė į namus.

Kitą sekmadienį klebonas išsoko iš sakyklos, kaip manekenas ant spyruoklių. Evangeliją skaitė be galo skubėdamas ir suklupdamas, bet kai ji buvo baigta, šukterėjo gerkle, akim ir abiem rankom:

— Dievas Lietuvoj laimėjo! Sutriuškinti visi bedieviai! Todėl klaupkitės ir tris „Sveika Marija“ už tuos vadus ir Seimo atstovus, kurie atsisės Kaune ir gins katalikų tikėjimą! Paskiau 3 „Sveika Marija“ už popiežių, kuris meldėsi, kad katalikai laimėtų. Paskiau dar 3 „Sveika Marija“. Ir kai jau atrodė nebebūsiant tom „Marijom“ galo, ir žmonės prakaitavo suklupe leisdami per dantį „Sveika Marija“ be galo, klebonas pasakė, kad dabar jis atgiedos „Te Deum laudamus“.

Ilgai liepose klykė cignorius ir po visą apylinkę vaikstė varpų garsas. Nusibodo varpininkui varpus tempti, ir garsas ėmė toks nuvargęs iš varpinyčios lįsti, o „Laudamus“ vis tįso ir tįso. Nepaprastai jis ilgas kartais.

Bet kai žmonės išėjo iš bažnyčios, visokių susirado manymų. Vieni tarė gerą, kiti blogą būsiant.

— Kažin? Gal gi biesas kartais kunige nesėdi? Kaip tu mislini, Jurgi? — klausinėjo Guba.

— Užوسي tu žmogus? Ale vis kunigas lieka kunigu. Bent Dievo bijo! O jei taip tie bedieviai, kurie sako ir žmones piauti gali, kaip Rosijoje darė, tai visai blogai.

— Matai, pamatysim! Akių neišlupinės. Jeigu tik žemės neatlupa iš mūsų, tai jie ten gali viens kitam klynus piaustyti. Kas mum? Ar ne tiesa, Jurgi?

— Žinoma, tiesa, — patvirtina Jurgis, galvodamas, kad jo mažasis Jurgiukas turės gabalą žemės ir gal būt galės į ponus prasimušti. Gal nė klumpių visą amžių neteks vilkti?

Po pietų įsižiūrėjęs Teliukas į Liudą, kaip ji susupus į glėbį peni mažiuką, pamisliino:

„Ir argi galėjau kada tikėti, kad aš turėsiu pačią, kad ta pati bus Liuda ir kad ta Liuda turės sūnų?“.

— Ale kaip papsi rubuiliukas, — pasilenkęs prie Liudos Jurgis ėmė stebėti. — Žiūrėk, visiškai užsimerkęs. Čiulpia ir čiulpia. Ar tau neskauda, Liudyt?

— Eik tu, durneli, — pasijuokė Liuda. — Tu ir gėdos neturi visai. Žiūri akis išspanginęs. Fui!

O gal iš tikrųjų gėda? Negi galima žiūrėti į nuogą moters krūtį! Todėl Jurgis pasitraukia į užstalę ir, susirinkęs duonos trupinius nuo stalo, pradeda minkyti ir sukti į gumulius.

— O gal ir visai ponišku žmogum mūsų Jurgiukas gali pasidaryti? Toks gražus, šviesiais plaukais. Visai kaip ponaitis.

— Ką tu ir tauziji! Argi visai darbo nebeturi?

Ir kai Jurgis visapusiškai suglūmytas išėina į lauką, Liuda pasisavina visas tas mintis, kurias ką tik neseniai vyras galvojo. Ji ne tik mano, bet ji ir tiki, kad jos mažasis driežliukas kada nors bus ponaitis, o paskiau gal gers iš kieliko vyną ir valgys ostiją, kai visi žmonės klūpės ir, žiūrėdami į žemę, mušis į krūtinę. O kad ir prievaždu taptų arba tokiu puikiu, drąsiu pamokslininku, kaip tas, kuris prieš pat rinkimus iš špitolės lango pamokslą sakė!

Juk ji galėtų net pro savo Jurgiuką praeiti jo nepastebėta, bile tik jis su garsiais žmonim turėtų reikalų.

Ir šitoj paprastoj moterėlėj kabinosi vienas vaizdas prie kito ir tęsėsi virtinėm per galvą. O kada Jurgiukas surikdavo, jam vėl būdavo siūloma krūtis, kol jis pagaliau imdavo purslotis. Negi gaila to, kas nieko nekaštuoja.

8 Ir štai praėjo visas ruduo su savo virštančiais ant šono javais. Praėjo žiema su pusnim pátvoriuose ir su storu ledu ant Dambravos prūdo. Tik žalias vanduo vistiek dauždavosi iš po ledo ir virsdavo kaip virtęs kaskadom žemyn. Uždavo pašlaitė užu malūno. Uždavo malūnas, ir suplautos putos, išplaukusios į kraštą, sustingdavo ir virsdavo kažkokiu ledo kremu. O kai be galo pasidarydavo kurią naktį šalta, vandenkrity nutįsdavo ilgi ledo liežuviai, ir, saulei pro medžius įlindus, tie liežuviai laužydavo saulę, kaip vaikai laužo stiklo šukes, kol pradėdavo varvėti. Ir kai pagaliau atodrėgis nupūdydavo liežuvių viršū-

nes, staiga pro vieną, pro kitą tvanką išsilauždavo žalias prūdas ir virsdamas nusinešdavo šaltus ir žibančius ledo liežuvius ir visą žiemą.

Taigi taip nulaužė pavasaris žiemą ir nunešė kaskadom žemyn kažkur į tolimą upę, kuri teka į jūrą.

Kai visu žemės paviršium nuėjo Sekminių šilima ir išgaravo paskutinis pašalas, į dvarą atvažiavo iš Kauno kažkoks ponas ir apžiūrėjo dvarą. Vėliau to pono pėdom pasirodė matininkas, kuris vaikščiojo su astrolabija, o Jurgis Teliukas su gairėm ir su kastuvu.

Lindo kapčiukai iš žemės ir stojo į ketvirtainiškas linijas. O tų kapčiukų linijos bėgo toli apie Dambravos dvarą.

Kas pasiliko šiaupus kapčiukų, tą sakė būsiant Dambravos dvaro centru.

Po nemaža dienų Dambravos dvaras įsigijo tikrą ir apibrėžtą centrą. Kas liko anoj pusėj kapčių, turėjo atitekti savanoriam, kumiečiam ir bežemiam.

Sąrašai buvo dideli. Ir vis dar rašėsi. Tuose sąrašuose buvo ir Teliuko pavardė. Įsprausta tarp dviejų savanorių, kaip tarp suaugusių ažuolų.

Teliuko dūšioj pūtė darganotas vėjas. Jo akys klaidžiojo vis toj padangės pusėj, kur jo laukelio būta.

Liūdniausia buvo ta diena, kai matininko astrolabija praslinko gairių lydima toli anapus jo sklypuko, ir lygaus lauko gabalas, už kurį grapui jau 50 litų buvo įmokėta, pasiliko prisikabinęs prie dvaro centro.

Pats Jurgis sukasė kapčių netoli savo žemės ir atsizėgnojo nuo grapo malonės, kaip nuo nebūto gyvenimo. Ir tik todėl jam dabar atrodė, kad jis jau niekada sklypo negaus. Tas Seimas ir demokratiška respublika turėjo daug nematomų jėgų, kurios pasislėpę atstrolabijoj nupiovė jo širdies gabalą ir sukimšo į jo paties su-raustus kapčiukus.

Tik dvi vasaras guldė Teliukas javus ant šono. Ir paskiau be prieštaravimo pasitraukė. Kaip dezertyras iš mūšio.

Kiti kumiečiai: Guba, Gabalis, Jonikas, šukė ilgai dar vaikščiojo po savo laukelius ir keikė Seimą. Kliuvo ir klebonui, kuris sakė, kad viskas bus geriau.

Liuda taip pat lojojo tuos ponus, kurie kažkur toli Kaune sėdi. Bet Jurgis ją nutildydavo. Pigiai gauta, pigiai ir nuėjo.

Kai traukinys prašvilpdavo laukais, Liudai rodydavos, kad būtinai ten Seimas pravažiuoja. Ir ji nusišpiaudavo į tą pusę. Tik paskiau pagalvodavo, kad nusispiauti be galo maža. Tas nieko nepadedo.

Kad taip visai nulupus bėgius? Gal tada?
Bet tas ją išgązdindavo. Persižegnodavo
ir grįždavo atgal į savo šaltų akmeninių
sienų kambarį.

9 Į Dambravą atvažiavo ponas. Visiem kumiečiam pranešė, kad jis yra ministerio brolis, o tas ministeris yra nupirkęs Dambravos centrą. Ministerio brolis šioj paprastoj apylinkėj dar nebuvo buvęs.

Ir kada visos žinios apėjo apylinkę, pasirodė, kad tas ponas visuomet liks tame dvare. Tada kumiečiai atslinko pas naująją poną ir pasiūlė savo delnus. Nes kito nieko neliko daryti.

Bet ponas Eglinskas atsiminė, kad jis demokratiško ministerio brolis. Todėl jis pasiuntė kumiečius visus atgal ir prižadėjo pats pas juos ateiti.

Į jo širdį puolė ilgos liepos, nubėgančios eilėm į paprūdį. Ir tie ajarai, kuriuose vakarais išilindęs baubliukas pučia į vandeni, kaip į tuščią bonką. O malūno užimas ir krintančio vandens ermyderis arpavojosi po galvą ir po visus paėstus nervus.

Buvusios mylėjimo tragedijos liekanos vertėsi iš krūtinės į parūkavusį paprūdžio žilvityną.

Ir kai vakare nuo lempos puolė šviesa pro Eglinsko galvą, prie sienos prisiklijudavo kumpas kaip pelėdos nosies plėmas. Toliau juodas, apskritas galvos ratišas, kaip katiliuko nugara.

Šešėlis ištįsęs ir iškarpytas, kaip piela išlaužytais dantim.

Linija, kuri bėgo per pilvą, nebuvo nei sulaužyta, nei išlenkta.

Prieš būrį kumiečių atsistodavo švitrus vyras, drobiniu veidu su trim giliom linijom kaktoj. Baltoj veido drobėj buvo įspausti 2 juodi guzikai. Aukščiau priklijuoti juosvo viloko gabaliukai. Ir nedidelės iakierkos, panarintos į dryžuotas kelnes.

Prievaizdas seniau atidžiai apeidavo liepas, obelis ir kriaušes. Visi kirminai buvo jam žinomi, kas kurį vaisių graužia. Ir dabar jis atidžiai sekė, kuo kvepia naujas ponas.

— Štai geriausia obelis. Reta apylinkėj, O čia sūrus vañduo rausiasi iš po kelmo. Čia rūšys vaisiam...

Ir taip vedė urėdas Eglinską rodydamas.

Bet ministerio brolis muilinom akim vedžiojo parodomus naujienas ir tylėjo. O kai viskas buvo aprodyta, prabilo demokratiškas ponas:

— O pasakyk, ar yra bent ko vertų ponų ir panelių?

— Kaip ponui, tai visuomet!

Ir tikrai. Prievaizdas liko prievaizdu ir toliau.

Eglinskas apėjo girininką, policijos ir valsčiaus sekretorius, policijos viršininką, kleboną, aptiekorių, daktarą ir vieną kitą turtingesnę šeimą. Jis labai nenorėjo susijungti su šiuo miesčiuku. Bet toks buvo ministerio noras, ir elegantiškas, pageltęs vyras turėjo priprasti.

Jam per galvą ėjo aukštom kulnytėm ir šilkinėm kojine m brolio pati, kurią jis pusiau bepročiu virsdamas mylėjo. Pro jo krūtinę slinko du kieti krepdešinu pridengti rutuliukai, ir prieš visą veidą iškildavo Elviros raudonų lūpų dvejetas.

Ir dabar jis, eidamas iš vienos šeimos į kitą, ieškojo Elviros. Tame markatname Dambravos miestely.

Ateidavo ir išeidavo laišakai, bet suaugusiam vyrui mylimosios laišakai tik pyktį kelia, jei ji pati tarp tų laiškų nemano pasirodyti. Reikia kūno, kuris gali būti arti, kuris gali alsuoti taip dažnai, kaip panori, kuris gali drebėti ir raitytis kaip gyvatė, kai išutimas pagauna.

Ir taip Eglinskas, visas permirkęs gašlumu ir nuo to pageltęs, apėjo visas dėmesio vertas šeimas ir nieko į Elvirą panašaus nerado.

Jis buvo žadėjęs kumiečius atlankyti.

Nuo dvaro atkirpo nemaža žemių, ir likusiam centrui darbo rankų mažiau bereikėjo. Todėl bijojo kumiečiai, kad teks įprastą dvarą palikti ir išsikraustyti.

Eglinsko atėjimas buvo visiem kumiečiam daugiau, negu vyskupo atsilankymas.

Ir perėjo demokratiškai. Taip sau. Visai be tikslo. Paženklino 5 kumiečius atleisti. Bet kuriuos. Ar ne vistiek? Tik vienam kambary jam krito į akį kažkas. Elviros nosis. Ir akys Elviros. O kai pasisuko užpakaliu, — kojos ir talija buvo atplaukusios iš Kauno ir sulindusios šiuo momentu į paprastą kaimietę.

Todėl jei ir buvo vistiek kuriuos kumiečius atleisti, Teliukų visvien nebūtų atleidęs.

Kai pasibaigė vizitas ir buvo paskelbti rezultatai, Teliukas šokino ant stalo savo Jurgiuką ir tikino jį:

— Matai, ar aš nesakiau, kad pasiliksim!

— Pasilikom! Pasilikom! Ukaka! Nu, šok, Jurgut! Stryktelk!

10 — Tas naujas šeiminkas aniuolas, ne žmogus. Mūsų Jurgutis jam labai krito į akis.

Paskiau dar Teliukas:

— Ale ir gražus mūsų Jurgutis! Ar ne tiesa?

— Nu, eikš, žvirbly! ko tave taip ponas myli?

Liuda žiūri į savo kvailutį vyrą. Ji daugiau supranta. Ją prašo ponas ateiti į dvarą kambarių prižiūrėti. Ir tada jis apie Jurgiuką visai neprisimena. Ji atsargiai vaikšto po kambarius. Ir iš kerčių žiūri į sienose išsitiesusius veidrodžius, kuriuose sukinėjasi Liudos sijonas, kojos ir lankstosi talija.

Eglinskas pradėjo niekur nebevaikščioti, ir žmonės į saują šnekėjo, kad ponas be Teliukienės nebegalės gyventi.

Tai buvo juokinga ir neteisinga. Žmonės visuomet per daug ir per aiškiai šneka. Bet į Teliuko kambariuką buvo paleista torpeda.

Kai praėjo mėnesis. Praėjo dar kitas, ministerio brolis pasiūlė Teliukam persikelti į dvaro namus.

Tada Liuda pasipriešino. Neaišku kodėl. Gal tik taip sau. Gal ji būtų vyro draudimo ir pritarimo paklausiusi.

Bet Jurgiui buvo vistiek. Juk geram name ir kambary gyventi daug geriau, negu landynėj.

— Ką tu durnavoji? Kodėl mes nesikelsim? Gal neberekės beeiti nė į laukus dirbti? Prižiūrėsime kitus po truputį, po truputį ponui padėsime. Gal manai, kad neįtiksim?

Ir Liuda žinojo, kad įtiksim.

Kuo ji kalta, kad Jurgis nieko nesupranta. Kuo ji kalta, kad gali būti geriau, negu yra. Ir pagaliau, kuo ji kalta, kad ji kai kam labai patinka?

Poniškas švarkas, gražiai prosyotos kelnės ir švarumas kaimo moterį paima kaip medus musę. Poniškumas laužo galvą ir širdį. O kai tas viskas pasibaigia, pačiame gale lieka meilės pradžia, kuria sunkiau nusipurtyti, kaip gražiais rūbais ir elegantišku elgesiu.

Ir Teliukų šeimoj tas pats atsitiko.

Geltonas Eglinsko veidas Liudai iš karto atrodė kaip medinis šv. Antanas, kuris išlaužytais žandikauliais uosto dūmus ant didžiojo bažnyčios altoriaus užsikvempes.

Jai atrodė, kad jis turi kvepėti silkių suitimimi. Ir tik tie rūbai, tas jo toks lengvas ir džiugus vaikščiojimas jai labai patikdavo. Teliukui išėjus į laukus, ji triūsėsi

po dvaro kambarius, o geltonu veidu poniška šmėkla sekiojo paskui.

Bet paskiau tas geltonumas pasidarė gražesnis. Ir akys tokios įdomios. Pagaliau Liuda pažiūrėdavo į savo retais ūsais, pilkom akim vyrą ir į geltoną ministerio brolių — jai širdy užlūždavo pono įstabus veidas, pono gražios kojos, jo vikrūs ir trūkčiojantys judesiai.

Ir jai pasidarydavo gėda, kodėl jos Jurgis toks apšliuręs kaip nusiperėjusi višta.

Po kambarius lakstė mažiukas Jurgiukas. Bet Eglinskas jam saldinių nebenešdavo ir kartais paprašydavo, kad mažiukas taip nerėkautų po kambarius. Tas riksmas ėda nervus.

Dvaras nesikeitė. Ten pat, už prūdo kriaušio visuomet ėjo laukais traukiniai į mišką ir iš miško. Dirbo kumiečiai, ir kažkur pakrūmėj savanoris statėsi iš botkočių namus. Paliai miško liniją kilo degtukų dėžutė į viršų, ir pro stogą tinteliavo ant karties iškištas vainikas.

Bet kumietė Liuda priprato prie pakajų ir prie Eglinsko. Jos suknelės buvo įdomesnės ir brangesnės. Jurgis jau pradėjo pastebėti kažkokią permainą ir kartais panordavo pasiteirauti. Bet jam atrodė, kad tas reikalas nepabėgs, ir lengvai bus galima pakalbėti rytoj ar poryt.

Taip ryt ir poryt. Nekalbėta ir nešnekėta. O kai pagaliau Jurgis po visų žiemos mėnesių, nutvėrė poną beglamonėjant savo Liudą tarp minkštų pagalvėlių ant sofos, išplėtė savo mažas ir pilkas akis:

— Kaip gi čia dabar, Liuda? Rodos, kad taip negalima!

Ji paraudo, atsistojo ir išeidama iš salono tarė:

— Koks tu kvailas! Argi aš nenoriu geriau gyventi? Argi aš kalta, kad tu visą laiką toks kvailas buvai?

Ir tik dabar Jurgis pajuto karštą geležį po širdimi. Jam niekada nė į galvą neateidavo kam nors pavydėti Liudos. Tai buvo pirmas kartas.

Paskiau vakare jis atsisėdo ant lovos krašto ir, kai aptilo lauke žvangėję arkliai ir Liuda, pataisiusi Eglinskui lovą, grįžo, Jurgis vėl užvedė:

— Taigi, Liuda, kaip čia dabar bus? Aš nenoriu. Ar tik tu prie pono neprisi-kabinai? Juk ir žmonės jau, rodos, juokiasi iš mūsų.

— Ne iš mūsų, bet iš tavęs!

— O kodėl ne iš tavęs?

— Todėl, kad aš nejuokinga!

Ir ji tą naktį jo kambary nebenakvojo. Išėjo į dvaro kambarius. Gal ir pas poną nuėjo.

Tiek to. Jeigu tai bus drama, vis dėlto ji bus.

11 Eglinskui buvo truputį šilta dėl to, kad tas mažas žmogiukas vedžiojosi paliai langus savo mažutį sūnų ir rodė į nužydėjusius žiedus ir užsimezgasias vyšnias ir vakare slankiojo paskui Liudą kaip išalkęs šuo iš kiemo į kiemą. Jam buvo dar šilčiau, kad Liuda ne juokais prie jo prisirišo, ir jis pro jos rūbus matė Elviro krūtis, liemenį ir viską, ką gašlus vyras nori matyti.

Jis negalvojo apie tai, kad ir šis dvaras nėra jo. Prievaizdas vedė gerai. Kumiečiai dirbo. Ir Liuda jį persėmė visais savo judesiais ir tokiu siltu ir dažnu kvėpavimu.

Bet Jurgiui, tam tyliam ir kvailam sutvėrimui, sopulys atėdė nuo gyslų raumenis, ir vieną dieną, nė su Liuda nesitaręs, pasakė Eglinskui:

— Mes išeinam. Vargsim, bet gyvensim kaip žmonės!

— Kas mes?

— Aš ir Liuda!

— Paklausk ją, ar ji išeina?

Ir iš tikro Liuda nebemanė eiti. Juk ir jos Teliukas niekur negalėjo išeiti. Ji tai žinojo. Bet niekas nežino, koks sprendimas užuitame žmogelyje slepiasi.

Ir Jurgis neverkdamas susirišo savo svarbesnius daiktus. Įsirišo duonos puskepalį. Išėjo už durų. Už vartų.

Ūžia malūnas, rydamas vandenį. Kaskadom krisdamas vanduo klykauja po atšlaites.

Paėjo paprūdžiu mažas žmogiukas. Bet sugrįžo atgal. Įėjo į kambarį ir aprenkęs Jurgiuką išsivedė.

Liuda išbėgo rėkdama. Pačiupo už rankos mažiuką.

Bet Jurgis trauktelėjo:

— Juk žmonės sakė, kad tu iš vandens. Nė dūšios neturi. Kas be dūšios, tam negalima vaiko palikti. Kiti sako, kad tu paleistuvė pasidarei.

Liuda paleido rankutę ir sustingo.

— Einam, Jurgiuk! Va, ten ūžia malūnas. Už malūno vanduo putotas bėga. Toks kaip pienas. Baltas pienelis.

— Al kaip pienelis?

— Nuje. Nuje.

Nusvyravo vienas už kitą mažesni du sutvėrimai.

Už malūnoėjo kelias per geležinkelio liniją į miestelį. Iš miestelio į kitą miestelį.

Ir dar toli laukuose, atsimušant vandenkrčio ūžimui, atsisuko Jurgis į tą pusę, kur senų liepų alėja glaudėsi savitarpį ir linko į paprūdę.

Jurgiukas, užvertęs galvą, ėmė teirautis:

— Kul mes einam?

Jurgis atsisuko, pažiūrėjo į priekį:

— O ten, Jurgiuk, kur tos varnos lekia...

PRIEŠ SAULĖTEKĮ SU BERŽAIS

Žali beržai, beržai žali
baltuose marškiniuos, —
o aš su perplėšta širdim
ant vėjų kankinuos.

Daina, kad bent daina
su vėjais sielvartą pakeltų.
Daina, kaip saulė kruvina,
nuvirto ten už skliautų.

O vėjų sielvarta!
O vėjų sielvarta!
Ir aržuolai tavęs neišturi.
Gal aš, gal jūs, žali beržai,
nulūšime kuris per vidurį.

Nulūšime. O vėjai ūš,
o vėjų sielvarta
atkels
saulėtekiui vartus.

Vai tu saulėteki,
tai tu naktis viltim braižai.
Gal aš už jus,
o gal jūs už mane
saulėtekį pasveikinsit, beržai.

KAZYS BORUTA

IŠ CARLO SANDBURGO POEZIJOS

Gimęs 1878 m., laikomas žymiu Amerikos poetu. Jo poezija neturi rimo, melodijos. Turi ritmą, bet sunkiai pastebimą. Jis rašo apie tūkstančius daiktų, vartoja žodžius, koki tik jam pasitaiko. Vartoja lokalinę tarmę ir kartais gatvės vaikėzų posakius bei jų padirbtus žodžius. Kartais jo poezija virsta gryna propaganda. Jis gyvena Chicagoje ir daugiausia rašo apie ją. Apie jos aukštuosius namus, gatves, gatvės mergaites, kurios nueina į kekšių namus. Dainuoja apie nuplyšusį griovių kasėją ir seną italę su glėbiu medžių ant galvos. Fabrikus, plieną, geležinkelius, eiles darbininkų trobesių, kurių užpakalyje moterys džiauna baltinius. Kartais jis nuklysta ir ant didžiojo Michigano ežero, kuris tvyro prie pat didžiausiųjų Chicagos dangoraižių. Jo poezijoje kartais suskamba ir romantiškų motyvų, nudažytų be galo originališkam spalvom.

MARCO BAUKO VERTIMAI
IŠ ANGLŲ KALBOS

CIBULIŲ DIENOS

Ponia Gabrielle Giovannitti šliurena Peorijos gatve kas rytas devintą valandą su glėbiu malkų ant galvos, išverstom akim ieškodama žingsnio senom savo kojom.

Jos marti, ponია Pietro Giovannitti, kurios vyrą užmušė tunelio sprogimas dėl draugo tarno užsižiopsojimo,

Prakaituoja dešimt valandų per dieną, kai kada dvylika, kasdama cibulius Jaspero ūky, prie Bormanvillo vieškelio.

Ji sėda į tramvajų pusiau šeštą ryto, ponია Pietro Giovannitti, o grįžta iš Jaspero su pinigais už dienos darbą tarp devynių ir dešimties vakare.

Pereitą savaitę ji gavo aštuonis centus už pintinę, ponია Pietro Giovannitti, kasdama cibulius Jasperui.

Bet šią savaitę Jasperas sumažino mokesį ligi šešių centų už pintinę, nes be galo daug bobų ir mergų atsisaukė į „Daily News“ skelbimą.

Jasperas yra Episkopalų bažnyčios narys Ravenswoode ir kai kuriais sekmadieniais

Jis išdidžiai poteriauja Niceno Kredą, o jo dukters, viena iš vieno šono, kita iš antro sustojusios, jam padeda.

O jei pamokslininkas kartais kartoja pereito sekmadienio pamokslą, tai Jaspero mintys lekia į jo 700 akrų ūkį ir kaip jis galėtų padaryti jį našesnį.

Arba jis galvoja, ar nebūtų galima sustatyti toks skelbimas į „Daily News“, kuris sutrauktų kuo daugiausia bobų ir mergų į jo ūkį ir sumažintų jo darbo išlaidas.

Ponia Pietro Giovannitti toli gražu nenusyvilusi savo gyvenimu, — jos džiaugsmas — vaikas, kuris gims po trijų mėnesių.

Čia yra šios dienos vaizdas; aš galėčiau nupiešti jums kitą Giovannittų šeimos vaizdą, kuris bus rytoj, —

Jų šeimos nariai eina su krepšiais pas apygardos agentą pupų, kukurūzų, miltų ir molaso.

Aš girdžiu vyrus šnekant, girdi, vaizdi medžiaga romanui bei dramai. O aš sakau: nėra gyvo dramaturgo, kuris galėtų atvaizduoti dramoje seną ponią Gabriellę Giovannitti su glėbiu malkų ant galvos, šliurenančią Peorijos gatve devintą valandą iš ryto.

ŠIŲ DIENŲ TAUZYTŲ JUI

Tu atsivelki... draskydamasis marškinius... rėkdamas apie Jėzų.

Iš kur tu išlaužei tą paikystę?

Ką tu žinai apie Jėzų?

Jėzus mokėjo švelniai kalbėti, ir, išskyrus keletą Jeruzalės bankininkų ir aukštesniųjų, visi mylėjo Jėzų, nes jis nieko neprigaudinėjo ir, ką sakė, buvo teisybė, jis padėdavo sergantiems ir diegdavo žmonėms viltį.

- Tu atsivelki, spiaudydamas į mus žodžius, grūmodamas mum kumščiais, ir vadini mus visus prakeiktais durniais ir dar taip biauriai, kad net putas drimba iš tavo snukio — tu vis tauti, kad mes visi eisime tiesiai į pragarą, ir tu visa tai žinai.
- Aš skaičiau Jėzaus žodžius. Aš žinau, ką jis sakė. Tu manęs nepabaidysi. Aš matau tave nu-
luptą. Aš žinau, kiek tu žinai apie Jėzų.
- Jis nesiartindavo nei prie švarių žmonių, nei prie purvinių, bet jie visi jautėsi švaresni, ka-
da pamatydavo jį praeinant. Tavo bankininkų, ir vertėivų, ir advokatų gauja pasamdė
mušeikas ir žmogžudžius, kurie pašalino Jėzų iš gyvenimo.
- Aš sakau: ta pati sauja, kuri palaiko tave, pervėrė vinim rankas to Jėzaus iš Nazareto. Tie
patys sukčiai ir ginkluotieji, kurie dabar yra su tavim ir tau apmoka, buvo prieš jį su-
judę.
- Tas Jėzus buvo geras pažiūrėti, gerai uodė, gerai klausė. Iš jo kūno, odos ir rankų palytė-
jimo sklido kažkas naujo ir gražaus, kur tik jis pasirodydavo.
- Tu, purvinas tauzytojau, apdrebi dumbly kožną žmonišką žiedą, raugydamas supuvusiu kva-
pu apie peklos kančias ir žagsėdamas apie tą žmogų, kuris švariai gyveno Galilėjoje.
- Kada tu paliausi vertęs dailides statyti atsargos ligonines moterim ir mergaitėm, išėjusiom
iš proto, išsiblaškiusiais dirgsniais dėl tavo plepalų apie Jėzų? — Aš dar kartą reika-
lauju tave:
- Iš kur tu išlaužei tą paikystę? Ką tu žinai apie Jėzų?
- Gali tu daužyti krėslus, kiek tau patinka. Sulaužyk visą vežimą baldų kiekvienuose „atlai-
duose“. Verskis, per galvą, iki padvėsi, atsistok ant savo durno pakaušio. Jei tu ne-
gązdintum moterų ir berniokų, aš palaikytčiau tave Jonu durneliu ir žiūrėčiau, kad tau
kiek sumestų.
- Aš mėgstu pažiūrėti į gabų žuliką, bet ne į tokį, kuris tegali įvartyti tik baimę ir ligą.
- Aš myliu vyrą, kuris drąsus ir gali kuo savotišku pasigirti. O tu — tu esi tik molio motie-
jus, tik suktai imituoji tuos daiktus, kuriuos Jėzus norėjo duoti visiem dykai ir lygiai
naudotis, kaip oru ir šviesa.
- Tu pasakoji žmonėm, skurstantiems lūšnose, kad Jėzus gerai atmokėsiąs jiem, suteikdamas
dvarus padangėje, kai jie numirs ir kirmėlės juos suės.
- Tu pasakoji departamentų krautuvių mergaitėm, dirbančiom už 6 dol. savaitėje, kad visa, ko
jom reikia, tai Jėzaus; tu paimi plieno tresto pele, mirusį nepradėjusį gyventi, žilą ir
susitraukusį keturiasdešimt metų amžiuje, ir tu liepi pažiūrėti į Jėzų ant kryžiaus, ir vis-
kas jam būsią gerai.
- Tu sakai vargšam, kad jiem nereikia daugiau algos, ir nors žiauru blaškytis be darbo, Jėzus
padarys viską gerai, viską gerai, visa, ko jiem reikia, tai suprasti Jėzų taip, kaip tu
jį nupasakoji.
- Aš sakau tau: Jėzus nepakęstų tų nesąmonių, kurias tu plepi. Jėzus elgėsi kitaip. Jeruzalės
bankininkai ir advokatai pasisamdė mušeikas ir žmogžudžius užmušti Jėzų tik todėl, kad
jis nesusidėjo su jais. Jis nesėdėjo vienam suole su dideliais vagim.
- Aš nenoriu, kad mano tikėjimas būtų tik melas ir pliauškalai, kokio tauzytojo paleisti.
- Aš nepriimsiu sau tikėjimo nė iš vieno, kuris niekad nedirba pats, tik jo liežuvis, ir nieko
daugiau neturi galvoje, tik moters veidą amerikoniškame sidabriname dolery.
- Aš reikalauju tave parodyti man, kur tu išliejai savo kraujo nors lašą.
- Aš buvau tame Jeruzalės priemiestyje, kurį vadina Golgota, kuriame prikėlė jį, ir aš žinau,
jei tik tas padavimas yra teisingas, kad tikras kraujas tekėjo iš jo rankų, vinim per-
vertų, ir kad buvo tikras kraujas, kuris purškė raudonais lašais nuo romėno kario kalavi-
jo iš perverto šono to Jėzaus iš Nazareto.

BERŽAI VĖTROJE

**Netrukus išeina iš spaudos nauja
ANTANO VENCLOVOS** didelė apysakų knyga

Leidžia rimčiausia Lietuvoje knygų leidimo bendrovė
„Spaudos Fondas“. Knyga jau spausdinama.

Didelio formato rinkinys apims visus iki šiol parašytus geresnius Antano Venclovos dailiosios prozos darbus. Be to, bus keletas visai naujai parašytų apysakų. Temos aktualios ir gyvos, liečiančios visą šių dienų Lietuvos gyvenimo reiškinių įvairybę. Įdomūs siužetai, intriguojančios fabulos, gyvas, lankstus stilius. Knyga turės pustrčio šimto su viršum puslapių ir išeis iš spaudos dar šį mėnesį.

KAZYS
BORUTA

NYKOS VALSČIŲ SAULĖLYDŽIAI

Petro Cvirkos Saulėlydžiai Nykos valsčiuje taip skamba, kaip Dalmos vežimo rauda.

Ko gi raudojo tas Dalmos vežimas, iš kapinių pro girią parvažiuojantis, kai raudonas saulėlydis grimzdo ir pro degančius debesius veržėsi neramūs vėjai.

Tai saulėlydis raudojo ant nykios Papartyno žemės, tai alpo raudoje nelaimingas balose nuskendęs skriaudžiamas šiurkštus gyvenimas. „Kas širdį tebeturi, tas ilgai girdės tą verksmą“. Dalma, kad ir kažin kaip gyvenimo atšiaurintas, tą širdį turėjo. „Verkė traškančiose giriose dviese“. Ne, ne dviese ten verkė, bet visas Nykos valsčius, visa Papartyno žemė, — visas lietuviškas kraštas tarp girių ir pelkių „ašarose, barniuose, nelaimėse“ nugrimzdęs apverkė savo mažosios žemės didįjį vargą ir skriaudą didįjįjį.

Per tą skriaudos vargą visų širdys taip atšiaurintos, o akys apmauda apniauktos, kaip Dalmos, kaip Banių, kaip kitų, kuriems pelkės gyvenimą surijo, — paskutinės viltys ant šuns uodegos nuneštos, ištyška Baltramiejaus ašarom, Domicėlės, tos nelaimingos Domicėlės, kartuvėm dėl kurpių, — beviltiškam varge taip baisiai nunyksta žmonės, kaip nunyko didįjįjį kankine Dalmos žmona, kaip nusižudė didvyriškai katė savižudė.

Kaip gi tada iškentėti tiems saulėlydžiam tokių nežmonišką kankynę? Kur gi galas? — Paklauskite tų dviejų kaimiečių, atėjusių iš pelkių į valsčių skriaudą sumažinti ir dar labiau nuskriaustų, ne, geriau neklauskite, geriau pažiūrėkite, kaip Giedupio vyram pasiryžimą degtinė užpylė ir jie ilgiausių metų visų neapkenčiamam viršaičiui linkėjo. Ir kaip gi tada negrimzti vis į didesnę vargą tom pelkėm, nes ir ke-

lių iš jų išbristi nematyti. Negi štotautai tuos kelius vestų, negi Nykos valsčių viršaičiai, kuriuos „už dirbimą virš normos valdžia vietoj užmuštų“. — Ne, štotautai veda svetimom rankom sau vieškelius pas našles, Nykos viršaičiai didžiojo skurdo sąskaiton „virš normos“ (už ką valdžia vietoj neužmuša) laižo likierio bonkas.

Negi taip ir nugrimzti tada Nykos valsčiam pelkėse, negi nunykti beviltiškai. — Niekados! Geriau numirti, kur mirė Bartkus dėl superfosfato patrukęs, bet pamatęs „rugius, kokių dar nematė“; geriau, kaip tas pusbernis, amžinai norėjęs žirgų joti, užsėsti rudenio naktį ant dvišakio treigio, kad ir pavadžios galas dantyse tebeliktų su perskelta galva. Tas nesvarbu. Svarbu didysis pasiryžimas, kuris ir Nykos valsčių pelkėse nugrimzdusių žemę gali pakelti. Ir tas Kazys iš Nemunyno, tas Kazys kalėjime dainuojantis ne veltui numirė, nes jis pamatė paukščius, su pavasariu parskrendančius.

Tegu vienai kregždėi ir nepadaryti pavasario, bet tas žemės sielvartas gimdo tokį didelį pasiryžimą, kad jokiais mūrais, jokiais sargybiniais to pavasario nesulaukyti. Ir su tuo pavasariu mes išgirsime saulėtekius dainuojant. Per visus Nykos valsčius praskambės tokia galinga pasiryžimo daina, kad atgrubusiom Dalmy, Servy, Banių rankom ta žemė pelkėse ir skriaudoj nugrimzdus išsyk bus pakelta didelei gyveno kūrybai.

Vardan tos didžiosios kūrybos, vardan tų dainuojančių saulėtekių reikia, broliai, visa platuma berniškos širdies mylėti tuos Nykos valsčius, — reikia naktį paniurusią pakurti, reikia pelkes uždegti, kad Nykom prašvintų galingas saulėtekis.

Petras Cvirka / Iš romano „Nemunas žydi“

Mikę jau du kartus perkėlė į kitą suolą. Dabar jis sėdi aukščiausiam suole prie krosnio, kad mokytoja jį matytų. Dabar jis sėdi užpakaly Zabelės ir, kai ji nusiperka naujus sąsiuvinius, Mikė gali čia pat žiūrėdamas į jos kvailutes akis užrašyti labai gražiom raidėm. Kaip visos mergaitės sako — aukso raidėm.

Jei mokytoja aiškina geografiją ir apie šalis tolimiausias, ten, kur esą kalnai, o kalnuose ir vasarą sniegas, ir apie šalis, kur, girdi, skraido raudoni paukščiai ir paukščius galima išmokyti kalbėt, — Mikė beveik išsižiojęs vėpso, ir atrodo, kad jo čia nėra. Jo rankos nuleistos, peiliu nebeskaptuoja jis suolo ir nebetuksi į grindis klumpėm. Bet jei mokytoja aiškina skaičius ir liepia atverst languotus sąsiuvinius, jis neatverčia languotų sąsiuvinų, neklauso aritmetikos. Mikė prikiša lūpas Zabelės ausiai ir skambina apie Kryklos upelį. Šneka jis, kad Kryklos upely yra dumburių, kad didelis vyras prigertų. Šneka jis, kad Kryklos upely yra lydžių nuo dviejų sieksnių ir viena žuvis kaip per visą mokyklą. O jis ten užtaisys varžas ir sugaus žuvį. Žuvį parduos Dovidkei ir už ją nuspirks sau lenktinį didelį peilį ir Zabelei žiedžiuką.

Staiga jo peilį, kuriuo jis karbuoja suolą, kažkas išmuša iš nagų. Jo ausis susukta kažkieno rankos, kaip šungrybis. Mokytoja stovi ir tąso jį:

— Stok, parše tu. Duokš peilį. Parodyk sąsiuvinius, vėl išplėsei?

— Namie palikau... — sako jis raudoduodamas.

— Kodėl tu niekad galvos namie nepalieki. Eik į kampa.

Mikė eina išireižęs, rankas į kišenes susikišęs. Mokytoja jį palydi kai kurį laiką. Paskum iš jos veido pyktis dingsta, ji atsigręžia į klasę, į tą puikiąją vaistininko dukrą:

— Jokūbauskaitė, pakartok, ką sakiau. Na, kiek bus?

Iš kampo atsisuka Mikė. Jo akyse nei pykčio nei ašarų. Tik jis labai neapkenčia vaistininko dukters, kuri sėdi beveik atskirame suole, avi žibančiais čeverykais ir visuomet valgo varškinius pyragaičius kas pertrauką. Ji kalba kitaip, puošiasi ir net šilčiausia vasaros dieną avi bateliais, o mokytoja ją vadina panele.

Mikė sudaro iš savo pirštų skaičius ir pakiša Jokūbauskaitėi.

— Devynius kilometrus... — sako ji.

Mokykla ūžia. Aplink ją šnabžda, sako skaičius, bet Jokūbauskaitė rausta iš gėdos.

— Šš-a, nutilkite. Panele Jokūbauskaite, pagalvok tik gerai. O jūs, — į klasę, — tylėkite!

Mikė vėl iškėlė pirštus. Jis dabar išskėtė visą dešimtį ir prisipykęs tvirtina, kraipo galva, kad mažoji panelė norom nenorom patiki.

— Dešimts...

— Tai tau, — sako mokytoja ir kvatodama nusigręžia į šoną, žiūrėdama valandėlę pro langą. — Jūs tur būt sunku, Jokūbauskaite. Na, sėskite. Gerai.

Ji pakelia baltytę ranką, ir viršutinė jos lūpa prilimpa prie tos rankos:

— Mmi-kė man maišo, — tada ji krinta po suolu ir rauda.

— Mike, Mike, — ir linguoja mokytoja galvą nežinodama, ką su juo daryt. — Rytoj pereisi pas Kunkulį. O šiandien pasėdėsi po pamokų. Ir rytoj ir poryt pasėdėsi... Kitaip su tavim nebegalima.

Mokytoja užverčia dienyną ir sako:

— Kalbėkite maldą.

Visi sustoję prieš mokytoją kalba maldą. Tik vienas Mikė prieš visus. Jis mato iš visų gražiausią Zabelę. Jos rūbas baltas, kaip baltų karvelių, tenai bažnyčios bokštuos perinčių. Lūpos jos vos juda dabar, ir kai kiti per maldą renkasi knygas, kabina rašalo bėnkutes ant švarko sagų arba šluosto į plaukus plunksnas, ji ramiai persižegnoja ir pirmiausia pakėlus akis šyptelėja į Mikę. Mikė atsako tuo pat.

Jau seniai pabaigė kalbėt maldą, o paskutiniuose suoluose ją dar tęsia ir Mickūniukai choru: — teikis palaiminti mūsų triušą ir...

— Kas ten? — klausia mokytoja.

Tada jie greit žegnojasi, rašaluotais pirštais palieka žymes kaktoje, mažų pirštų žymes, ir krykšdami su alasu veržiasi užsikimšdami duryse, vartydami suolus, griūdami nuo laiptų. Toliau, — skambus juokas ir verksmas.

Balsai darosi vis tolimesni ir tolimesni. Visas oras pilnas jų balsų, visi takai pilni jų žodžių. Nė vieno medžio jie neapeina neaplaužę, nepalėnkę. Nupurto girinuis

obuolius, nuraško grauzučius, surenka varnų plunksnas ir giliukus. Nuskamba jų gerklės mišku ir pamiške, ir Kryklos upelis tūravoja jų juokui.

Klasėj šišu. Mokytoja eidama užrakina duris.

Po suolais visur primėtyta popiergalių, pieštuko nuodrožų, prilaistytą rašalo, pritrupinta sūrio. Mikė repečkėja po suolais. Nuo didesnių sūrio gabalėlių jis nupučia dulkes ir suvalgo. Vienur rado jis dešimtis centų. Jis juos įsidėjo į būrną ir nuplaukė kita suolų eile. Po Jokūbauskaitės suolu jis atsitūpė, ir jo galva kažką ruošė. Greitai apgraibė kišenes ir atsiminė, kad jo peilis...

Paskum jis atsistoja, įkiša į kažkieno paliktą rašalo bonkutę pirštą ir įrašo į jos suolą: „kvaila tu kaip tavo čeverykai...“

Vaikų balsus jau seniai išnešiojo vėjas, tik girdėt, kaip gurgia Krykla ir suka ten jo septynis malūnėlius.

Iš sienos žiūri į jį Maironis. Mikė per vakarėlį turėjo išmokyti jo eiles, ir paskum besakydamas jis suklydo. Visi juokės. Ir kunigas tada buvo. Dabar Mikė labai nenkenčia Maironio, kuris, pirštu parėmęs skruostus, žiūri į jį. Mikė paima sulūžusią plunksną ir sviedžia ją. Maironis nė nemirksėja.

Kitame mokyklos gale pakyla fisharmonijos balsai. Aukšti ir žemi. Fisharmonija jam primena didžiuosius vargonus ir pirmąją komuniją. Atsimena jis, kaip visi vaikai buvo su žvakėmis, prie žvakių kaspinau su rūtom. Jis klūpojo greta baltai pasirėdžiusios Jokūbauskaitės. Ilgai mišias laikė senasis kunigas, ilgai sakė pamokslą. Pamokslas tur būt buvo griaudus, nes bobos verkė. Ir Mikės žvakė visai sudegė, jo žvakės vaškas sulipino jam rankas, o jis vis laikė. Visų jau žvakės baigė degt, tik viena Jokūbauskaitė iškėlus galvą laikė ilgą žvakę. Taip išdidžiai, taip kilniai, kad Mikė pradėjo kumščiot vaikus ir rodyt jų. Mikė net pradėjo burbėt, kam jos ilga žvakė. Tik viena surūkusi veidu bobelka bakstelėjo jam pašonėn:

— Šėtone tu, žiūrėk, Dievą į širdį priimi, o dar vis...

Suskambino cignorėlis, ir kunigas šnabždėdamas šventus žodžius pro gėstančių žvakių dūmus nunešė kiekvienam po Dievą. Jis tada užmerkė akis.

Fisharmonija vis garsiau ir garsiau plerpia. Muziką lydi Zabelės balsas. Jos balsą mokytoja giria. Ji dainavo tada vakarėly, ir visi gyrė ją. O motina sako, kad jos

duktė giedos viškose, aukštai prie vargonų. Mikė tiki, kad ji giedos prie vargonų.

Mikė seniai galėjo atverti langą, iššokti žemyn ir nueit. Juk taip visuomet darydavu. Bet dabar jis rymo suole, žiūrėdamas į mažą durų plyšį.

Fisharmonija nutilo. Antvožas nukrito.

Girdėt žingsniai. Paskum pro tą durų plyšį įlenda du maži pirštai. Mikė prieina ir prikiša ausį. Vieną pirštą jis nutveria ir nepaleidžia.

— Padrošk pieštuką! — sako iš už durų, ir balsas plaukia jam kaip iš fisharmonijos.

— Kad aš peilio neturiu, — sako jis. Paskum tyli. Žingsniukai. Po valandėlės pirštai grįžta su peiliu ir įkiša pro plyšį pirma peilį, paskum pieštuką.

Mikė visuomet drožia sargienės dukrai Zabelei pieštukus. Ji su juo antrame skyriuje. Zabelė jam viena, iš kurios jis nesi juokia čia, netaso už plaukų ir drovisi jos. Kai jis neišmoksta aritmetikos, ji visuomet jį gelbėja. Bet Mikė jai išpiešia sąsiuvinis, išdrožinėja medines šakutes, šaukštus ir medines šukas. Iš Mikės ji turi penkis atvirukus. Du su Velykom, vienas su Kalėdom ir du taip sau. Ir visuose beveik vienodai užrašyta: „Gerbiamoji drauge, sveikinu su šventėmis ir linkiu jas linksmi praleist ir prašau man atrašyt atviruką su viščiukais ir su cidabrinėmis raidėmis. Mikė Andrijonas, II-skyrius, Vidungėnų kaimo ir Kauno apskrit.“

Pereitą savaitę ji jam per suolus atsiuntė mažą laiškutį, mokytoja sučiupo, abu juos paklupdė; vieną viename kampe, kitą kitame. Kiek ta Zabelė tada priraudojo, kiek priašarojo. Net Mikei graudu pasidarė, ir jis nusigrėžė nuo klasės, kad nematyti jo drebančio smakro. Jis greičiau pyko negu gėdinosi. O tame laiške visai nieko nebuvo, tik pakrevezota: „Po pamokų aš tau parodysiu mūsų kačiukus. Vienas į mokytoją labai panašus. Duosiu dar grūšiukų. Pastovėk prie tilčiuko“...

Mikė dabar drožia jai geltoną pieštuką ir prie to plyšio kalba jis, kad Zabelė jam geriausia. Jis kaip visuomet papasakoja apie Kryklos upelį. Jis meluoja visokius daiktus. Kad netoli girioj yra meškų, ir jis jų nebijo. Jis galėtų nakčia kažin kur eiti, jei tik turėtų toki šautuvą kaip Strimaičių Kazys. Paskum jis pasakoja, kad jis turi giminių labai toli, kad jis pirks laikrodį, kai užaugs, ir kokia bloga jų senė karvė, kurią vistiek užmuš, jei ji eis į Stašinsko daržą. Jis sugalvojo, kad jų karvė

duoda per dieną septynis kibirus pieno. O kiaulė pernai atsivedė penkiasdešimts paršiukų. Ir Zabelė tiki, ta kvailutė mergytė, kuri geria pirktą pieną ir valgo pirktą mėsą.

Kai jis padrožė pieštuką, Zabelė įkišo jam du pirštus:

— Palaižyk.

Mikė lyžtelėjo. Saldu, negali atsilaižyt. O Zabelė nespėja kabint nuo duonos medų ir kišt jam.

— Dar duok!

Zabelė paslepia riekę su duona ir sako:

— Man neliks. Aš sakiau mamai, kad man pilvą skauda, tai ir davė. Mūs medaus nedaug turi...

Bet Mikė prisipyres prašo, o Zabelei taip gaila medaus. Ji pakreipus galvą kabina mažuoju pirščiuku ten už durų ir gražiai laižo. Mikė niekaip negali išviliot. Tai ir sako:

— Duok nors pirštą palaižyt. Gali, jei nori, netept medaus.

Zabelė įkiša pirštą, Mikė apžioja ir stipriai suleidžia visus dantis. Net trakstelėja. Žinoma, jos verksmas.

O jis palenda po suolais ir girdi sarginės balsą:

— Zabele, Zabelėle!

Upelio vandens tėkmė nuneša laiką. Jau vėlyvas ruduo. Vaikai verčia kasdien puslapį po puslapio. Tik vieno Mikės ir Zabelės vietos suoluose tuščios. Tik rašalo bonkutė tupi vietoj Zabelės. Dvi šviesesnes dienas jis atėjo iš kaimo ir išbraidžiojo su Zabele Kryklą iki pat Nemuno. Iš savo sąsiuvinio išplėšė visus lapus, pridirbo laivukų, ir paleido juos pavandeniui, pridėję die-medžio uogų, apkaišę raibom paukščių plunksnom.

Dabar jis sėdi prie Kunkulio ir slepia savo nerimą. Aštuntame suole nuo jo Zabelė. Nei pažiūrėt, nei pakreipt galvos. Vis mokytoja akis išsproginus. Bet Mikė nė kiek nepasitaisė naujoj vietoj. Aritmetikos sąsiuvinį pripiešė kiškių, skaitymų knygą prirašinėjo, kampus apkirpo žirk-lėm, išdūrė dvi skylės ir nešdavo ją namo, ant šniūrelio pasikabinęs.

Triskart jį paklupdė, kam jis padirbdino iš popierio karvelius, davė kitiem ir laidė per pamokas, išplėšęs savo sąsiuvinio lapus. Mokytoja dabar labai įpyko. Ji mušė dienoraščiu stalą ir šaukė:

— Mike, atnešk savo sąsiuvinį, parodyk, ką parašei. Greičiau!

Mikė griozdžiasi pasuolėj. Griozdžiasi tyčia, nors žino, kad jokio sąsiuvinio neturi. Ir pasilenkęs šnibžda Kunkuliui:

— Duok savo, juk vėl gražinsiu.

— Negausi.

O mokytoja rėkia: „Greičiau, greičiau!“ Visi žiūri į jį, tik Zabelė kažkodėl rašo labai žemai užgulusi sąsiuvinį, kartą tik dažydama plunksną pasižiūri į jį, ir jų akys susitinka. Paskum ji ištraukia iš krepšio sąsiuvinį ir perduoda mergaitėm. Mokytoja nepastebi. Mergaitės perduoda per aštuonis suolus Mikei. Mikė paglemžia sąsiuvinį ir nunešęs jį atskleidžia. Bet mokytoja užverčia sąsiuvinį ir pasižiūri į pušiu nuplėštą pavarde. Zabelės Sviderskaitės sąsiuvinio ji muša jam per veidą, rankas:

— Ne gėda tau! Didesnis už kitus, o iš visų kvailiausias. Išmesiu kada nors už ausų, ir bus baigta.

Štai rytą įsiveržia Mikė su naujais au-tais ir naujom klumpėm ir naujom apiva-rom. Apibėga suolus. Vieną jis pavaišina spriktu, kitam nykščiu užremžia per pa-kaušį, su žirnių sauja sviedžia į langą. Vi-sa mokykla pilna jo juoko, net langai vir-pa.

Tą dieną ateina Jokūbauskaitė su kalio-šais. Naujais žvilgančiais kaliošais. Ir mergaitės visos prašo:

— Nagi, ant mano kojos ar tiks, — ir visos aunasi. Jos niekad dar savo gy-venime neavėjo kaliošų.

Paskum Jokūbauskaitė kaliošus paside-da prieangy, prie durų. Per pertrauką Mi-kė pačiuo vieną kaliošą ir pabėgo lauk. Grįžo netrukus kelių vaikų lydimas, at-kišęs kaliošą. O Jokūbauskaitė nieko ne-matė.

Dailyraščio pamoka. Mikė turi naują są-siuvinį ir plunksnakotį iš suktos beržo ša-kos, kuriuo neatsistebėdavo visi trys sky-riai. Kai tik dailyraštis, visos mergicos puola prie jo ir prašo parašyt nors vieną žodį. Nes Mikės raidės labai gražios dai-lyraščio sąsiuvinuose. Ir jų visų akys įkritisios į jo sąsiuvinį.

Mokytoja eina tarpusuoliu ir pataiso vienam kitam raides. Mikė nė nemažo jos. Ji prieina, ilgai žiūri pro jo pečius ir pas-kum šypsodamasi glosto jo šviesius, baisiai šviesius plaukus. Mikė pakelia žydras akis ir greitai rankom užima parašytus žodžius. Ji palenkia galvą prie jo ausies, bet šneka, kad visi girdėtų:

— Matai, kai tik nori, gali visai geras vyras būti. Ir rašyt gražiai rašai.

Tada Mikė atima nuo sąsiuvinio rankas ir pats kraipo galvą į savo raštą žiūrėdamas.

Po maldos veržiasi visi į prieangį. Visi pasislepia už kerčių ir žiūri, kaip ta puikioji vaistininko duktė ausis kaliošus. Ji įkiša į vieną kaliošą koją — trept. Gerai. Įkiša į kitą — čirkšt vanduo. O visi: — kva-kva, — ir pabyra laiptais į vieškelį, į laukus, pro atšlaites ir vienišus pakelių jovarus.

Mikė aplanko paliktus vandens valiai malūnus, kurie be malūnininko sukasi, žvilgina sparnus saulėj ir girgždinasi baidydami mažas, spygliuotas, prieš srovę kirbuliuojančias mėlynom papilvėm žuvytes.

Mikę jau trečia diena iš eilės palieka po pamokų. Šiandien vėl už tą Jokūbauskaitę. Kažkaip ji pakliuvusi jam tarp durų, per pertrauką. Ji nor įeit, o Mikė laiko ranka užtvėręs ir — neleist.

— O, kokia tu graži, tokios baltos rankos. Tokių dar nemačiau. Nagi, parodyk, duok palaikyt, — ir jis savo tamsia stora mažo lokiuko letena suspaudžia jos ranką.

O ji:

— Leisk, skarmaliau!

Paskum Mikė giria jos žvilgančius čeverykus, bet vis jos neleidžia į vidų. Giria jos čeverykus ir tik — lapt klumpe vieną jos čeveryką, lapt kitą. Mergaitė net tūp-
telėjo.

Štai už ką jis sėdi užrakintas, o Jokūbauskaitė džiovinama ašaras, bėgdama prieš vėją takučiu, viena visoje mokykloje žvilgančiais batukais, viena tokia užsispyrus ir išdidi.

Dainų pamoka. Berniukų suolai sustumti drauge su mergaičių suolais. Prie fisharmonijos sėdi mokytoja ir griežia. Ji pamokos pradžioj sakė, kad per atostogas bus vakarėlis. Mergaitės turės dainuot ir klase pušų šakom išdabint, o berniukai deklamuos. Mikė vėl bijo Maironio, jis išluptų jam akis dabar, jei nepasisektų. Per vakarėlį ir šokiai bus. Kostas Mikeliūnas grieš smuiku, tas, kur mokytoją myli, o Zabelė dainuos „Plaukia sau laivelis“. Tada Mikė pasiskolins iš Pranciškyčio batus ir ateis. Žais „Aguonėlę“ ir išves į vidurį Zabelę. Bet Jokūbauskaitės — niekad.

Dabar Zabelė nor persirašyt dainos žodžius ir prašo, kad padrožtų Mikė pieštuką. Jis paima pieštuką, nudrožia ir sako:

— Tu manai, man sunku jį sulaužyt, štai, — ir trekšteli per pusę. — Te, pasiimk.

Zabelė verkt, o jis tik juoktis. Sako, neverk, aš tau duosiu du pieštukus ir dar trintuko pusę pridėsiu.

Mikė atpiauna pusę geltono trintuko ir duoda. Ir ilgą pieštuką duoda.

Tada Zabelė šypsos.

Tik kai Zabelę pašaukia prie fisharmonijos, klasė nutyla. Dabar Mikė pereina į artimesnį suolą, berniukai pasiremia alkūnėm ir užvožia knygas.

Ji atsistoja šonu, viena ranka laiko dainos žodžius, ir ta ranka dreba; kita ranka pasirėmus fisharmonijos. Ir uždainuoja.

Mikė žiūri į langą, kur dingsta iš jo akių kažkoks į debesis įsinarpliojęs paukštis, ir jis ima galvot apie Kryklos upelį. Visuomet jo galva pramušta tik dėl arklių, dėl varnų lizdų, dėl karvelių, bokštuos perinčių. Bet niekad dėl knygu.

Bet jam baisiai nepatinka, kai ta vaistininko duktė per pamokas išsiima visą savo dėžę, išvynioja varškinius pyragaičius ir lyg tyčia atsigrėžus į jį čiaumoja. Rankos tokios baltos. Ant vieno piršto žiedžiukas. Mikė iškiša jai liežuvį.

— O aš pasakysiu mokytojai, kad tu rūkei vakar... Iškišk tyčia dar kartą!

Mikė iškiša ir dar kartą. Tada Jokūbauskaitė nuryja kąsnį ir kelia ranką, bet Mikė sulaiko ją.

— Tylėk tu, skundale. Štai, užčiaupsiu snukį. Jis ima rašalo bonkutę ir pila jai į akis. Rašalas aptaško jos veidą, rūbus. Kiti juoktis ima, tik mokytoja:

— Mike, ir vėl tu. Ką tu padarei panelei Jokūbauskaitei. Eik ir atsiprašyk. Na, marš.

Bet Mikė neina. Jo nunešiotas švarkas uždribęs, apikaklė susilankščiusi, o iš jos kyšo marškinių kraštėlis su žuvine sagute.

— Eik ir atsiprašyk. Nušluostyk rašalą nuo jos veido. Prižadėk, kad daugiau jos neskriausi.

— Neisiu.

Jau mokytoja pyksta. Nes ji nutvėrė žurnalą ir daužo jį.

— Neisi? Kaip tu gali manęs neklausyt! Paimk knygas. Vaikai, paduokit jam knygas. Ir rašalą, viską. — O į jį: — gali išeit ir negrįžt.

Ir atneša jam knygas, tik vienas Kunkulis laiko rašalo bonkutę. Rašalas išsimušęs varva pro jo pirštus, ir pirštai dreba.

— Panele mokytoja, mudviejų tas rašalas per pusę.

Mikė atstumia jį su tuo rašalu.

— Imk knygas ir eik, ko dar lauki?

Mikė visuomet išblyškęs, bet dabar raudonas raudonas. Tada mokytoja tokiu lėtu, tokiu geru balsu:

— Eik, eik, tu taip nenorėjai mokytis, Mike. Tu vis į laukus žiūrėdavai. Eik ir vėpsok į varnas atsistojęs.

Bet jos balsas didėja, skamba pilnas gerumo ir pykčio.

— Bus ramiau. Na, tu nori, kad išmesčiau? — ima jį už ausies ir tempia, bet jis laikosi įsikabinęs į žemėlapi, kuriame jis pažymėjo savo Kryklos upelį, tokį pat ilgio, kaip ir Nemunas.

— Atiduokit peilį, ir išeisiu.

— Gerai, Mike, kodėl tu peilį atsimeni, o neatsimeni niekad blogą padaręs, — ji prieina prie stalčiaus. — Še, tavo peilis. Drožinėk.

Paskum nunarinęs galvą jis praeina tarp suolų ir vos vos susilaiko nuo ašarų, kurios žvilga jo akyse. Praeidamas pro Kunkulį sako:

— Nereik man to rašalo, daugiau nerašysiu.

Praeidamas pro Girdokliuką, kuris vis iš kitų knygų mokydavosi, meta jau savo apkarpytą knygą.

— Skaityk, jei nori, suplėšyk.

Kai tik prieina Zabelę Sviderskaitę, jis būtinai pažiūri į ją. Jis išima iš kišenės drožtą plunksnakotį ir padeda prie pat krašto, ant suolo. Paskum jis užsiima rankom akis ir visu kūnu puldamas duris, išbėga, palikęs jas praviras. Į verksmą iš lauko atsako verksmas iš vidaus. Verkia Zabelė, sukniubus ant sąsiuvinio, laistydamą ašarom raides, kurios susilieja viena su kita.

Mokytoja grįžta ir delnais pakelia jos veidą. Bet ji vėl puola ir rauda.

— Sviderskaite, kas gi? Gėdinkis! Ko raudi, sakyk. — Ir vėl kelia jos galvą. — Sakyk!

— Mma prieš-tuko ninie-eks neppadrošš...

— Cha, kokia tu. Na, gali eit namo.

Kai Zabelė išeina raudodama, mokytoja grįžta prie fisharmonijos, nuleidusi akis. Paskum ji dar žemiau galvą nuleidžia. Ji jau beveik visai prie klavišių prideda nosį ir sako toje tyloje:

— Matot, vaikai. Nedarykit jūs taip... Labai negražu... Panele Jokūbauskaite, neverkkit, jūsų daugiau nieks neskriaus. Užmirškkit jį.

Taip visą galą žiemos, visą pavasarį ateidavo iš kaimo su knygom Mikė, bet mokykloj nepasirodydavo. Jis tik prieš motinos akis taip darė. Neva mokėsi, o iš tikrųjų jis valkiojosi po mišką, Kryklos upely stotė varžas. Jis mokėsi mėgdžiotis iš paukščių, pajuokt raibuonėlio dejavimą. Kasdien jis susitikdavo su Zabele, ir ji papasakodavo jam, ką uždavė, iki kokio skyriaus. Nors jis ir neskaitė, bet vis užsižymėdavo, įklėjęs į knygą lapą. O Jokūbauskaitei jis sugalvodavo įvairiausių kerštų ir nutarė atkeršyt. Jis įstums ją į Kryklą, išpurvins, aptaškys. Tegu, tegu tik pasirodo ji ten, kur Mikės malūneliai ir Mikės balsas plauko.

Pavasarij jis dingo.

Ištvinus Krykla atnešdavo Zabelei jo laivukus. Visi tie laivukai atplaukdavo apvirtę, permirkę, prigrūsti pienių ar remunių. Kasdien atplaukdavo laivukai pavandeniui. Mikė ten ganė toli karvę, kuri septynis kibirus pieno per dieną duoda, anots jo, ir dirbo laivukus iš pušų luobo. Kartais į laivuką jai išprausdavo ir vieną kitą žodį.

Jau Zabelė turi jų visą laivyną, visi tie laivai plūduriuoja Mikės iškastame mažame uoste, bet klykdama upė atneša jų naujas ir naujas eskadras, be burių ir irklų, apvirtusius, srovės aplaužytus, kaip iš didelio mūšio.

Zabelė prirenka raudonųjų karkvabalių, sutupdo juos į vieną laivą ir paleidžia žemyn pavandeniui, į Nemuną. Ji mato, kaip jos laivo įgula, kapitonas — didysis vabalas ir raudoni jūrininkai knapso, bėginėja kraštais laivo, o laivą srovė mėto, ir putose dingsta jis. Štai, jau dingo jis toli, už pakrančių.

Tada ji leidžia kitą ir nieko nežino apie savo įgulos žuvimą ties didžiąja Kryklos brasta, kur jos visi laivai priplakami srovės.

Taigi karkvabaliui, žaliem žiogam ir žaliom klevo kirmėlėm, kurios sulenda nakčia į jos mažus laivus ir šviečia savo fosforinėm nugarom, lyg visas laivynas būtų uždegęs lempas, — mažasis Zabelės laivynas gal ir labai jiems dideliu atrodo. Ką gali žinot.

BERNAS LITERATŪROJ

J O N A S R A D Ž V I L A S

Lietuvių literatūron įsiveržė bernas. Bernas iš laukų, bernas iš sodžių. Ir koks didelis skandalas! Kokia neapykanta! Prieš tą berną. Iš kurio prakaito mintama ir ant kurio nugaros jojama.

O vis dėlto tas bernas nepakankamai aiškus. Jo bruožai dar nepakankamai susikristalizavę. Tiek literatūrinėj teorijoj, tiek kūrybinėj praktikoj, o pagaliau, gal net ir pačiame gyvenime.

Šaly:

bernai,

bernu,...

bernam,...

ir su bernais,... (P. Kasparaitis).

koks yra tas bernas? Tas bernas, kurio vardu rašomi manifestai, kuris imamas „kriterijum, estetika, siekimais, taktika“, kuriam skiriamas literatūrinis žodis ir kuris eina „užkariauti savosios žemės, teisės ir laisvės“. Koks yra tas bernas? Ypač koks jis yra jau pasireiškusiuose literatūros daiktuose, kaip *tipas*, kaip *personažas*, kaip tam tikros ideologijos, tam tikro gyvenimiško masto *herojus*?

Klausimas, rodos, visiškai vietoj.

Ką vadina mūsų žmonės bernu? Jie bernu vadina — pirmiausia — samdininką, žmogų, kuris tarnauja pas ūkininką -gaspadorių. Taigi, jie bernu vadina kaimo darbininką, sodžiaus „proletarą“. Bet bernu jie dar vadina ir jauną žmogų, dvideštkio su viršum metų jaunuolį, tą mūsų liaudies dainų „bernelį dobilėlį“. Šį antrąjį berną vartodami žmonės jau nebežiūri nei pavadinamojo profesijos, nei socialinės jų būklės. Bet jie, rodos, žiūri vieno: jie bernu tevadina tik sodžiaus jaunuolį. Miestiečiai jie turi kitų vardų.

Tokia berno terminologija.

Kuris iš tų bernų taip triukšmingai įeina literatūron? Ir kuria prasme keičiamas, papildomas, susiaurinamas tas jo vardas?

Reikia atsakyti, kad literatūron įeina abu bernai. Tiesa, pirmiausia bernas „proletaras“, bet šalia jo matyti ir bernas, kurio socialinė būklė neaiški, kuris bernas tik todėl, kad jis jaunas, kad jis iš so-

džiaus, kad jo sieloj —

švilpia Lietuvos lygumų vėjas

ir vešlus vasarojus auga pundais (*B. Raila*), kuris bernas todėl, kad jis bernas.

Šiam savo sprendimui patvirtinti bei pailiuoti mes imam mūsų naująją beletristiką ir ieškom: koks ten bernas? J. Šimkaus novelėj „*Nuvirtus beržam*“ („Tr. Frontas“ Nr. 2) bernas — samdininkas; K. Rundzos* novelėj „*Dalia*“ (š. m. „Kultūra“ Nr. 4) bernas — samdininkas; A. Venclavos novelėj „*Nastazė*“ („Studentas“ Nr. Nr. 14 ir 15) ir S. Kapnio novelėj „*Užlopyta rudinė*“ (knygoj „*žmogus be veido*“) bernai — samdininkai; P. Cvirkos novelėse (knygoj „*Saulėlydis Nykos valsčiuje*“) „*Prišvilptas velnias*“, „*Kada grįžo žiedas*“, „*Bernas, norėjęs amžinai žirgu joti*“ bernai — samdininkai; bet novelėse „*Paukščiai skrenda*“, „*Sielininkų daina*“, „*Karčiamos merga*“, „*Ežeras*“ bernai savo socialine būkle neaiškūs, tai daugiausia bernai tiesiog todėl, kad jie bernai, o novelėje „*Ežeras*“ jie net bernais nevadinami, bet tiesiog vyrais, nors savo psichologija tie vyrai — berniški. K. Borutos — pirmojo, pradėjusio mūsų literatūroj agitaciją už berną, — knyga „*Drumstas arimų vėjas*“ — ištiesai berniška. Vyriausias knygos herojus — bernas. *Maištingas bernas*. Taip, *maištingas*. Tatai, rodos, tiksliausiai nusako K. Borutos berno charakterį. Jeigu kitų mūsų novelistų bernas kelia maištą spiriamas savo socialinės būklės, tai K. Borutos bernas maištingas daugiau dėl savo berniškos prigimties, dėl savo natūros. Be to, K. Borutos bernas savo socialine būkle — ne proletariškas (pal. noveles „*Saulę ant pečių parnešti išėjo*“, „*Žalsvas vakaras*“). Jis bernas todėl, kad bernas.

Beje, K. Boruta bene pirmas bando praplėsti ir berno terminologiją. Jis berno vardu apkrikštija ir studentą („*Saulę ant pečių parnešti išėjo*“) ir darbininką („*Raudoni dobilai*“).

* Šiuo slapyvardžiu — tam tikrų aplinkybių spiriamas — pasirašė ne koks literatūrinis debutantas, kaip tai kai kam gali atrodyti, oet jau ir daugiau dalykų rašęs vienas mūsų aktyvistų.

Red.

Kiek tai tikslu? Atsakymas gali būti dvejopas. Tatai pareina nuo to, iš kokio matymo taško mes žiūrėsime. Savaiame aišku, kad bus netikslu, jei mes norėsime *visus* darbininkus perkrikštyti „fabriko bernais“, arba *visus* studentus „universiteto, mokyklos, bernais“. Proletariatas yra proletariatas, studentija yra studentija. Tiek vienas, tiek antras turi savo specifinių bruožų, kurie labai toli nuo bent kokio berniškumo. Ir tiek vienas, tiek antras turi jau įsisenėjusius vardus, kurie daug tiksliau apibūdina juos, negu tai įstengtų padaryti tie naujieji vardai. Be to, dalyko esmė glūdi ne tiek tuose varduose, o kažkur giliau. Perkrikštijant darbininką „dirbtuvės bernu“ — paprastai — visuomet pastebima tendencija tą darbininką „suberninti“, suteikti jam tokių bruožų — kaimo berno bruožų, — kokių jis tikrumoj visiškai neturi. Aišku, tatai nebe gerai. Berno tendencija čia iškreipia gyvenimo realybę ir todėl ji kuria fikciją. O fikcija neatskleidžia konkretaus vaizdo, ji neorganizuoja skaitytojo sąmonės teigiama linkme — ir todėl turi būti šalinama drauge su ta tendencija, kuri ją (fikciją) sukuria.

Taip atrodo berno terminologijos praplėtimas iš vienos pusės. Jis čia atrodo netikslus. Bet gali būti ir antras matymo taškas. Būtent: bernas, grynai kaimiškas bernas išeina iš sodžiaus ir patenka į dirbtuvę ar universitetą. Aišku, čia jis bus dirbtuvės bernas, universiteto bernas. Nes jis dar nesusiliejo su bendra aplinka, nes jis dar tebeturi savų kažką berniško. Jis dirba šalia tikro proletaro, bet jis vis dėlto dar ne proletaras, o tik dirbtuvės bernas. Dirbtuvė, miestas dar neištūmė iš jo sąmonės, iš jo gyvenimiškojo supratimo tam tikrų laukiškų, berniškų elementų. Ir šitokiose apylostovose tas bernas parodo visą savo charakterį, visa tai, kas jam pobūdinga. Tiek teigiama, tiek neigiama prasme. Čia jis ir darbininku ar studentu būdamas gali turėti berno vardą.

Kuria prasme K. Boruta praplėtė berno vardą? Mum atrodo, kad antrąja.

Bet ar bernas tik dabar pirmą sykį pasirodo mūsų literatūroj? Atsakyti tenka: ne. Mes berną randame jau Duonelaičio raštuose. Jo „Metuose“ šalia ponų ir būrų stovi bernas. Mes berną sutinkam ir Žemaitės, ir Lazdynų Pelėdos kūryboj. Tai yra — berną darbininką, berną „proletarą“. O jeigu ieškoti berno kaip berno, tai jį galima rasti ir Vaižganto, ir Vienuolio,

ir Inčiūros raštuose, ir — pagaliau — liaudies dainose.

Kyla klausimas: kame *dabartinio* berno originalumas? Kyla klausimas: jei tas bernas senas mūsų literatūros gyventojas, jei jis net giminaitis liaudies dainų „berneliui dobilėliui“, tai ko taip urzgia, ko taip stojasi piestu prieš jį ponai iš „Gaisų“ ir ponai iš „Vairo“?

Ne, jie žino, ko jie urzgia ir jie ne be reikalo plėšo gerkles.

Dabartinis bernas — naujas bernas. Bernas, kokio dar nebuvo mūsų literatūroj. *Dabartinis* bernas pasirodo literatūroj ne tiek kaip naujas personažas, bet — daugiausia — kaip naujų minčių, naujos gyvenimiškos programos nešėjas. Kaip miesčionio antipodas.

Kai aš žiūriu į dabar išeinantį literatūron berną — aš nerandu jam tinkamesnio palyginimo, kaip garsųjį M. Gorkio „bosiaką“. Tą išdidų, laisvą, jokiems varžtam nenusilenkiantį „bosiaką“. Tarp dabartinio mūsų berno ir Gorkio „bosiako“ yra daug bendrumo. Gal ne tiek charakterio, ideologijos, kiek istorinio vaidmens atžvilgiu.

Kokioj epochoj Gorkis sukūrė tą savo maištingąjį tipą? Rusų visuomeninės minties istorijoj tas laikotarpis pažymimas perėjimu iš 80-tųjų į 90-tuosius metus. O 80-tieji metai buvo oficiališko miesčionijos įsigalėjimo metai. Tai buvo smulkybės, nusivylimo, miesčioniško apsnūdimo, susigūžimo šiltuose kampučiuose metai. Bet jau 1893-4 metais Rusijoj pradeda rodytis nauji visuomeninio sąjūdžio simptomai. Gyvenimo arenon iškyla naujos visuomeninės jėgos. Ir kartu su tom jėgom pasirodo M. Gorkis, kuris įveda literatūron savo „bosiaką“.

Jei mes lyginsim tąjį rusų istorijos tarpą su dabar mūsų gyvenamomis dienomis — mes pamatysim nepaprastą panašumą. Tiesiog nustebinantį panašumą. Mes gyvenam lietuviškus 80-tuosius metus, mes gyvenam lietuviškų 90-tųjų metų pradžią. Ir kaip tada Gorkio „bosiakas“, taip dabar mūsų bernas maištingai įeina literatūron.

Kas buvo Gorkio „bosiakas“? Jis buvo ne vien naujas literatūros personažas, bet kažkas daugiau. Kaip mūsų literatūra bėrną, taip ir rusų literatūra „bosiaką“ žinojo jau prieš Gorkį (pal. „narodninko“ Levitovo apysakas, V. Korolenkos novelę „Prochor i studenty“). Bet tik su Gorkiu prasideda tikrasis „bosiako“ kultas.

Visa rusų kritika sutinka su mintimi, kurią išreiškė Ivanovas Razumnikas: „Gorkiui „bosiakas“, aišku, ne idealas, o tik antimiesčioniškų gyvenimo idealų iliustracija“ („Istorija ruskoj obščestvennoj mysli“ VII dalis, Devjanostyje gody, 5 leid., 99 pusl. 1918 m.). Kurdamas savo „bosiaką“, Gorkis vadovavosi mintimi protestuoti prieš slėgusią realią tikrovę. Bet tam protestui jis pasirinko aplinkinį kelią. Užuo tiesiog vaizdavęs visus neigiamus, slegiančius aplinkos gyvenimo bruožus, jis prieš kiekvieną jų pastatė deramą antipodą: „prieš nuobodulį ir liūdesį jis pastatė „troškimą gyventi“; prieš vergišką pasyvumą — veržimąsi į bekraštę laisvę;... prieš gyvenimišką dėsni „būti tokiu, kaip visi“ — išdidų vienišumą, išsiskyrimą iš aplinkos, pakilų, kai kada net liguistą savęs išaukštinimą; prieš visą kasdieniškumą ir buitines menkybę — maištingą užsimojimą būti nepaprastu, skirtingu, negalimu; prieš suglebimą, bevališkumą, dvasios ištižimą jis pastatė stichišką patvarumą, vieningumą, ištvėrmę“ (R. Grigorjev „M. Gorkij“, 1925 m. 49 pusl.).

Toks Gorkio „bosiakas“.

Mum rodosi, kad lietuviškasis bernas daug turi bendrų bruožų su M. Gorkio „bosiaku“. Žinia, jis turi ir skirtumų, bet tie skirtumai yra vietos, aplinkos ir gyvenimo sąlygų bei iš viso to susidarantių charakterio, ideologijos ypatumų, o ne literatūrinio vaidmens skirtumai.

Ką įneša su savimi mūsų literatūron ir gyveniman bernas? Jis įneša maištą. Lietuviškos šiandykštės literatūros personažų tarpe dabartinis bernas — vienintelis maištininkas. Prieš mūsų miesčionio buitines smulkybę, prieš jo suglebimą, sumenkėjimą, prieš jo gyvenimiškųjų formų miestiską dirbtinumą, prieš visa tai, ką mes vadinam miesčioniškumu, ką mes vadinam pasitenkinimu dabartimi, — lietuviškas bernas pastato maištą, maištą vardan naujo gyvenimo. Bernas kviečia: „jei tu gyventi norėsi, gyvenk kaip viesula drąsiai ir rūšėiai“ (K. Boruta). Bernas įneša naturalumą, sveiką laukų jėgą, paprastumą, miesčioniškų gyvenimo manierių neapykantą. Tai jis elegantiškų miesčionių tarpe „demonstruoja neprosytas kelnes“, tai jis šaukia:

Ech!

Kartais smagu ir barbarui
tarp juodo šilko cilindrių.
Žinai —

nuo tavęs energijos prakaitas varva
ir tu esi — galingas dar!

(B. Raila),

tai jis įeina į „puikųjį“ miesčioninės literatūros ir buities saloną savo trankiom, naują gyvenimą patrešiančiu mėšlu apkibusiom klumpėm ir ligi pasiutimo išgąsdina poną Herbačiauską. Tai jis — barbaras. Tai jis — sveikas cinikas ir nepraustaburnis. Tai jis, — tartum anuo metu V. Makovskis, — ima kolytis lietuviškų Balmontų ir Blokų kompanijoje. Tai jis į Salomejos Neries ir tuti quanti panašų limonadišką čiulbėjimą:

Nuo jo žvilgių širdis mano dega,
Nuo jo žodžių man sukas galva.
Kaip sacharose vėjai laisvūnai —
Visagalė jo smuiko daina!
Ji nupirko ir sielą ir kūną
Savo dieviškų burtų kainą. —

atsako:

Pažįstu aš meilę nuogą,
Kaip moterį nuogą.
Meilę, kuri vienodai gera
Ir vienodai bloga.
Sukrausiu iš lapų altorių
Po beržų ir uosių pavėsiu.
Ir jeigu mylėti aš noriu —
Ašai mylėsiu!
Prieš mylint neklaus manęs
Kunigas poterių.
Temyli, mylėt jei kas panorės,
Kad visas susmegtų į moterį.

(J. Šimkus).

Ne, bernas ne pornografas. Ne, jis nieko bendro neturi su Šemerio „Himnais mergelei“. Tai juk tas pats Šimkus parašė vieną puikiausių naujosios mūsų lyrikos eilėraščių „Mylimai“, tai juk berno adeptas K. Boruta davė tokius skaidriai nuosirdžius dalykus, kaip „Meilė iš tolo“, „Meilės vasarojus“. Ne, bernas ne pornografas. Jis tik sveikai natūralus. Jis tik atviras savo sąmonėje ir savo jausmuose. Jis tik kalba tiesiu paprastumu. Visoj naujojoj mūsų poezijoje ir prozoje, kuri paženklinta berno vardu, žodis yra grubus, kietas, atviras. Jis čia prarado dirbtinį estetų ir simbolistų pasaldintą skambesį, bet užtat atgavo savo pirmąją paprastumą, savo tiesioginę prasmę, savo naturalumą ir tapo režiančiai aštrus. Bernas prikelia lietuviško žodžio tikrąją prasmę. Šalia naujos estetikos jis kuria ir naują stilių. Nes to reikalauja pati jo prigimtis. Štai jum, formalistai, konkretiškas pavyzdys, kaip kintant turinio faktūrai kinta ir stilius!

Bet dar. Bernas nepatenkintas esama dabartimi. Jis ir griovėjas ir novatorius. Tą teigimą galima būtų patvirtinti gausybe citatų iš eilėraščių ir iš prozos. Bet nėra reikalo, nes — pagaliau — to niekas nė neginčija. Ką griauna bernas — visiem žinoma ir visiem aišku. —

Tėvynės motinos krūtinėn susmeigtas aštrias
[vinis

Ir aš einu išlupt, ir tu beprotiškai veržies!
(A. Venclova).

Bet ką jis stato, ką jis propaguoja?

Jis kviečia „gyvenimą mažutį mainyti į didelį“ (P. Kasparaitis), jis propaguoja naują Lietuvą, jo svajonės —

Apie krutančią Lietuvą, kultivuotas pakalnes.

Apie lietuvių naujovišką, architektonišką.

Apie mirštantį Dievą ir mirštančius velnius.

Jis nori, kad:

Po pagires, pabailes,

Kelmynes bei kitus nederlingus plotus

Vaikščių technikos stebuklų begalės.

Jis sako:

Laikas mesti botagus bei vytis
ir visus tuos stebuklus, kur rūksta,
imti ir užkinkyti,

nes tada:

Arimas pavirstų į fabriką

pilną stebuklų rūkstančių, krutančių spintų
(citatot iš J. Šimkaus).

ir gimtų Lietuva, anot B. Railos, savo dryžą nugarą moderniškai išarusi.

Kas tai — propaganda už industrializaciją? Kapitalistinės industrijos programa? Technikos kultas? Iš kur visa tai pas berną, kvėpuojantį miežių laukais ir lininiu pluoštu, kvėpuojantį obuoliais, bulvėm daržuose (B. Raila)? Ir pagaliau — kas čia naujo, kas pažangaus, kas maištingo? Kur tas didelis gyvenimas? Juk to, rodos, nori kiekvienas 100 ha patriotas. Juk to nori ir žemės ūkio ministerija?

Kad ir kaip keista, bet tai teisybė: tokia nauja Lietuva gali ateiti tik per kovą, tik drauge su maištu, kurių taip pasiutiškai bijo kiekvienas miesčionis. Tai viena. Be tokios Lietuvos negali būti kiek žmoniškesnio darbo masių gyvenimo. Tą gerai supranta bernas ir užtat jis propaguoja tokią Lietuvą. Tame jo originalumas. Tai antra. Tokią Lietuvą gali sukurti ne kas kitas, kaip tik tas bernas. Miesčionis šiame darbe — tik tormozas, tik pūvanti užtvara, kurią turi pašalinti „1001 jėga“. Tai trečia. Pagaliau — ketvirta. Toje ateinančios Lietuvos statyboje, toje propagandoje už tą statybą iškyla, auga, stiprėja

ne miesčionis, bet bernas, darbo žmogus. Toj kovoj už ateinančią Lietuvą susidaro pagarba „muskulų mazgam, išteptiem prakaito alyva“, „rankom — metaliniam gražtam“, „raumenų kolektyvui“! Toje kovoje sąmonėja darbo žmogus, jis pamato savo kūrybinę reikšmę, jis pamato visa tai, ką gali padaryti jo darbas, — ir jis pareikalauja savo teisių, pareikalauja pirmavimo gyvenime, pasiūsdamas velniop tą darbą trukdantį ir jo prakaitu mintantį miesčionį.

Aišku, tatau programa, kuri truputį skiriasi nuo gerų 100 ha patrioto norų! Ir užtat visiškai suprantama, kodėl visoki „vabzdžių nervų zyzikai“, kurie nuolat vėpsi apie „lietuvių grožio atrofiją“, ligi isterikos išsigąsta susitikę kovon už naują gyvenimą išėjusį berną. Ir kaip kadaise miesčionis Anton Krainij (Zinaida Gippius) isteriškai klykė, pamatęs Gorkio „bosiaką“, taip dabar p. Herbačiauskas epileptiškai draskosi, stuktelėtas sveikų gyvenimo pažangos pastangų.

Kinta laikai, bet — kaip pasirodo — nekinta kai kurių žmonių pareigos!

Toks bernas. Toks jis išeina gyveniman ir literatūron.

Bet ar tas bernas tik miesčionio antipodas, ar jis ir savotiškas idealas? Mes žinom, kad Gorkio „bosiakas“ buvo tik antipodas. Tą pripažįsta ir pats jo kūrėjas (žiūr. žurn. „Za rubežom“, Nr. 2, 1930 m. Gorkio straip. „O predateliach“). Ką tuo reikalu mano rašytojai, kurią mūsų berną, aš nežinau. Bet iš to, ką galima išskaityti jų kūriniuose, tenka daryti išvada, jog bernas nėra vien antitezė, bet taipjau ir savotiška tezė. Ką tik minėta naujos Lietuvos poetiškoji programa nėra vien griovimas, bet ir statymas arba bent tokio statymo propaganda. Ir tatau suprantama. Gorkio „bosiakas“ — žmogus, išmestas iš visuomenės. Jis protestuoja prieš tą visuomenę mirdamas. Lietuviškas bernas — dar tik ateina visuomenėn, jis dar tik pradeda kovą už savo teises. Jis protestuoja užgimdamas. Jei Gorkio „bosiakas“ buvo tik savotiškas (nors ir labai tikęs) ruporas tam tikrom idėjom pareikšti, tai mūsų bernas kalba pats iš savęs. Gorkio „bosiakas“ — joks socialinis faktorius, jokia socialinė jėga, lietuviškas bernas — stambus visuomeninis veiksnys, ištisa visuomenės klasė. Tame skirtumai, tame ir pagrindas, kurio atsirėmus galima ne vien griauti, bet ir kurti.

Tačiau viena problema. — Gorkis, sukūręs „bosiaką“, buvo apšauktas romantiku. Rusų kritika pamena didelius ginčus dėl Gorkio romantizmo. Bet pats Gorkis savo atsiminimuose apie L. Tolstojų pasakė: „Romantizmas — jis kyla iš baimės pažiūrėti teisybei į akis“. Gorkis niekuomet neturėjo tos baimės. Bet reikia pripažinti, kad jo „bosiakas“ — figūra vis dėlto nereali, ji gerokai ne tokia, kokia buvo tikrame gyvenime. Vadinasi, ji — tam tikra prasme — romantiška.

O mūsų bernas literatūroj ar lygiai toks, koks jis yra gyvenime? Štai klausimas, į kurį reikia atsakyti ir į kurį jau bandoma atsakyti. Neretai tenka išgirsti sakant, jog literatūrinis bernas nerealus, jog tokio berno tikrenybėje nėra. Jog mūsų bernas — tipas romantiškas. Čia yra dalis teisybės, konstatavimo, bet ne apibendrinimo prasme. Koks yra rašytojo uždavinys kuriant bet koki tipą? — Iš visos eilės tam tikro būdo žmonių sudaryti vieną „kondensuotą“ broožų asmenį. Literatūros tipas savo broožais visuomet ryškesnis, negu gyvenimiškasis tipas. Ir žmonės, kurie literatūrinį tipą matuoja gyvenimiškuoju tos rūšies tipu, pirmąjį visuomet ras perdėtą, padidintą, paryškintą. Bet kūrybine prasme tas priekaištas neturės jokio pagrindo, nes literatūra — nėra fotografija. Užtat galima pasakyti, jog mūsų literatūrinis bernas — tai tik „kondensuotas“ gyvenimo bernas. Visus tuos maišto, jėgos ir veržimosi į naują gyvenimą elementus, kurie glūdi mažom dozom šimtuose mūsų krašto bernų, rašytojas sutelkia į vieną berną, ir tas sutelktinis bernas, aišku, pasirodo visiškai kitoks, negu gyvenimiškasis.

Teisybė, tas sutelkimas šiuo atveju įvyksta kiek per plačiu mastu ir gal truputį — iš tikrųjų — nutolstant nuo realaus pagrindo, arba — tikriaus — einant kiek kitokia linkme, kurią nustato tam tikri rašytojo prieš akis turimi tikslai. Be to, čia reikia atsiminti dar ir tą, ką mes jau sakėm anksčiau: nors mūsų bernas ir nėra tik miesčionio antipodas (kaip Gorkio „bosiakas“), bet jis taipjau nėra ir tiktai naujas literatūros personažas, įdomus vien savo gyvenamąja būkle, kurios detalus atvaizdavimas galėtų turėti kokios nors nepaprastos reikšmės. Ten, kur bernas vaizduojamas daugiau kaip naujas literatūros personažas, kur pirmiausia kreipiamos akys ne į jo istorinį vaidmenį, bet į jo konkretišką, kasdienę būklę, jis išsina

labai menkas maištininkas, nors ir daug realesnis (pal., pavyzdžiui, K. Rundzos ir S. Kapnio minėtųjų novelių bernus). Gera ar bloga tokia berno „kondensacija“? Čia negali būti griežto atsakymo. Mes linkę manyti tik viena — jog toji „kondensacija“ nėra fikcija, apie kurią užsiminėm kiek anksčiau. Tegu toji berno kuriamoji medžiaga yra renkama ir iš labai plačios aplinkos ir todėl jos (medžiagos) sutelktinis rezultatas kartais beturi menko panašumo su realybe, bet toji medžiaga vis dėlto yra reali ir nedirbtinė. Šioj vietoj mes galėtume nebent pageidauti tik vieno: kad berno kūrėjai tikrai kiek labiau pagausintų tą medžiagą. Berno maištingumas dėl to nesumažės, o jis pasidarys daug realesnis. Ak, juk ir Gorkis, sukūręs „romantiškąjį“ „bosiaką“, vis dėlto pateikė konkretišką tos socialinės grupės atstovą figūrą, pateikė gausybę tos rūšies žmogaus psichologinės medžiagos, kurios reališkoji tikrybė neabejotina („Ant dugno“ etc.).

Bet kaip ten bebūtų, koku keliu mūsų berno kūrėjai bepasuktų, jei tik jie sieks to paties tikslo, kaip ir šiandien, J. Šimkaus baiminimosi žodžiai — „jog mes, sukūrę berno kultą, nesukursim tikro gyvo berno“ (iš laiško man) — tam tikra dalimi visuomet liks nenuraminti.

Bet ar tai bus romantizmas?

Čia viskas pareina nuo to, kaip mes suprasim romantizmą. Jo sąvoka šiandien taip plačiai ir taip įvairiai vartojama, jog net V. Majakovskį lengvai galima pakrikštyti romantiku. Bet jei mes apsiribosim tik lietuviškom ribom, tai drąsiai galima tvirtinti, jog garsiojo mūsų romantizmo ir dar garsesnio neoromantizmo čia nebus nė kvapo. Juk yra romantizmas ir romantizmas. Yra kovos, yra ateities, yra maišto romantizmas ir yra bitučių, lakštingalėlių, suglebimo, praeities, miesčioniškumo romantizmas. Mes žinom Heines romantizmą. Mes žinom Šillerio „Plėšikų“ romantizmą. Mes žinom E. Zola „Darbo“ romantizmą. Jei romantizmu vadinamas galėjimas pilkoj dabarty matyti gimstančias šviesesnės rytdienos aušras, jei romantišku laikomas vaizdavimas žmogaus, šiandien tedirbančio gal tik paprasčiausią kasdienos darbą, bet istorinėj perspektyvoj neabejotinai atrodančio tikruoju gyvenimo pažangos kūrėju, jei visa tai vadinama romantizmu, tai tokiais romantikais buvo visi, kurie siekė ko nors naujo, kurie kovojo, nerimo ir kurie savo plunksna tarnavo progresui, o ne reakcijai.

Jei visa tai romantizmas — verta būti romantiku!

Ir mum atrodo, kad tokiais „romantiškais“ kaip tik ir yra žmonės, šiandien idealizuoją berną. Bet jie, rodos, nė kiek ne didesni romantikai kaip tas realistas Gorkis, sukūręs „bosiaką“.

Literatūros kritika neteikia receptų. Bet ji gali nustatyti to ar kito reiškinių diagnozę ir padaryti atitinkamus sprendimus. Taigi tos mintys, kurias mes dabar pateiksim berno klausimu — nebus receptai.

Bernas atneša mūsų literatūron daug sveikos ir teigiamos medžiagos, bet jis tuo pačiu atneša ir kai kurių problemų, kurios būtina išspręsti.

Mes jau pastebėjome, kad mūsiškis bernas dvilypis. Ir tas dvilypumas, jei nebus rasta iš jo deramos išeities arba deramo sintezio, pražudys berno kultą arba — mažų mažiausia — baigsis laimėjimu vieno kurio iš tų dvilypumų. Bernas gyvenime nėra kažkas vieningo. Tarp berno apskritai ir tarp berno „proletaro“, berno samdininko yra skirtumų ir net priešingumų. Gyvenime yra bernas ir *bernas*. Ir tarp jų gali eiti kova. Ir ji eina. Nes tie bernai atstovauja priešingus polius: reakciją ir progresą. To nereikia užmiršti vardan vieningo berno kulto, nes užmiršimu tatai nepašalinama. O kas yra realybėje, tas — norom nenorom — prasiskverbs ir literatūron. Tą mes matom jau ir dabar. Šit, K. Rundzos novelėje „*Dalia*“ šalymais berno samdininko stovi bernas ūkininkaitis. Ir jie abu mirštami vienas antro priešai. Tas pats ir P. Cvirkos novelėje „*Kada grįžo žiedas*“. Vieningo berno kulto čia nebėra. Yra du bernai. Bet kuris jų tikrasis, kuris jų tas maištininkas, tas naujo gyvenimo kūrėjas — į tą dar reikia atsakyti. Berno sąvoka dar ne per daug aiški, dar ne galutinai susikristalizavusi. O reikia, kad ji kuo greičiau paaishkėtų. Tą padaryti — progresyvisto rašytojo uždavinys. Nes padėtis nėra tokia, iš kurios nebūtų išeities.

Dar. Bernas, ateidamas iš kaimo, iš plačiųjų laukų, atsineša tam tikrą tendenciją, tam tikrą traukimą atgal į kaimą, į gamtą. Nežiūrint to, kad jis skelbia laukų industrializaciją, kad jis propaguoja modernią Lietuvą, jis vis dėlto:

Tarp

mūrų dulkinų ir ūžesio

išsilgsta vėjo — prausiančio ir skrodžiančio.

Išrauna iš gatvių širdį palūžusią

ir

parneša į sodžių.

(P. Kasparaitis).

Tai tas bernas jaučia laimę, jei jis gali pėsčias pareiti į sodžių, sustoti ties vartais po gluosniu, prakaitą žemės suosti, būti paprastu artojum ir, kaip nuotaką, mylėt vasarųjų (K. Boruta). Tai to paties K. Borutos novelėj „*Raudoni dobilai*“ miesto darbininkas, anksčiau buvęs kaimo bernas, bėga vėl atgal sodžium, bėga, kur „bus žalios pievos ir arimai, ir avižos, ir vos pražydėję raudoni dobilai“. Per čia jis nori vėl „sušilti gyvenimui“.

Tai tendencija, kuri žinoma *naturromantizmo* vardu. Naturromantizmas visuomet pasirodo tokiais visuomeninio gyvenimo istorijos momentais, kada pasikeitus gamybinėm ir ekonominėm sistemom ir paaštrėjus klasių santykiams, prasideda gilus visuomeninės ideologijos krizis. Ir J. Maca teisingai pastebi, kad naturromantizmas išreiškia šiuos du svarbiausius bruožus: 1) *antisocialinį bėgsmą* nuo visuomenės ir nuo realaus konkrečių visuomenės problemų išsprendimo ir 2) daugiau ar mažiau suvisuomenintą *pseudo-socialinį maištą* atskiro nepatenkinto individo prieš tą visuomenę (žiūr. „Literatura i proletariat na Zapade“, 55 pusl.).

Organizavimas tokia linkme skaitytojo ir paties berno sąmonės šiuo atveju (nebebojant kitų neigiamų šios linkmės pusių) jau vien dėl to mum atrodo neigiamas, kad jis griežtai priešingas tai to paties berno skelbiamai naujos, moderniškios Lietuvos propagandai. Tą industrializuotą, tą kitonišką Lietuvą bernas įstengs sukurti tik tada, kai jis pats industrializuos savo sąmonę ir savąją kovą už naują gyvenimą sujungs su „miesto bernu“ — su proletaru. O tas „traukimas atgal į sodžių“ kaip tik ir atskiria berną nuo miesto ir nuo ten esančio jo didžiojo kovos talkininko — darbininkų klasės. Mes tuo nenorim pasakyti, kad šis naturromantizmo jausmas, pasireiškęs mūsiškame berne, nėra tikras, o tik rašytojų jam „prilipdytas“. Ne, mūsų bernas, kaip ir kiekvienas valstietis, iš tikrųjų tam tikra dalimi naturromantikas, ir išreikšdami tą jo psichikos bruožą, rašytojai tik parodo tam tikrą berno socialinės prigimties motyvą. Tačiau mes turim neužmiršti, jog berne reiškiasi dar ir kitoki motyvai — toki motyvai, kurie kaip tik ir traukia berną miestan, kurie kaip tik ir nustelbia jo naturromantizmą. Ir tie, o ne kurie kiti motyvai yra — bent šiandien — tikrieji berno maištingumo motyvai. Jei progresyvioji literatūra nori eiti konstruktyvizmo keliu, t. y. keliu, kuris

nukreiptas į tam tikrą realų ir naudingą tikslą, mum matosi, tokiu atveju jos uždavinys yra pabrėžti, pirmon vieton iškelti kaip tik tuos, o ne anuos, naturroman-tiškuosius, berno socialinės psichikos bruo-žus.

Nes ir taip jau mūsų bernas daugiau maištininkas, o ne revoliucionierius. Jis veikia stichiškai, o ne organizuotai. Jis daugiau atskiras maištingas individas, o ne kolektyvas. Ir jis, mum rodosi, negali būti idealizuojamas en bloc, t. y. su visais savo psichikos, papročių, užsimojimų ir t. t. ypatumais, kaip tai mėgino vienoj savo novelėj („*Arimų nerimas*“) padaryti K. Boruta, o taip jau ir kiti mūsų progresyvistai. Bernas turi būti perdeferencijuotas, suieškant, kas jame gero ir kas jame blogo (iš istorinės pažangos matymo taško). Tiek tas blogas, tiek tas geras gali ir turi būti parodoma literatūroj, bet tik tai tokiu būdu,

kad skaitytojo sąmonė būtų organizuojama teigiama, o ne neigiama linkme.

Šit tos svarbiausios problemos, kurias turi išspręsti progresyvistas rašytojas, sukūręs berno kultą.

Šiuos savo škičius mes baigsim žodžiais, kuriuos pasakė vienas žymus rusų kritikas apie Gorkio pirmuosius („bosiakiškus“) kūrinčius ir kuriuos mes, rodos, visai galim pritaikinti lietuviško berno literatūrai: „...Žmogui, kurio visas gyvenimas slenka vargo duobėje, pirmieji M. Gorkio kūriniai pasirodė saulės spinduliais, šviežio oro dveiktelėjimu, staiga įsiveržusiu į slopų ir tamsų rūsį, kad primintų, jog yra pasau-lyje skaidrus, mėlynas dangus, kaitri sau- lė, kvepiančios pievos, kad primintų ir pa- viliotų nuvargusią, apatijos apimtą duobės gyventoją į šviesą ir neaprépiamas platu- mas“.

INTELIGENTIJOS KLAUSIMU

Mėgindami nutiesti aktyvizmo pagrindu- s, mes pasakėm, jog savo visuomeninę bazę sudarom iš berno-valstiečio, iš proleta- ro ir iš pažangaus inteligento. Jei mes tikėjomės priekaišto, tai tik dėl tos bazės margumo aplamai, o ne dėl kurio nors jos nario atskirai. Bet šit „Socialdemokrato“ recenzentas J. D. mum prikiša, jog mes be reikalo remiamės inteligentija, nes ji — girdi — visuomet tėra tik dalis arba darbi- ninkų, arba valstiečių, arba kurių kitų vi- suomenės klasių, bet niekuomet nepasireiš- kia kaip savaiminga socialinė grupė su sa- vo ideologija ir savais siekimais.

Tas priekaištas griaua vieną mūsų ba- zės dalį, ir todėl turi būti patikrintas jo teisingumas. Be to, jis daromas laikrašty, mum tam tikra dalim artimame, todėl ne- gali būti įtartas nenuoširdumu (kuo pasi- žymi daugelis mum daromų priekaištų miesčioninėj spaudoj) ir todėl dvigubai vertas dėmesio. Pagaliau, pati inteligenti- jos sąvoka mūsų deklaracijoj iš tikrųjų vėta tikslesnės definicijos.

Kas yra inteligentas? Kas yra intelligen- tija? Klausimai, kurie kėlė daug ginčų, bet kurie gali būti lakomi tam tikra pras- me išspręstais.

Sąvoka *inteligentas* gali būti svarstoma iš dviejų matymo taškų: iš *intelektualinio* ir iš *socialinio*. Pirmuoju atveju visuomet

ieškoma atsakymo: koks žmogaus išsilavi- nimo, išsimokslinimo, dvasinio ir protinio išprusimo laipsnis gali būti pavadintas *inteligentija*? Ar tą laipsnį nustato mokyk- lų atestatai ar kas kita? Atsakymai šiuo atžvilgiu yra labai įvairūs ir neretai kraš- tutiniai. Čia dažnai operuojama visokiau- sia idealistine metafizika ir ginčijamasi grynai abstraktiškoje plotmėje. Tų ginčų bendra išvada sunkiai išvedama ir, kadan- gi ji mum šiuo atveju nereikalinga, tai mes nė nesistengsim jos formuluoti. Pasiten- kinsim tik pastebėjimu, kad tokia — inte- lektualine — prasme inteligentu gali būti pavadintas bet kokios visuomeninės klasės žmogus, jeigu tik jis turi tam tikrą (kokį — tą bando nustatyti visokios *intelligen- cijos* definicijos, kurios mum — kaip sa- kėm — nesudaro svarbos) intelektualinio išprusimo laipsnį.

Tokia prasme inteligentu gali būti ir proletaras, dirbąs fabrike, ir buržua, ver- čiąsis prekyba, mintąs iš rentos arba skel- biąs idealizmą universiteto katedroje. To- kia prasme inteligentas iš tikrųjų nesuda- ro kokios nors visuomeninės grupės ir nėra koks nors socialinis vienetas. Tokia pras- me inteligentas dažniausiai išsiskiria tik iš tos visuomeninės grupės, kuriai jis pri- klauso, bendrosios masės, ir tampa tartum tos grupės ideologijos reiškiu, tos sau ar-

Aristokratai,

Rašo BRONYS RAILA

1

Toks pat ir mėlynasis kraujas. — Baisus vaizdas. — Dailininkų iliustracijos ir referentų svajonė. — Žurnalas, kurį visi mėgsta.

Labą vakarą, pone Herbačiauskai!

Gaila, kad šiuo laiku tenka tamstą užkalbinti „Gaisuose“, „Židiny“ ir kitur tamsta mus iškolinėjai. Baisiai nemalonu, bet kitu vardu temperamentingų tamstos straipsnių negalima pavadinti. Ir dar nemaloniau dėl to, kad iki šiol tamstą visas pasaulis žinojo, kaip tikrą dvasios aristokratą (ypač kai tamsta malonėdavai apie tai kiekviena proga savo raštuose priminti), gudročiai tamstą vadindavo mūsų literatūros „sažine“, — ir vis dėlto, horribile dictu! — tamsta išsikolinėjai. Kai muose taip koliojasi bobutės ir piemenys. Jie tik mažiau vartoja tarptautiškų žodžių.

Malonus pone, kai tamsta savo armotų šūviais saliotavai apie mūsų pasirodymą, po visų tų kovų mes gavome vaizdą apie tamstos virškinamojo latakų sugedimą. Dalykas iš esmės labai vulgariškas ir įtarti tuo tamstą tikrai labai nekultūringa. Bet mes negalim suvaldyt savo vaizduotės. Ir vėl prisimena kaimas. Audringa naktis. Brolis Vėjas užauja, brolis Žaibas tarškina. Bet

pilietį ką tik minėtas susirgimas gena laukan. Taikiklis — paprasta, apgriuvusi iš garadų tvora. Tai dar pusė bėdos, kitą rytą nesunku nešvarumus nuvalyti, bet kaip nuvalyti „Gaisu“ puslapius, kurie patapo tamstos susinervinimo ir latakų ligos taikikliu? Jų visam amžiui neišvalysi. „Gaisai“! Toks puikus Meno ir Literatūros žurnalas. Geriausias popieris, trijų spalvų iliustracijos pačių žymiausių mūsų tautos dailininkų, žurnalas siūlais siūtas, o ne drata susegtas, kaip štai mūsų „Trečias Frontas“. Ir nepagailo tamstai to švaraus popierio, ir nepagailo tų paveikslų, kuriuos kūrė mūsų dailininkai atliekamom poilsio valandėlėm nuo namų statybos ir kitų „darbų“! Koks tamsta žiaurus!..

O! — tie „Gaisai“, seni mūsų pažįstami nuo pat pirmojo numerio, kada p. Puida (redaktorius) teikėsi apie mus parašyti tarnybiško akykumo recenziją. Aukšti žmonės, referantai, vedę mašinistes ir susikūrę šeimos židinių, sako, kad tai geriausias žurnalas svečių kambario stalui papuošti. Profesoriai, direktoriai, kunigai, užsitarnavę teatralai jais sužavėti. Ir štai tamsta idėjai ten savo straipsnius be jokio redaktoriaus prierašo. Tai kaip mes galim tamstos balso nelaikyti ir jų balsu ir tokiam trenksmui graudžiančio nieko neatsakyti?

timų (socialine prasme) žmonių masės norų, minčių ir siekimų atstovautoju bei formuluotoju.

Mum atrodo, kad kaip tik tokia prasme ir suprato inteligentijos sąvoką „Socd.“ recenzentas, darydamas mum savąjį priekaištą. Ir jis būtų visiškai teisingas, jeigu mes nežinotumėm kitokios inteligentijos definicijos, definicijos, kurią nustatė ne kas kitas, kaip patys mokslinio socializmo pagrindėjai — K. Marksas ir Fr. Engelsas ir kurią toliau išplėtojo J. Plechanovas, Kautskis, Heringas etc. Toji definicija remiasi *socialiniu* pagrindu ir ji *inteligentais* vadina visus tuos žmones, kurie *sau pragyvenimą pelnosi parduodami savo protinę (intelektualinę) energiją*, kaip proletaras kad parduoda fabrikantam savo fizinę energiją. Tokia prasme inteligentais vadintini, sakysim, visi mokytojai, valdininkai, raštininkai, prekybos įstaigų, bankų, biurų tarnautojai etc. Tokia prasme inteligentija sudaro visai apibrėžtą visuomeninę grupę, kuri turi tam tikrą savo pasauliojautą ir pasauliožiūrą, tam tikrą

savo siekimus ir charakterį. Teisybė, inteligentija nėra klasė, o tiktai *tarpklasė*. Tie socialiniai pagrindai, ant kurių ji stovi, verčia ją nuolatos svyruoti tarp proletariato bei valstiečio ir smulkiosios buržuazijos. Tatai kaip tik ir nustato inteligentijos ideologijos bei gyvenimiškos taktikos antspalvius. Šiuo tarpu inteligentija gali būti dvejopa: progresyviška ir reakcinė. Tatai pareina nuo to, su kuria visuomenine klase ji sujungia savo istorinį likimą. Bet tas jos dvilypumas ar svyravimas nepaneigia jos kaip visuomeninės grupės. Juk eidamas visuomeniniame gyvenime viena linkme su proletaru, inteligentas dar nenustos buvęs inteligentu, kaip jis nenustos juo buvęs ir eidamas sykiu su buržuazija. Ir vienu ir antru atveju jis yra tik talkininkas, tačiau toje talkoje nepraranda savo specifiškųjų bruožų.

Kai mes pasisakėm be kitų visuomeninių grupių savo kūryba atstovaujau dar ir pažangiąją Lietuvos inteligentiją, — mes kaip tik taip, o ne kitaip supratom inteligentijos sąvoką. O taip suprasta inteli-

„meisteriai“

2

Apie isterišką demagogiškumą. — Priemiesčių klausimas. — „Bendrai žmogiški“ ir „bendrai tautiški“ jausmai. — Žodžių ekvilibristikos jovailas.

A priori pasisakysim dėl metodo. Tamsta savo str. („Gaisai“ N 4), pats statai klausimus neva mūsų vardu ir duodi atsakymus. Žinoma, į kvailą klausimą nesunku kartais duoti protingą atsakymą, į kvailą užmetimą apyprotingi atsikirtą ir t. t. Bet kaip liūdna, kad ir tai tamstai nepavyko. Ir kaip mum nekniėtų pasinaudoti antru lazdos galu, vis dėlto, vien dėl savigarbos vengsim šio isteriškai demagogiško metodo.

Kad ir jauni esam, kartais norėtume, įprastinių logikos taisyklių laikydamies, įrodyti tamstos polemikos nesusipratimų ir nesąmonių marės. Bet ką padės, kai tamstos protavimas toks erdviškai tolimas nuo tikrovės ir nuo bet kokios disciplinos! Be reikalo... Pavyzdžiui, tamstai proletariato, „proletarizmo klausimas — tai priemiesčių klausimas“! Tur būt, tamstai ir rodos, kad kiekvienas burmistras, jei tik panorėtų, tuoj su miesto valdyba išspręstų proletariato klausimą. Išmeksfaltuoti priemiesčių gatves, paruošti pigių butų ir valgyklų — ir baigta. Koks žavin-

gentija visai gali būti laikoma apibrėžta visuomenine grupe, o kiekviena visuomeninė grupė gali turėti savo atstovų literatūroj. Juk rašytojas, kuris savo raštuose vaizduoja tos inteligentijos būklę ir kuris į visus gyvenimo reiškinius (tiek juos suprasdamas, tiek juos interpretuodamas) žiūri tos inteligentijos akim — yra jos ideologas, jos rašytojas. Mūsų kolektyvo narių tarpe kaip tik yra ne vienas dalyvis, kuris į gyvenimą žiūri ir jį vaizduoja lietuviškosios inteligentijos (pažangiosios) akim. Įrašydami savo deklaracijon inteligentijos vardą, mes pasielgėm visiškai tvarkingai.

Ir mum atrodo daugiau negu keista, kad „Socd.“ recenzentas, darydamas mum priekaištus, nežinojo tos antrosios, socialinės, inteligentijos definicijos, kurią žinoti jį įpareigoja jo socialistinė ideologija.

Na, bet mes manom, jog tai būta tik nesusipratimo.

J. R.

gas, naivus paprastumėlis! Arba dar: „Kieno sukurtus himnus gieda tautos, net ir partijos! Poetų sukurtus! Kas išreiškė tautos, net ir partijos, idėjas-idealus? Poetai!“ O perdėm tamsta trimtuoji, kad poetas laisvas, neprivalo niekam tarnauti, ypačiai lietuviškas poetas tik — „tautos dvasią“ reikšti. Aiškesne terminologija tariant — nespainioti, stovėti aukščiau visuomeninės kovos ir reikšti „bendrai žmogišką“, „bendrai tautišką“ jausmą, mintį... Tai kaip jį, taip „aukštai“ stovintį, niekam nepriklausantį gali pasisavinti partijos — t. y. tam tikros išsidiferencijavusios, tarp savęs kovojančios (net kruvinai!), dažnai *diametriškai priešingų interesų* visuomeninės grupės? Literatūros istorijoje tūkstančiai tikrų poetų, rašytojų vardų, sugriaunančių tą „tautos dvasios reiškimą“ teoriją. Literatūros dėstytojui universitete tiesiog nepatogu pirštu nurodinėti pavardes...

Ne, gerbiamasis, tamstos protavimas per daug kreivai šlubuoja, kad čia atitaisinėtume kiekvieną šlaną. Į šį žodžių ekvilibristikos jovalą mes visiškai neatsakytume, jei jis neduotų progos prasklaidyti minčių miglyną, kuriuo apsuptos galvos ir tamstos ir visų tų, kurie tamstai tiki ir tamstą palaiko.

3

„Sodžiaus idealų reiškéjai“. — „Tautos dvasia“. — Oficiozai ir tautinės dvasios organizavimas.

Visuomet pravartu žinoti, su kuo turi reikalą. Tai padeda nustatyti visokiariopą puolimo ir apsigynimo planą.

Iki šiol, kai būdavo rašoma apie senąją ir senesniąją mūsų rašytojų kartą, tai visuomet (išskyrus Žemaitę ir dar kai ką...) buvo pabrėžiama, kad senieji rašytojai reišké savo laikotarpio dvasią — ir nieko daugiau. „Dvasios“ turį ir tebegyvi senieji rašytojai, tik toji „dvasia“ nebeatitinkanti šiem laikam ir šių laikų pažangai, ir tie rašytojai, pergyvenę savo idėjų žydėjimo dienas, dabar tapę merdėjimo, reakcijos, atsilikimo idėjų reiškéjai. Konkrečiai jiems buvo prikišama, kad jie tapo socialinės ir kultūrinės reakcijos, nesveiko šovinizmo, melagingo istorizmo, klerikalizmo, miesčioniškumo, buržuazijos puvėtrų ir kitų galų išreiškėjai. O dabar iš p. Herb. išgirdom, kad jie — „sodžiaus idealų reiškéjai“! Ponediel Pasirodo, kad jie ne tik buožių, davatkų ir biurokratų „dvasios“ reiškéjai, bet visų darbo valstiečių, samdinių, visų darbininkų (*bernu...*) etc. Tat kam sukilimas prieš lietuvišką berną? Nebūkim

gizeliai,

naivūs: padėtis ir jos išreiškėjai nepasikeitė nė per plauką. „Mes — sodžiaus idealų reiškėjai“, tai nauja melaginga frazė, teprieinama tik p. Herb. „logikai“. Reikalą ir šiandien mes turime su tais pačiais ponais.

Savo str. („Gaisai“ N 4, „Rimta kūryba ar tuščias jonvaikiavimas“) p. Herb. pakartotinai formulavo seną mūsų liter. kritikų kavalką: „...mūsų dail. literat. kūrybos uždavinys pirmas: išreikšti tautos dvasią! tautos dvasinio gyvenimo būti reiškėja!“ Ką galima pasakyti prieš šį išvalkiotą posakį, taip miglotą, neaiškų ir turintį savybę eibę prieštaravimų? Niekur, tur būt, „tautos dvasios reiškinio“ klausimas nėra taip juokingai statomas, kaip Lietuvoje. Kągi — reikškit „tautos dvasią“, kaip ją ligi šiol „reikšket“. Atliksit šį *pasyvų pasyvios literatūros „reiškinio“ darbą* — tam jūs dar ir gyvenat. Mes, progresyvistai, norim ir stengiamės būti aktyvūs ir reiškiamie *progreso valią*, mes reiškiam ne tautos, ne šio termino, apimančio sudėtingą, mišrią ir visuomet priešginingą klasių, luomų bendruomenę, — mes reiškiam *aktingo, progresyvaus žmogaus dvasią*. Tai didelis skirtumas! Išreikšti šių žmonių dvasią, apvalyti piliečio sąmonę nuo chimery, uramigly, miesčioniškumo ir reakcijos apsvaigimų karšu, gyvu, stilingu žodžiu išreikšti visą šio neramaus laikotarpio istorinio proceso dvasią, — tai didelis mūsų naujosios literatūros kūrybos uždavinys.

Bet pardon! Ne viskas taip miglota ir pas tamstą, pone Herbačiauskai! Kai toliau tamsta sakai, kad prakilnus ir šventas *visų jūsų* pasiryžimas „organizuoti mūsų tautos tautišką sąmonę, iš chaoso išvystyti vieną visiem lietuviams vienybės Saulę-Idėją“, nenorom prisimena lietuviškų oficiozų propaganda. Kai tat rašo dabartiniai oficiozai, labai aišku — kitaip šiuo laiku ir negali būti. Bet kai tamsta, iki šiol žinomas „opozicionierius“, tą patį užgiedojai, mum buvo smagu nusišypsot iš gyvenimo komedijos. Truputį kantrybės, ir tuoj paaiškės, kad tamsta kitaip ir negalėjai rašyti.

4

Partiškos kūrybos klausimu. — Reikalas, dėl kurio neįtikinsi. — Dar vienas buržuazinis melas. — Demaskuot melą!

Visuose straipsniuose, kurie mūsų oponento buvo kreipti prieš aktingą progresyvios lietuvių literatūros judėjimą, glūdi viena pasikartojanti mintis. Ne visur ji duoda expressis verbis, bet

visur ji jei nekyšo atvirai, tai jauste jaučiama. Mes, esą, neatvirai prieiname prie tautos. Mes, esą, prie tautos einam vienašališkai ir vienpusiškai. O kadangi p. Herb. ir daugelio kitų supratimu kūryba negali būti partiška, mes ne tik neduodam kūrybos, bet nusikalstam prieš pačią tautą ir kūrybą.

Klausimas iš esmės labai rimtas ir vertas pasvarstyti. Mes jį jau svarstėm negausiuose „Tr. Fr.“ numeriuose ir kitoj lietuvių periodikoj (pav., „Kultūroj“ J. Radžvilo str.) Užsienio mokslinėj literatūroj šis klausimas plačiai ir išsčiai išgvildentas, pernelyg gaila vietos čia nurodinti visus šaltinius. Netikim, kad bent rimtesniųjų iš jų tamsta nebūtum skaitęs. Bet mes žinom, kad ir šimtai mūsų žurnalo puslapių būtų prirašyti, tamsta su savo bendraminėiais liksi tas pats. Jūs niekaip neatsisakysit nuo to, ką diktuoja jums jūsų klasinė prigimtis ir senutėlis sustingęs įsitikinimas. Vis dėlto leiskit pastatyti keletą klausimų.

Ar mūsų krašto (ir bet kurio kito krašto) gyventojai visi turi vienodus norus, reikalus, ir ar vienodas iš to kylančias idėjas, siekimus? Ar rašytojas, reikšdamas kūryboje save, kartu nereiškia ir viso komplekso tų minčių, idėjų, pergyvenimų, vaizdų, kurie yra suaugę su jo kilme, aplinka ir... interesais? Ar mūsų Jakštai, Maironiai, Putinai, Vaitkai ir daugybė kitų savo poezijoj yra tie patys idėjų, pergyvenimų ir net vaizdų atžvilgiu, kaip Žemaitės, Janoniai, Kėkštai...? Juk tai vis senieji rašytojai ir poetai! O palygink jaunuosius — jų poezijos minėtieji kontūrai bus dar ryškesni. Pagaliau tamstos „Dievų šypsenos“ ar visiem lygiai brangios širdžiai? Iš pasirodžiusių apie knygą kritikų reikia spręsti, kad jos veik niekam neartimos. Kodėl? Ar ne todėl, kad jos jau nežmoniškai per daug atsilikusios ir kvepia kažin kurių šimtmečių fantastinio romantizmo, mistiциzmo ir išsigimimo perais (smarve)? Tiesa, tamstai dar palikta teisė apeliuot į ateitį, bet... (geriau nebekalbėkim!).

Taigi — atvirumas ir tiesumas visur. Ciesorius eina prie ciesoriaus, kunigas prie kunigo. Visi jie poetai, ir visi — savo visuomeninio tarpo, savo, jei norit, „partijos“ idealų reiškėjai. Šiandien neigti tai reiškia būti arba ignorantu arba melagiu. Visa laimė, kad prie gausybės buržuazinio pasaulio melų šis melas nėra taip ryškus. Bet vis dėlto jis — melas!

Ir jeigu kas kada bandė atvirai eiti prie tautos, tai tik jaunieji. Jie atsisakė melo. Jie deklaratyviškai pareiškė, kad poetas savo klasės ir laiko produktas, noras skelbtis *visos tautos poetu* — apgavystė. Anksčiau ar vėliau turės paaiškėti (net ir p. Herbačiauskui), kas tikrieji tautos didžiūmos poetai ir rašytojai. Kitur seniai tai

aiškus dalykas, tik pas mus naujiena. Ir tos visuomeninės grupės, kurios faktiškai neša ant savo sprando respublikos likimą, kurios yra visokiariopos pažangos ir laisvių fermentas — savų rašytojų lūpom tars savo žodį.

Mes demaskuojam melą ir nelaukiame „genijų“ pripažinimo!

5

„Senių“ ir jaunimo problema. — „Seniai“ — šmeižikai. — Meisteriai ir gizeliai. — Literatūros salonai, spaudyklės ir praeinantis liūdesys.

Problema, kurią p. Herbačiauskas jau nuo seniai „gvildena“, yra „senių“ ir jaunimo problema. Daug kaltinimų, skaudžių žodžių ir prakeiksmo buvo mesta mūsų jaunuomenei, ypač literatūros darbą dirbantiems jauniems, tik niekas, berods, nebuvo į tai atsiliepęs. „Jaunoji karta privalo duoti kūną senosios kartos svajonei“, „jaunieji tęsia senių darbą“, „jaunųjų kūryba — tęsinys senių kūrybos“, šiukštu, nepamirškite senių tradicijos ir t. t. ir t. t.

Kad tai, kas buvo padaryta buvusių kartų, visuomet deda tam tikrą antspaudą dabarties kūrybai, turi reikšmės kai kurių idėjų, formų ir kūrybos priemonių plėtotėje, dalykas visiem žinomas. Bet keičiantis gyvenimo sąlygom, dažnai iškyla naujų reikalavimų, senių tradiciją tenka operatyviškai reviduoti, o kai kada, aštresniais momentais, stačiai prieš ją atsistoti. Tat, kas dabar vyksta Lietuvoje, vyko visais laikais ir visose tautose (Lenkuose, Vokietijoje, Rusijoje, Amerikoje ir visur, visur...). Deja, p. Herbačiausko pats senosios ir naujosios kartos konflikto klausimas, ypačiai kiek jis liečia literatūrinę kūrybą, ne visai tiksliai pastatytas. Ne visa naujoji karta yra konflikte su „seniais“, ne visi jaunieji yra senių „šmeižikai“. Pakankamai rasis kuklių, padorių, jus gerbiančių jaunuolių. Apsidairykit! Ne jau nematot? Daug rasit tokių, kurie labai gerbia senuosius, mokosi iš jų ir seka jus sunkiame gyvenimo vieškelyje, kaip vadovus. Tai visi iš dešiniojo flango. Tiesa, ir jie kartais pasispardo, bet žinokit, kad anksčiau ar vėliau susipras, ir visi susėsit už bendro stalo (gal būt, paskutinei vakarienei, bet tai jau ne mūsų reikalas).

Dabar gali būti aišku, kurie jaunieji yra konflikte su senąja rašytojų karta, kuriuos taip skaudžiai plaka p. Herbačiauskas. Visą apkaltinimų bliūdą mes pasiimam ant savęs ir labai prašome nekaltinti *visų jaunųjų*. Nes tai perdėm teisinga — ne visi to nusipelnė. Nusipelnėm tik mes, kurie pareiškėm, kad su jūsų kūryba ir visu idėjiniu abozu nieko bendra nenorim turėti ir jūsų svajonės nerealizuosim! Jūsų kartos svajonei kūno

salonai ir

mes negimdysim! Mes turim savo senesniąją kartą, tiesa, gal neturinčią tokių „geniališkų“ vardų, bet į ją, deja, nei tamsta, nei to žurnalo senieji bendradarbiai, kuriame tamsta rašai, neįeina. Gaila, atsiprašome, bet labai maloniai geistume turėti tai galvoje ir mūsų pasisakymo nelaikyti senosios kartos šmeižimu, kaip tamsta ligi šiol darei. Nes ne mes koliojam senąją kartą, bet senoji karta, pamačiusi, kad mes nepasirinkom jos savo idėjiniams vadais, mus tamstos lūpom koliojo ir tebekoluoja. Jeigu surašyti visus tamstos straipsnių „velnius“, „niekšus“ ir kitokius „puošmenis“, išeitų labai estetiška eilutė...

Tartum kas būtų davęs tamstai teisę suteikinti poetų ir rašytojų titulus, tamsta patari (įsakai!) pagizeliauti mum pasenuosius meisterius ir tada... Apie meisterius ir gizelius rašo kiekvienas viduramžių istorijos vadovėlis. Išgirde šiuos terminus, nudžiugom ir mes: bent žinoma, su kurio amžiaus žmogum turima reikalas! Bet dėl demonų meilės, pone Herb—ai! Pas kurį ir ko iš mūsų senųjų rašytojų mes turime gizeliauti? Gal pas L. Girą ar F. Kiršą, kaip eilėraščius tašyti, gal pas Vaižganto „Pragiedrulių“, kaip „konstruoti“ modernišką romaną, gal pas kitus lyrikus ir labai garsius *misterijų* rašytojus? Kur, ko? Gal „Dievo šypsenose“, kaip rašyti feljetonus apie okultizmą ir Viešpaties tėvo su Viešpaties sūnum dialogus? Aš suprantu, kad statyti tokius klausimus yra žiauru, ir labai atsiprašu, bet dėl jūsų poezijos likimo mūsų kolektyve kristalizuojasi nuomonė, kad kol dar ne vėlu, reikia kreiptis į garsiuosius Amerikos graborius „ant parendavojimo“... Kitas dalykas dėl gizeliavimo pasgeruosius Europos meisterius. Kiekvienas daro, ką gali, bet čia jau laiko klausimas, kurio švietimo Ministerija kol kas atskiru aplinkraščiu nenustatė...

O į kurį literatūros saloną, taip prisigizeliauė, galėtumėm pakliūti? Savo str. tamsta mini apie tai. Gal į a. a. „Lemenkūdrą“, gal kur į kavinę ar į „Gaisų“ saloną? Perdėm neaiški iliuzija. Ach, pone Herbačiauskai, — tie literatūriniai salonai su brangiu aksomu išmuštom kedėm, gracingom manierom, įsikvėpinusiom damom „įkvėpėjom“! Nusispiauni sau į marmurinę spaudyklę (spaudyti į svečių galvas iš tikro vulgariška!), taigi nusispiauni sau, kalbi, paklausai ir vėl kalbi...

Net gaila, kai pamanai apie tuos literatūrinius salonus. Bet kai atsimeni, kad mes rašom visiškai ne salonam ir kad ten pakliūti ar „būti įleistam“ nedaro nei garbės nei malonumo, — praeina tas gailės...

misticizmo smarvė

6

Apie „pasmerktą“ materializmą. — Smuikas, styga ir fizika. — „Laisvamanybė“ ir chimeros. — „Pažangumas“ ir „dv. aristokratų“ diktatūra. — Krokuvos tandeta. — Dar apie oficiozus.

P. Herb. tarp daugelio „Tr. Fr.“ kūrybos negerovių bene labiausiai pastebėjo, kaip „s p a r d o s i lietuviškas materializmas prieš nudvėsdamas!“ (Ir kaip jis biauzybė dar nenudvėse!). Ne visai aišku, kuris materializmas. Esama istorinio ir filosofinio materializmo, esama ir lašinių skutimo, karjerizmo, kler-materializmo ir kitokio. Reikia pasakyti, kad pastarojo šalininkai visuomet prisilaiko idealistinio istorijos supratimo teorijoj, o istorinio materializmo šalininkai praktikoje paprastai didžiausi idealistai (pasiaukojimas dėl ateities, dėl visuomenės labo etc.). Žinia, bulvariniai laikraštukai laikos kitokios etikos kovoje prieš materialistinę filosofiją. Nemanom, kad jais sektų toks iškilnus žurnalas, kaip „Gaisai“.

Ten sužinom, kad materializmas Vakarų Europoj jau seniai „pasmerktas“. Gera ta Vak. Europa: kiekvienas šunakarys lupa nuo jos kailį. Nulupo ir p. Herb., sukritikuodamas „pasmerktą“ materializmą. Patiekė jis ir „įrodymų“: „Smuikas materija — taip! Bet ar materija smuiko stygų garsai? Varpas materija — taip! Bet ar varpo širdies skambesys materija?“ Pasiskaitykite, p. Herbačauskai, elementarinės fizikos kurso vadovėlį apie amplitūdą, plonų kūnų ir oro virpėjimą, garso aukštį ir ausies klausomųjų bugnelių įtaisymą. Paaiškės tada ir „materija“ ir „dvasia“. Net nemalonu ginčytis: neįmanoma neradai tamsta spiritualistinėj filosofijoj rimtesnių argumentų? Kok pigus efektas! Bet, tiesa, apie tamstos logiką ir argumentaciją mes jau pradžioj kalbėjom...

Kada taip iš visų pusių tamsta mus apšaudai, nenorom atsiranda smalsumas pažiūrėti, ar pas tamstą viskas tvarkoje.

Yra du dalykai, kurie turi ryšio su mūsų diskusija. Šio straipsnio autorius turėjo laimės girdėti daugybę tamstos viešų ir pusiau viešų (universitete) paskaitų ir skaityti visus tamstos parašytus raštus. Jam krito į akį tamstos pažiūros į dievybės klausimą. Apie tai čia, žinoma, nebūtų kalbama, jei tamstos str. neprovokuotų. Pasakęs apie senosios kartos rašytojus, kad „mes sodžiaus idealų reiškėjai“, toliau tamsta rašai: „Mes, kaip ir sodžius (m. p.), tikim dar į „kaž kokią“ Dievą“... Kam nežinoma tamstos „laisvamanybė“, kova prieš Dievą, prieš klerikalizmą,

kad net kai kurie šliūpininkai tamstą laikė savo patronu. Nežinia, ar ir dabar taip tebemano, bet po kai kurių viešų tamstos paskaitų ir ypačiai po „Dievo šypsenų“ išleidimo, aišku, ko pilna tamstos galva: demonų, gigantų, vampirų, raganų, Liuciferių, genijų — visas viduramžių chimeroj magazinas. Taigi „laisvamanybė“ kvallesnė už bet kokią dogmatinę teologiją, prieš kurią, žinoma, veltui tamsta kovoji — ką padės raganos prieš kietą logikos sistemą! O dabar vėl rašai, kad tiki į Dievą („kaž koks“ tai jau bus mūsų žodis), kaip ir sodžius. Vadinasi, katalikiškai, be raganų ir gigantų? Kas per abrakadabra! Čia ir senam rašytojui, ne tik jaunam, sunku susigaudyti.

Antra, tai „pažangios pasaulėžiūros klausimu“. (žiūr. „Gaisai“ N 5). Pagal tradiciją pažangumo vardą savindavosi demokratija, didesnio pažangumo — socializmas ir t. t. Tamsta šį pažangumo supratimą paneigi. Tur būt, vistiek, žengti pirmyn ar atgal — visur pažangumas. Dėl sąvokų supainiojimo tamstai sekė įtikinti daug ką iš mūsų demokratijos sferų, buvo laikai, kada Herbačauską laikė pažangiu žmogum. Bet dabar? Po parašymo straipsnių pačiam reakingiausiame žurnale? Po „sentencijų“ apie marksizmą ir darbininkų klausimą? Anksčiau, kai tamsta rašei apie genijaus diktatūrą, apie dvasios aristokratiją, apie „kvailą minią“ etc., žlibas galėjo nesuprasti, kuo tai kvepia. Bet kai iškilo literatūrinės jėgos, aktyviai protestuojančios prieš reacinės literatūros minties hegemoniją — maskaradas pasibaigė. Kaukė nuimta. Ponas Herbačauskas, taip mėgęs kitus pravardžiuoti Berlyno ir Maskvos tandetom, pasirodė ilininis Krokuvos ir Varšuvos „dvasios aristokratų“ tandeta. Tai reikia pasakyti.

Taigi misija pasibaigė tragikomedija: šiandien p. Herb. kalba, kaip „organizuoti mūsų tautos tautišką sąmonę, iš chaoso išvystyti vieną visiems lietuviams vienybės Saulę—Idėją!“ Minėjom, tai oficiozų kalba. O kaip prieš juos anksčiau p. H. spyrėsi. Bet... bendra kova, bendras pagrindas — bendros ir idėjos. Pyk, barkis su jais, o galutinėj išvadoj — galvoji vienodai.

7

Likvidacija. — „Moralinė didenybė“ ir utėlės. — Higiena. — Ko mes einam į Alma Mater? — Požeminiai „liūno“ garsai.

Nuo pat savo pasirodymo dienos „Tr. Frontas“ gauna stebėti, kaip kyla ir plyšta burbulai apie jo likvidaciją. Ir kokių tik piremionių nesigriebiama.

P A S T A B O S

AMEN TIES „PIŪVIU“

Lietuvos universitete profesoriauja ponas Tamošaitis. Sunkiai guldo nežemišką išmintį. Tos išminties prisiklausė p. Juodelis, Tumėnas ir kiti. Kadangi jie buvo jauni, užsispyrė išleisti „Piūvį“. Todėl išminties miglotumą paėmė iš savo mokytojo, pasiryžimą iš savo jaunystės ir turinį iš mūsų buržuazinės kultūros stabilizavimosi faktų faktelių.

Bet jie apsiriko. Jie nepaėmė kartu su Tamošaičiu pirmąją priežasties, kuri būtų jiems gal būt teikusi stiprybės visokiom formom, o užsimanė pulti mūsų tautiškos kultūros defektus. Tik mūsų tautiška kultūra nesijaučia turinti defektų ir nepakenčia savo vaikų su gera doza herezijų. O mes manome, kad pati buržuazinė tautiška kultūra — jau defektas.

Bet šių dalykų „Piūvis“ nežinojo, nes Tamošaitis to nemoko.

Pažangioji inteligentija, „Piūvyje“ įstebėjusi nors ir „hereziškas“ misticizmo miglas, greit nuo jo nusisuko ir užmiršo.

Pirmas nepamiršo p. A. K. Puida. Kaip „Gaisų“ redaktorius mūsų kolektyvą in corpore jis kvietė bendradarbiauti. Bet po kelių dienų įdėjo visiem žinomą recenziją. Tačiau manevras baigėsi visišku fiasko.

Daug išmintingiau sugalvojo p. Herbačiauskas. Jis nuolat kartoja A. Mickevičiaus posakį: „Tautos viršūnėse privalo būti tik moralinė didenybė šviesus žmogus“. Tai labai kilnu. Bet gale savo garsiojo str. p. Herb—as nedviprasmiškai kerta: „Kada mūsų tauta iššukuos iš savo susirūpinusios galvelės paskutinę utėlę, tada ji bus tikrai laisva...“ „...mūsų dail. literatūros kūryboj privalo būti higiena!“ Malonus pone! Ar jau nebėr ko šukuoti? Gi ne mes stovim tautos viršūnėje, ten pašukuok šių pastarųjų. P. Herb—as savo straipsniu prieš „Tr. Frontą“ pradėjo iš „tautos galvelės“ šukuoti utėles. Linkim jam toliau ištvermingai atlikti sunkias pirties prižiūrėtojo pareigas. Įtartinas mum tik metodas nuo „Tr. Fronto“ apsisvalyti — ne kultūriškai, bet operatyviškai...

O yra dėl ko. Ir vienu sakiniu pasakoma viskas. Žodis H—kui: „Atleisk tamsta, kad galop aš tamstai pasakysiu visą teisybę. Jūsų naujoji kūryba ne „kūryba“, bet agitacija“. Dėl Aukščiausiojo meilės, kam reikėjo taip ilgai kankinti save ir mus. Agitacija — ir baigta (lygiai taip, kaip „žemės maištas“ ir kiti dalykai „Dievo šypsenose“).* Nežiūrint, kad str. buvo užvardytas klausimu: rimta kūryba ar tuščias jonvaikiavimas?

„Buržuazinė kultūroj nešvaru“ — konstatavo „Piūvis“. O Tamošaitis ir jo viernieji mokiniai pamanė: „Ne, jūsų galvoj greičiau nešvaru“. „Buržuazinė kultūroj po biskį smirdi!“ — sakė „Piūvis“, o mokytojas ir viernieji tarė: „Yra viena smarvė — tai jūsų herezija“.

Ir iš tikro liūdnas galas. Svetimieji neklausė, savieji nepalaikė ir, per du tomu miglom supė visokius buržuazinės kultūros defektus, susiprato ir ramybėje užmerkė akis.

Toks jau buržuazija nusivylusios buržuazinės inteligentijos likimas!

Ir kai „Piūvis“ užmerkė akis, jo dalyviai ir vadai žada atgimti jau neabejotinai buržuaziniuose „Gaisuose“ ir tuo išpirkti jaunystės klaidas.

Ir kas gi kita lieka daryt?

GRABORIAM YRA DARBO

Mūsų literatūroj krizio nėra! Bet nemanykit, kad čia norime įtikti L. Girai ir patikėti jo išvedžiojimais apie krizio nebuvimą. Pono Radzikausko žabalą atsidaužimą puikiai atrėmė J. Radvilas š. m. „Kultūros“ 4 ir 5 Nr.Nr. Anksčiau

mas? — išėjo, kad nei kūryba, nei tuščias jonvaikiavimas, o — agitacija! Vadinasi, išėjo kažkas trečia.

Na, po viso to lieka paskutinis labai skaudus prof. J. A. Herbačiausko klausimas: „Ko mes lendam į mūsų Alma Mater (universitetą)? Ne jau subiaurinti ją?“

Atsakome: — Į Alma Mater einam mokyti žmogiškai veikti ir mąstyti, kad paskui ir tiems, kurie ten moko, neleistume jos vardo biaurinti!

Žinia, šis raštas sukels tamtos ir kitų „sodžiaus idealų reiškejų“ pasipiktinimo audrą. Tačiau reikia baigti galutinai išaiškinti santykius ir nustatyti plotmę arenai, kurioje vyksta literatūrinė ir kultūrinė kova. Reikėjo išaiškinti: per daug iki šiol buvo nesupratimų ir nesupratimų.

Žinodami „sodžiaus idealų reiškejų“ atstovų temperamentą, iš anksto sprendžiam, kas įvyks. Literatūrinis „senių“ liūnas pagaliau pradėjo išduoti savo požeminius garsus. Bet mes šiuo tarpu baigsim klausyti jo garmėjimo.

Erdvę plačiam naujosios literatūros judėjimui!

* Kūrybinės agitacijos, ypačiai tendencijos klausimu ateinančiame „Tr. Fr.“ num. duosime išsamią straipsnį. Nuotykis, kai kritikai agitacijos ar tendencijos buvimu veikale a priori nulemia jo menišką vertę neigiama prasme, seniai laukia išaiškinimo. Red.

mūsų skelbtos tezės apie krizį pasilieka ir netgi su akcentais.

Iki šiol mes, kalbėdami apie literatūros krizį, šiek tiek netiksliai vartojome įvardį „mūsų“. Tarp kita ko, nebuvo galima jo aiškiai vartoti dėl to, kad pažangioji literatūra tebuvo vos pradėjusi statinėti savo gaires. Dabar, kai diena iš dienos pažangusis literatūros frontas tvirtėja ir didėja, mes darome metamorfozę.

Iki šiol sakėme: *mūsų* literatūroj krizis! Nuo dabar sakome: *jūsų* literatūroj krizis! Mes negalime atsakyti už visoki jovalą, kurį gamina Faustas Kirša, Bronė Buivydaitė, kuriem pritaravoja Liudas Gira, visoki Rutkai, Vaičiulaičiai, Kačiulaičiai, Didžpetriai, Mažpetriai ir t. t. Tai *jūsų* poezija, *jūsų* literatūra yra visiškai nusibaugusi, todėl ir tas krizis, dėl kurio tiek daug triukšmo, yra *jūsų*.

Kad skaitytojai netartų mus absurdus šnekančiais, pasistengsim savo žodžių teisingumą paillustruoti pavyzdžiais.

Štai, F. Kirša išleido poemą „Rimgaudo žygis“. Poemą pradėdamas, šis žmogus, tartum nuo kritikos slėpdamasis, pasisako, kad „žygi“ rašęs 1916 metais, sodžiuoj. Vadinas, kolegos, rašiau seniai, sodietiškoj aplinkoj, ir, jei kas blogiau, — atleiskit.

Bet netikėkit juo! Tai suvedžiojimas! Poema išleista 1930 metais. Kirša dar gyvas. Jis jos galėjo arba visai neleisti, arba pertaisyti ir išleisti poemą, kad ji būtų panaši į literatūrą, o ne į 4 klasės gimnazisto „poezijos žygius“.

Kirša nerado nieko taisytino arba neįstengė pataisyti. Pagaliau, tai juk tas pat. Jo dabartinis kūrybinis lygmuo kaip tik atitinka dabar išleistus „žygius“.

Mes nekrepšime dėmesio į tai, kad Kirša stengiasi garsinti būta ar pramanytą „žygi“, nes tada gal iš viso nebūtų verta apie Kiršą rašyti. Bet pažiūrėsim paprastai formališkai, ko verta panaši „kūryba“.

Mes skelbiame, kad Kirša serga galutine poezijos anemija. Štai, jis savo „Žygyje“ leidžia kanklininkui apdainuoti kovos vyksmą:

Ant lauko sustojo didvyriai
Ir švaistosi plieno kardais.
Jie paliepė užiančiai giriai
Jų kovas kartoti aidais.

30 pusl.

Kam iš skaitančių ši posmą gali ateiti į galvą, kad čia atvaizduota kova? Tai kažkokių medinių marioniečių švaistymasis popieriniais kardais. Galutinis tuštumas ir nepajėgumas. Bet vis dėlto sakysit, kad iš vieno posmo, kuris aukščiau rašytas, negalima apie autoriaus kūrybinę potencialą spręsti. Ne, toki posmai eina per visus „žygius“, o paskutiniausios p. Kiršos poezijos „perlų“,

kuriuos ji atspaudė „Gaisų“ 5 Nr., mes taip pat pacituosime. Prašome:

Romantiškai

Ivyko didžiausia nesąmonė, —
Ar tu, brangi dūšia, dar atmeni?
Kai raustančius obuolius skynei,
Aš žydinčią rožę numyniau...
Ir tu supykai, kaip laukinė,
Kad purvinos kojos sumynė...

Nerausk! atmintis nepataisoma,
Blogesnių dalykų nepaisoma!
O tai, kad išrodei, kaip straigė,
Piktai išššiepus (o taigi!), —
Ir kas to nežino, nematė,
Kas moterį glostė, kaip katę?

48 pusl.

Tai štai jum ir kūryba! „Vot tiebie i poeziji kusoček“, — kaip šolochovas sako. Šitai rašė ir Venys, ir Gilbonis, ir L. Vitkauskas. Bet jie taip rašė, o Kirša taip rašo.

Ar dar begali „neoromantizmas“ gyventi didesnį krizį?

Be to, mes sakome, kad Kiršai ne tik poezija užtrūko, bet ir skonio jis nebeturi.

O buvo gadynė — narsumų galybė!
Trys vokiečiai jums į lietuvių sukibę
Netvėrė be apmaudos! Virtę į griovi
Maldavo gyvybės! Lietuvis juos piovė.
„Rimg. žyg.“ 9 pusl.

Taip dainuotų tur būt tik šlachteris apie savo žygius, o Kirša dainuoja apie tėvynės meilę. Taigi, nabage pone Radzikauskai, kad ir kaip stengtumeis užginčyti savo literatūros krizį, ima jūsų „kūrėjai“ ir užkiaulina taką.

O štai romantikė panelė Bronė Buivydaitė ir jos naujausia kūryba „Anykščių baladės“. Kūrybinis bankrotas eina per visus 54 knygutės puslaskčius. Kiekviena eilutė ne tik kažkur gir-dėtos romantikos banališkos atrūgos, bet knygoje trūksta net padoraus žodžių eilutėse surašymo. O kiek prisigaudyta iš šillerio ir Gėtės!

Bet... Kas kriokia? Kas čia užia?
Vis garsiau, arčiau, arčiau...
Ko sugėlė taip širdužė?
— Miela, skubinkim! Greičiau!

.....
Skaistus mėnuo išsiritu,
Ir sustojo plakt širdis —
Nesimato krašto kito —
Vandenai, kur mes akis...

38 pusl.

Argi čia nenustibrinta iš Gėtės „Erlkönig“? Tik aplinka pakeista, o situacija, forma ir vaizdavimas veik tie patys, tik nepalyginti silpnė jėga. Taigi šiai panelei nė korpulis nieko nepadedo.

Jei prie to pridėtume dar Vaitkaus satyras iš rakšties gramozdiškiausiai išlaužytas, tai to jų poezijos krizio vaizdas dar paryškėtų.

Šnekant atvirai ir pagal krikščionišką etiką, ar nevertėtų pakalbėti apie „neoromantikų“ mirtį, nes faktiškai jos diagnozė jau yra. Kitaip galima prarasti ir tai, kas seniau per prakaitą ir pieštuko graužimą buvo nupelnyta. Reikia rimtai susirūpinti balzamuotojais, kad užkonservuotų bent tai, kas seniau gero buvo padaryta, nes jaunesnioji karta ims nebetikėti, kad čia poetų būta iš viso.

Taigi po tokių „debiutų“ mes nusiplaunam nuo jūsų rankas, ir mum tikrai nebeatogu atsistoti ton pačion kompanijon, kur jūs, idant neimtume numirėliais atsiduoti.

NB. Amerikos graborius lietuvis Garšva pigiai patarnauja ir parandavoja karietas pasiruošusiem keliauti pro atvertą bromą ing viešchnastį.

Adresas:

231 BEDFORD AVENUE, BROOKLYN U.S.A.

SNOBAI SLAPSTOSI UŽ POMPASTIKOS

Kai skaitai vieną mūsų teatro recenzentą, apie save esantį, rodos, labai geros nuomonės, negali nerausti iš gėdos dėl diletantiškiausio snobo plepėjimo, kuriame neaišku, ko daugiau: ar absurdu, ar kvailos pompastikos, ar šiaipjau įvairių skambių žodžių betvarkiško barstymo į visas puses.

Gerb. recenzentas pučia burbulą po burbulą ir leidžia juos skaitytojui panosėn. Jo recenzijose visko pilna: ir „Lietuvos sūnų *svaiginančių*“ (? Pabrauk. visur mūsų Red.) svajonių“ ir „*sąžinę*“ (! Red.) jaudinančių dainų“, ir „*aspiracijų sparnuotų*“ (! Red.) pulkų“ ir t. t. ir t. t. Girdi, „Šarūnas“ — tai „*ne biznieriška makulatūra, iššliaužusi „po prikazaniju načalstva“ iš supuvusio chameleono kevalo*“ (kas per sakiny ir kas per charakteristika! Red.). „Šarūnas“, girdi, „šviečia visiem. Kaip Saulė. Ir liudininkam, ir krikščionim demokratam, ir tautininkam, ir socialdemokratam“ (Prie ko čia ta žiopla litanija? Red.). „Šarūnas“, anot recenzento, „*spirgina*“ (! Red.) ir tavo, ir mano *civilinę sąžinę. Tartum žemės drebėjimas* (! Red.) — „Šarūnas“ *sukrečia visus*“. (Argi galima dar labiau išpūsti burbulą?! Red.). „Šarūnas“, kalba gerb. recenzentas toliau, „*tokia dėkinga tema, kurios mėtmenyse galėtum nardytis*“ (! Red.) be galo: *nelyginant, kaip okeano gėlėse*“. Na, ir nardo gerb. recenzentas su didžiausiu pamėgimu, kaip pingvinas baliejoje!

Tik paklauskime toliau:

„... jeigu pats veikalas („Šarūnas“ Red.) — klasika, tai jo pastatymas — klasikos vainikavimas, — klasikos puota“, beria toliau kaip iš rago gerb. recenzentas. Iš „Šarūno“ teksto režisierius, girdi, *nupynė* tokį tviskantį *mozaikos verinį*, — kuriam nematyt nei galo, nei krašto“. Mūsų žiniom, mozaikų niekas nepina į verinius, tai — absurdas. Be to, galima girti, bet reikia ir saikas žinoti. „Kostiumai“, girdi, „atrodo, kaip mūsų mergužėlės gėlynas, — palangėse seklyčių darželis“. Ką šis absurdiškas palyginimas paaiškina? Ir aplamai, klausimas, kam tada tie kostiumai reikalingi? Geriausia būtų į sceną atgabenti „seklyčių darželį“, ir tegu vaikščioja po jį nusiavęs lekiekas gerb. recenzentas.

Bet visą gerb. rec. išmintį tur būt sumuša šie finaliniai jo paties sakiniai:

„Tikrenybės grimasos visados stipresnės net už pačias *skaisčiausias abstrakcijas* (išivaizduojate, gerbiameji, kas tos „skaisčiausios abstrakcijos“? Mūsų galva taip toli neišneša. Red.). Todėl, kad, — tuo tarpu, kai *idealo siekimo stichija stimuliuoja* (kas per išmintis! Red.) bei gaivina idealistinis altruizmas — Dangaus šypsena (nors ir aukštos, bet neapčiuopiamos materijos!), — triumfuojanti tikrenybė maitinasi vien tik žiauraus egoizmo „šungrybiais“ (kasdieninė daugumos „duona“!).

Nenorom prašosi išvada, kad pats gerb. recenzentas tur būt šungrybių apsivalgė, nes nupinti tokį „tviskantį“ snobizmo „verinį“, mum rodos, gali tiktai recenzentai, kuriem „šungrybiai yra kasdieninė duona“.

STILIZACIJA AUKŠTYN KOJOM

*Niekam pasauly aš nepavydžiu
Nei šlovės garso, nei turty didžių.
Vieno tik daikto labai man gaila,
Kodėl nemoku ašen rašyti.*

Iš Ad. Jakšto poezijos.

Pas mus reikia pasiimti vienam duonriekį peilį ir imti piau sau nosį, ir visa gauja pamėgdžiotųjų eina, perkasi peilius ir piaunasi nosis. Vienos mūsų neva lit. grupės kai kurie mandri vyrukai pradėjo labai mandrą darbą. Tiesa, jie nešipirko duonriekių peilių, bet, turėdami daug laiko, ėmė „kurti“, „stilizuoti“, t. y. rašyti sakinį prie sakinio, tuos sakinius visaip sukinti, kraipyti, versti aukštyn kojom, gulditi aukštieninkus ir kitaip gvoltavoti. Ir rezultatai išeina puikiai: tikra tautiška marmalynė. Pavyzdžiui duosime porą ištraukų iš vieno mandragalvio „kurybos“:

„O moteris viską matė. Ir matė ir suprato. Ta moteris — ta Sidarienė. Todėl ji susiieškojo darbą. Ji gavo darbą. Ji darbą gavo ir ėmė dirbti. Ir dirbo...“

„Eliutė galvojo... Eliutė dar galvojo. Eliutė ir dar galvojo...“ „O gal ne Marija kalta. Ne, Marija gera, Marija nekalta... Todėl Marija gera. Ir nekalta Marija... O negeras ruduo, o kaltas vėjas. Tas ruduo su vėju. Ir tas vėjas su ta liga“. „Vos sulaukė ašaras. Sulaukė ašaras iš akių, gražių, ašaras iš mėlynų akių... pakėlė ranką prie lūpų. Ranką su gėlėmis pakėlė“. „Duktė žiūri į knygą, tėvas žiūri į dukterį. Abu žiūri, abu klauso. Duktė žiūri į tėvą, tėvas žiūri į dukterį. Duktė skaito knygą, tėvas skaito...“ ir t. t. ir t. t. ir t. t.

Žinoma, jūs stebitės, kaip galima išvirti tokią skystą žodžių buizą. Mes jums pasakysime šios buizos gaminimo paslaptį: 1) pilti kuo daugiausia vandens, 2) būtina sąlyga turėti tuščią galvą, nes kitaip rašysis daug gudriau, 3) kiekvieną sakinį pirmiau rašyti nuo pradžios, paskui iš galo, apversti aukštyn kojom, kojas išskėsti ir sakinio galvą iškišti per tarpkojį. Paskui visą šią kombinaciją pakartoti, ir imti gvoltavoti naują sakinį. Vėl vandens, truputį ricinos viduriui pravalyti ir t. t. Kai bus baigta, buizą viedrais nešti „Granitui“ arba „Ryto“ redakcijai. Šie laikraščiai pasižymi vidurių tvirtumu ir tokią buizą baisiai mėgsta.

Arba štai vėl vyras, nusižiūrėjęs į kitus, storojasi ir persistorojęs mano, kad baisiai gudru, jeigu visur, kur reikia ir nereikia, statai tašką. Jis rašo šitaip:

„Iškukavo tris. Gegutė. Sieninio laikrodžio. Akys — į laikrodį. Sumigo. Vėjas obels šakas. Po langu. Trioškino“.

Arba pila šitokius beprasmiškus sakinius:

„*Tas žalias, kaip pakaruoklio veidas — jausmas...* (Visur pabr. mūsų). Vera *Halodnaja* (?! R e d.) dažnai sėdėdavo prie nežinomo kareivio kapo. Vakarais, kurie eina. *Kad grįžtu į dūšių skradžiai nuėjusios vėtros*“ (?! R e d.).

Žinoma, jums tai atrodo durna maniera ir beviltiškos pastangos iššokti aukščiau savo klyno. Jūs klystate. Tai irgi „kūryba“, „stilizacija“, spausdinama net „naujosios literat. almanachuose“, skiriamuose mūsų aristokratam. O, simplicitas! O, misericordia!

RAFINUOTA TEŠLA

Pasirodė „Granitas“. Nors tame granite po afišuojamu granitiškumu ir moderniškumu teradome skystą tešlą ir neoscholastiką, bet tarėm: Dieve padėk šiem vyram kelnes nešti! Kožnas

laisvoj respublikoj turi teisę kad ir menkus kūrybinius išteklius gera marke užklįjavęs pardavinėti.

Dėl visokių mizerijų mes tiek teturime prieš, kad vadiname jas tikroju vardu. Sąmonėjas pilietis iš to padarys tai, kas šiuo atveju reikia padaryti.

Bet kad štai „Ryte“ „Granitas“ ima vadinti save aristokratiška ir rafinuota literatūra, mum pasidaro šlykštu ir gaila to krašto, kuris savo samanotose trobelėse išperėjo šiuos „rafinuotus aristokratus“.

Ar jūs, motinos, pardavinėjusios pupas goričiais ir kiaušinius desėtkais, kad jūsų sūneliai kaip nors įstengtų baigti gimnazijos klases ir paskiau prisidėtų prie to skurdo išpravodijimo iš Lietuvos, tikėjot, kad jūsų vaikai atsižegnos nuo jūsų ir išponėję nuvažiuos į „spindinčio grožio viršukalnes“ aristokratiško bizūno sukti prieš jus?

Jūs tuo netikėjot...

Todėl mes negalime ramiai žiūrėti į tuos vaikus, kurie net tėvų pasiūdinto švarko nesusėpė nusimesti, o jau virto „estetiškais ir rafinuotais aristokratais“.

Kas laisva valia kraustosi iš galvos, — ne užginsi. Bet jūs, senukai iš viso krašto, pagalvokite, kam siunčiate lašinių paltis ir skilandžius. Daugelis, nebegaudami tų skilandžių, tuoj pajus, koki iš jų „rafinuoti aristokratai“ ir tuoj nusi-kraustys nuo „spindinčių grožio viršukalnių“.

KAIP POETAI PRALEIDŽIA ATOSTOGAS

Mūsų laikraščių šabloniškos žinios apie tai, kaip „žymūs žmonės“ praleido atostogas, taip įkyrėjo, kad „Tr. Fr.“ visiškai nemato reikalo rašyti, kiek kuri meno įžymenybė prauliavojo kurortuose, kiek jomarkuose pragėrė, parašė bei inscenizavo naujų poemų ir misterijų. Mes apie tai kukliai nutylėsime...

Šiuo kartu mum įdomu, kaip praleido atostogas vienas poetas, labai aukštos doros žmogus ir iš viso smarkiai prisilaikęs brangintinų dvasiškai aristokratiškų tradicijų. Nuvažiaavęs vasaroti į Rytų Lietuvą, jis gyvu žodžiu sukūrė romantišką ir simbolišką poeziją apie... „Trečią Frontą“. Atsitiktinai teko sužinoti tos poezijos turinys. Jis toks:

„Aktyvistai leidžia savo išviršiniu pavidalu puikų žurnalą. Spausdinamas švariai, gerame popieryje, nebrangus, reklamuojamas ir platinamas. Bet iš kur jie gali išsilaikyti? Aišku, bolševikai remia. Aš kiek leidau, kiek redagavau, kiek žliumbiau — bankrot i bankrot! Nepadėdavo nei moralinė, nei materialinė visuomenės parama.

UŽ LIETUVOS SIENŲ

IŠ VOKIEČIŲ ŽEMĖS

Remarque — šiais metais rusų rašytojų sąjunga parašė viso pasaulio pasižymėjusiems rašytojams anketą: kaip jie elgsis naujam imperialistiniam kare (jeigu jis ateis) ir iš viso, kaip jie elgsis, kai tas imperialistinis karas bus nukreiptas prieš Sovietų Rusiją. Atsakymai į tą anketą buvo išspausdinti „Izvestijose“ ir propagandiniame „Moskauer Rundschau“. Daugumas jų labai įdomūs. Atsakė daug rašytojų, kurie visom jėgom kovos prieš naują imperialistinį karą, kurie brangina kultūrinių santykių palaikymą su S. Rusija ir taip pat, žinoma, priešingi bet kokiam karui su Rusija. Jų tarpe randame atsakymus tokių rašytojų, kaip G. H. Wells, Bernard Shaw, Johannes R. Becher, Liam O'Flaherty (anglas), O. M. Graf, Martin Anderson Nexö (danas), Romain Rolland, Stefan Zweig, Theodor Dreiser (amerikietis) ir daugybė

kitų. Tačiau, žinoma, ne visi atsakė. Neatsakusių tarpe randame Knuto Hamsuno, Gerharto Hauptmanno ir kitų pavardes. Savaime suprantama, kaip ankietos rengėjai kvalifikavo šį tyklėjimą. K. Radekas balansiniame straipsny apie ankietos davinis be gailesčio pliekia šiuos, jo žodžiais sakant, „olimpiečius“. Pav., G. Hauptmannui primena, kad jis sau pasaulinį vardą įgijo pirmiausia vaizduodamas socialinius santykius ir proletarų maištą („Audėjai“ ir k.) ir tik vėliau, tapęs „gilesnis“, „bendrai žmogiškas“, jis ėmė savo individualizme slėptis už socialinių santykių, stengėsi vengti vaizduoti juos ir nejučiom tapo buržuazinio pasaulio prijautėjas ir gynėjas. Hauptmannas tylėjo per Did. karą, tylės jis ir vėliau...

„Nieko kito iš jų ir nebuvo galima laukti“, sako str. autorius. „Bet, kas įdomiausia, tai pono Remarque tylėjimas... (Jis neatsakė net į pakartotinę anketą). Šis tylėjimas rodo ryšį...“

Remarque pasaulinį vardą įgijo knyga, kuria bandė žmonijai priminti visus karo baisumus. Kas

Na, o jiem neįau gali padėti „mūsiškiai“? Žinokit, kieno pinigai čia kvepia...“

Taigi poema, gana ilga, buvo kuriama visą vasarą. Sprendžiant apie jos „menišką“ vertę, neabejotina, kad tai bus mūsų žlibo snobizmo donosiškas šedevras...“

Žinoma, mum būtų labai malonu, jei tas ponas užeitų į „Spaudą“ ir į „Spaudos Fondą“ bei „Raidės“ spaustuvę ir į mūsų redakciją. Ten jis tiksliai sužinotų, kiek mes mokame už spaudą ir kiek egz. išparduodame. Gaila, to pono didžiausiam nusistebėjimui mes negalėtume parodyti honoraro autoriam sąrašų... nes tokių sąrašų mes dar nepradėjome vesti. O žymusis literatas, be abejo, nė vienos eilutės be honoraro nerašo... ir jis mano, kad jeigu jo leisti žurnalai ir knygos knygynų sandėliuose baigiamos graužti žiurkių, tai kitaip negali būti su joku lietuvišku leidiniu.

PRIMITYVAI

Kai buvom mažyčiai, pirmose gimnazijos klase, daug mėgdavom rašyti. Daugiausia, be abejo, eiles. Apie jų „menišką“ vertę, žinoma, nėra ko ir kalbėti. Bet, šiaip ar taip, jose atsispindėdavo visas to laiko gyvenimo nuoširdumas su jam prideramu naivumu ir temperamentu. Tokia poezija — tai primityvas, kuriame žmogus paprastai išreiškia, ką jis mano, jaučia, galvoja, koki skausmai jį vargina..

„Tr. Fronto“ red. gauna daugybę laiškų iš visos Lietuvos, kuriuose entuziastiškai sveikinamas mūsų kolektyvo išstojimas. Be tų laiškų daug atsiunčiama ir kūrybos: apysakų, eilių... Jų tarpe pasitaiko gana vykusių ir įdomių „primityvų“. Kitos redakcijos juos be žodžio bloškia į krepšį, bet mes čia norėtume pacituoti vieną kitą tokių „primityvų“, kuriame vienas moksleivis iš rytų aukštaičių taip kuria:

Spiaut ant tokio mokslo,
kurį mokykloj
nervuoti pedagogai
kala ir valija.
Spiaut ant teorijų,
kvailų, tuščiųjų,
kurias kas dieną
kapelionas
smalija.

— — — — —
Jei kęsti — tai kęsti.
Tik jau neklausyt
kapeliono zvanijimo! — —

Suprantama, šios „poezijos“ forma kiekviena verčia nusišypsoti. Tačiau įdomus „turinys“, kuris rodo, kaip kartais išveda iš pusiausviros jautresnį moksleivį dabartinė mūsų mokyklos ir mokymo sistema. Šiaip ar taip, šiame rašte „poezija“ „glaudžiai susijusi“ su gyvenimu, kad ir naiviai, bet labai originališkai.

ją atidžiai skaitė, turėjo pastebėti: knygoje nėra nė vieno atomo maišto. Bet sakoma, jis jo nepergyvenęs, jis grįžęs iš karo pilnas tik pasibaisėjimo, o ne pasipriešinimo. Kaip garbingas menininkas, jis vaizdavo tik tai, ką pergyveno. Tačiau negalimas daiktas, kad dabar, kai nuo karo baisumų mus skiria ištisi metai, negalvotų apie tai, kodėl po velėnom trūni draugai, kurių balsu jis norėjo būti. Negalima suprasti, kad žmogus, kuris po dešimties metų su tokia jėga atvaizdavo karo baisumus, ramiai išikištų sau šimtus tūkstančių šio skausmų honoraro ir sakytų: mano vardas yra Remarque, aš nieko nepastebėjau. Ir net šiandien, kai aš matau prieš save gulinčias dvi neatsakytas telegramas, man tikrai sunku tuo patikėti. Atsakyk tamsta, Erich Maria Remarque! Atsakyk tamsta ne frazėm, atsakyk tamsta aiškiai, kaip manai apie istorišką išeitį iš tos situacijos, kuri sudėdė tamstos draugus ir grėsė mirtim devyniem milijonam, kurių karo veidai sustingo užfiksuoti tamstos knygoj. Visur pasaulyje tamsta turi draugų ir neturi teisės pranešti, kas buvo, neatsakęs, ko tamsta nori, už ką tamsta nori kariauti.

Ramiai galima praeiti pro tylinčius olimpiečius, jie yra baltai apdengti grabai. Bet tamsta esi jaunas ir tamsta išplakei žmones savo knyga. Argi tai turėtų būti priemonė gauti rentai iš draugų kraujo, kuriuos tamsta prikeli ir leidi jiems kentėti?

Klausimas, kurį mes pastatėme Remarque'ui, yra pastatytas visiem autoriam karo literatūros, kuri pastaruoju laiku pripildė visų kraštų knygų rinką“.

Remarque'ui, jaunajam „olimpiečiui“, tai bus bene pirmas toks skaudus priekaištas. Kodėl jis buvo nebylys tuo tarpu, kai į ankieta atsakė žymūs ir, be abejo, žymesni už jį rašytojai, sunku suprasti. Greičiausia, kad stambiausias Vokietijos knygų leidėjas ponas Ulšteinas nupirko ne tik knygą, bet kartu ir patį autorių.

Taigi — sic transit ir t. t.

B. R.

IŠ RUSŲ ŽEMĖS

1923 metais Vladimiras Majakovskio nekrologas Majakovskis parašė savo autobiografiją. Tarp kitko ten skaitom:

Tematika. Aš esu poetas. Kaip toks — aš esu įdomus.

Pirmoji knyga. Kažkokia „Paukščių mergaitė Agota“. Jei man tą kartą būtų patekę daugiau panašių knygų, — aš visiškai būčiau metęs skaityti. Bet laimei antra knyga buvo „Don-Kichotas“. Toji tai bent knyga! Pasidirbu medinį kardą ir šarvus ir kovuju su viskuo, kas tik yra aplink.

Gimnazija. Parengiamoji klasė, pirma, antra. Esu pirmasis mokinys. Mokaus vienais penketukais. Skaitau Žiul-Verną. Apskritai — fantastiškus daiktus. Kažkoks barzdočius įstebi manyje menininko talentą. Mokymasis neberūpi.

1905 metai. Nėra noro mokytis. Prasideda dvejetukai. Prasideda demonstracijos ir mitingai. Aš kartu. Matau visokias vėliavas: juoda — anarchistų, raudona — eserų, mėlyna — esdekų, kitos — federalistų.

Socializmas. Prakalbos, laikraščiai. Visur — svetimos, negirdėtos mintys ir žodžiai. Ieškau išaiškinimo. Knygynų languose baltos knygelės „Burevestnik“. Perku visas. Keliuosi 6-tą valandą ryto. Skaitau užsidedamas... Mane įveda marksistų būrelin. Laikau save socialdemokratu: pavagiu tėvo šautuvą ir nunešu į esdekų komitetą.

Gimnazija. Perkelia į ketvirtą klasę. Vienetukai, retkarčiais dvejetukai. Apačioj suole — „Anti-Diuringas“.

Partija. 1908 metai. Įstoju Rusijos socialdemokratų partijon. Propagandistas. Einu agituoti pas kepėjus, pas batsiuvius, pagaliau, pas spauštuvininkus. Vadinuos „draugas Konstantinas“.

Pastebėsim: Majakovskis už tai areštuojamas. Sėdi apie metus laiko Butirkų kalėjime. Išėjęs laisvėn atsideda vien literatūrai. Kartu su Chlebnikovu ir Burliuku išleidžia pirmą futuristų manifestą — „Antausis visuomeniniam skoniui“. Toliau iš autobiografijos:

Vieną naktį. Dienom rašau eilėraščius. Blogus. Nėra kur išspausdinti. Naktis. Bulvaras. Skaitau eilėraščius Burliukui. Dovidas stabtelėja. Apžiūri mane. Sušunka: „Bet tu juk pats juos parašei. Tu juk genialus poetas!“ Šitoks didelis ir nupelnėtas pagyrimas mane nudžiugina. Aš atsidedu poezijai. Tą vakarą, visiškai netikėtai, aš tapau poetu.

Judėjime. Prasideda disputai. Mano ir Dovidokarštos kalbos. Laikraščiai ima pulti futuristus. Jų tonas ne visiškai palankus. Jie mane paprastai vadina „kalės vaiku“.

Geltoni marškiniai. Kostiumo aš niekada neturėjau. Buvo dveji negražūs marškiniai. Puikus papuošalas — kaklaraištis. Bet nėra pinigų. Gaudu iš sesers gabalą geltonos medžiagos. Užsirišu ant kaklo. Triukšmas. Vadinas, brangiausias ir gražiausias žmogui daiktas — kaklaraištis. Tuo būdu, juo bus didesnis kaklaraištis, tuo bus didesnis triukšmas. Bet kadangi kaklaraiščio didumas neapibrėžtas, tai sugalvoju: marškinius, kaip kaklaraištį ir kaklaraištį, kaip marškinius. Išpūdis didžiausias.

1914 metų pradžia. Jaučiu savo meistriškumą. Galiu valdyti temą. Pilnai. Statau klausimą apie temą. Revoliucinę. Galvoju apie „Debesis kelėnė“.

Mobilizacija. Paima kariuomenėn. Frontan eiti nenoriu. Užsirašau braižytoju. Naktim mokausi pas vieną inžinierių braižyti auto.

1917 metų vasario mėn. 26 d. Važiuoju automobiliu į Valstybės Dūmą. Įlendu Rodzjanko kabinetan. Atlankau Miliukovą. Tyli. Bet man kažkodėl atrodo, kad jis varžosi. Po pusvalandžio atsibosta. Išeinu. Po keletos dienų perimu auto mokyklos vadovavimą.

Spalis. Pripažinti ar nepripažinti? Man (ir kitiem Maskvos futuristam) toks klausimas nekyla. Mano revoliucija! Skubu į Smolnio institutą. Dirbu. Viską, kas tik pakliūva. Tenka sėdėti.

1919 metai. Važinėju su misterijom ir kitais reikalais po fabrikus. Mane ir draugus sutinka džiaugsmingai. Viborgo rajone organizuojasi komfuturistai. Išleidžiame „Komunos meną“. Akademijos žlunga. Galvoje bręsta „150.000.000“. Imuos Rostos*) agitacijos.

1920 metai. Dieną ir naktį Rostoje. Užpuola visoki Denikinai. Rašau ir paišau. Paruošiu kokius 300 plakatų ir kokius 6.000 lozungų.

1922 metai. Organizuoju leidyklą MAF. Spiečiu būrin komunos futuristus.

Pabaiga. Visu tuo, ką pasakiau, nemanau visiškai išsemti savęs. Be viso, kas paminėta, mėgstu, pavyzdžiui, astronomiją... Aš esu poetas. Šitokia ta vadinama autobiografija. Tai ir viskas.

Prie to visko mes galim pridurti: žymesnieji Majakovskio kūriniai: „Žmogus“, „Debesys kelnėse“, „Stuburkaulio fleita“, „Karas ir taika“, „Misterija — buff“, „Leninas“, „Gerai“, „Pirtis“, „150.000.000“ ir kit. Nuo 1923 metų Majakovskis redagavo žurnalą „Lef“, kuris šiemet persikrikštijo į „Ref“).

Majakovskis gimė 1894 metais. Nusišovė šiemet, balandžio m. 14 dieną. „Gyvenimo valčiai ir meilės rifus sudužus“. (Majakovskio ironija!) Jo mirtis — skaudus nuostolis rusų literatūrai, o taip pat ir visam moderniškajam menui. Jis buvo viena stambiausių figūrų visoj pokarinėj poezijoje. Jo kūrybiniai nuopelnai neabejotini. Iš Majakovskio kūrinių dar ilgai teks mokyti literatūrinio meistriškumo.

Majakovskis Rusuose sukūrė naują ligi tol nevartotą eilėdarą, sukūrė savo sintaksę ir žodyną. Sukūrė daugybę naujų vaizdų, naujų posakių bei išsireiškimų, kurie galėjo gimti tik revoliucijos ugnį. Visai jaunajai rusų poetų kartai Majakovskis darė ir tebedaro milžiniškos įtakos. Jo literatūrinė įtaka žymi ir užsieniui.

Savo literatūrinio darbo metodą jis išdėsto įdomioje knygoje „Kak dielat' stichi“ (Kaip dirbti eilėraščius**).

*) Rosta — SSSR telegramų agentūra.

**) Šis nekrologas nėra pastanga įvertinti Majakovskį kaip žmogų ir kaip kūrėją. Tuo tikslu

Kova už metodą

Jau kuris metas, kaip rusų literatūros žurnaluose ir laikraščiuose eina aštrūs ginčai dėl kūrybinio metodo, dėl metodo, kaip dirbti literatūros kūrinių. Tiesa, tokių ginčų būta ir anksčiau, bet jie tada ėjo daugiau teoretinėje plotmėje, o dabar visas reikalas liečia kaip tik konkrečius reiškinius. Vadinas, dalykas darosi žymiai įdomesnis. Ginčų priežastis: neseniai pasirodęs žinomo rašytojo Libedinskio romanas „*Herojaus gimimas*“. Šis romanas be savo temažinio tikslo turi dar ir kitą tikslą: būti konkretišku tam tikro kūrybinio metodo pavyzdžiu. Būti atbaigtu pavyzdžiu metodo, kuris išreiškiamas naujojo realizmo, psychologizmo, „gyvo žmogaus“ sąvokom ir kuris savo literatūriniais mokytojais laiko klasikus: L. Tolstojų, Balzaką, E. Zola, Flaubertą, apskritai visus didžiuosius realistus.

„Herojaus gimimo“ kritika visiškai teisingai nurodo, kad didžiausias Libedinskio romano trūkumas — perdėtas psychologizmas. Romane veikėjų psichologija iš tiesų imama labai detališkai, romanas iš tikrųjų stengiasi duoti kuo tiksliausias gyvus žmones, bet čia ir iškyla pats didysis jo trūkumas: pro medžius nebematyti miško. Libedinskio romanas, duodamas gyvus žmones, neduoda gyvos gyvenimo aplinkos. Jo romano žmonės per silpnai tesurišti su ta aplinka, per menkai teparodomas jų savitarpio socialinis santykiavimas, kuris juk pagrindžia ir tą aplinką ir tą žmonių psichologiją. Aišku, todėl romanas nebetenka tam tikro visuomeninio poveikio, jo teikiama epochos vaizdas darosi nepilnas ir net pats psychologizmas — netikras. Kritika griežtai atmets Libedinskio romaną ir ypač metodą. kuriu vadovaujantis tas romanas kurtas.

Ginčų įkarštyje, kaip Libedinskio antitezė, iškyla kitas rašytojas — Bezimenskis su savo pjesė „*Šūvis*“. Bezimenskis ir jo pažiūrų teoretikai iš literatūros kūrinių pirmiausia reikalauja aktualumo, ideologinės agitacijos, idėjinio pirmavimo. Savo mokytojais jie laiko romantikus, idealistus: Heinę, Volterį, A. France ect. Bet kritika nepritaria ir Bezimenskiui. Ji nurodo jo pjesės veikėjų schematizmą, reališką netikrumą. Ir iš tikrųjų — Bezimenskio žmonės — tai daugiausia marionetės, tampomos ideologiniu šniūreliu, tai statistai be individualybės. Bezimenskio pjesė — miškas su labai blogais medžiais.

Šioj ginčų kovoje už kūrybinį metodą nelaimėjo nei Libedinskis, nei Bezimenskis. Kritika visiškai teisingai reikalauja kažko trečio. Ji reikalauja: *dialektinio realizmo*.

J. R.

kolektyvo narys J. Radžvilas projektuoja patiekti „Kultūros“ žurnale platesnį rašinį apie Majakovskį.

Red.

IS PRANCŪZŲ ŽEMĖS

Surrealizmas

Prancūzų literatūroj nuo parnasistų ir simbolistų grupių išnyko poetų ir rašytojų kolektyvai: André Gide, nusiziūrėjęs į Dostojevskį, ėmė reikalauti kuo didesnio psychologizmo ir įsigilinimo į save. Ir tas reikalavimas nenuėjo niekais. A. Gide uoliu mokiniu pasirodė Proust, kuris, atmetęs peizažus ir aplinkumą, ėmė knistis po pašamonę. Kiekvienas rašytojas norėjo būti sau srove, ir tuo būdu per 20 metų pridėjo daug asmenybių, bet nė vienos srovės. Iš tų asmenybių poezijoje žinomiausios: *Comtesse de Noailles, Paul Valéry, Paul Claudel, Francis Jammes*. Bet tai vis daugiau ar mažiau neoromantizmo, neoklasicizmo ir, žiūrint religiška politiniu žvilgsniu—atžagareiviškumo atstovai. Bet prancūzai, kurie savo istorijoje turėjo tiek daug revoliucijų ir perversmų, kurių kraujuje vis dėlto yra daug revoliucionieriškumo, negalėjo ramiai žiūrėti į šiuos konservatoriškuosius literatūros ir istorijos faktus.

Ir štai per Didįjį karą kraštutiniai ekspresionistai sukuria literatūroj ir plastiniame mene *dadaistų* grupę, kurių tikslas buvo atgaivinti primityvizmą, įvairių tautų tautodailės primityvus. Vėliau, kai pagal primityvus buvo pradėta kurti dirbtinis primityvizmas, įsibrovė ir mašinizmo bei dinamizmo elementai, kuriuos savitarpį bederinant gauta dabartinis konstruktyvizmas. Tai buvo be galo didelė revoliucija prieš visokią pseudoromantizmą, impresionizmą ir neoklasicizmą.

Bet, pasibaigus Didžiajam karui, apsižiūrėta, kad ši sukurtoji srovė tėra tik eksperimentas, o ne rimtas darbas. Ir štai, kai ėmė smukti daizmas, iškilo *Guillaume Apollinaire, André Breton, Louis Aragon, Paul Eluard, Pierre Naville*, kurie sukūrė stiprų ir triukšmingą rašytojų kolektyvą ir surrealizmo srovę. Šie rašytojai, patys būdami buržuazinio kilimo, sukondensavo bepradedančią reikštinę revoliucinę nuotaiką. Kai pasibaigus Didžiajam karui didelės prancūzų demonstracijos traukė per Paryžių, rėkdamos „Šalin Vokietija!“, surrealistų štabas suriko „Tegyvuoją Vokietija!“ Tai gal būt charaktariausias surrealistų bruožas. Surrealistai savo politinė pažiūra veik niekuo nesiskiria nuo paprastų radikalesnių prancūzų. Jiem negeistina tokia revoliucija kaip Rusijoje. Jie nori revoliucijos dėl pačios revoliucijos, triukšmo dėl paties triukšmo. Todėl Barbusse ir komunistų laikraštis „Humanité“ dažnai juokiasi iš šių donkichotų. Jiem nesvarbu pati revoliucija, jiem svarbu revoliucijos nuotaika. Todėl Paryžius žiūri į juos kaip į įdomius išdykėlius, kurie kiekvienoje vietoje kitaip daro, negu įprasta daryti, bet tas darymas realiame gyvenime jokio pavojaus nesukelia. Surrealistai su-

kilo prieš visokias tradicijas ir aukščiausiai iškėlė absoliutinės laisvės principą. Po Bakunino tik surrealistai Europoje teįnešė tokį radikališką laisvės supratimą.

Šis laisvės principas lygiagrečiai eina jų kūryboje: formoje ir turinyje. Jie ėmė kalbėti, kad daizmas tėra neblogas eksperimentas, kuris gali privesti prie visai teisingo kelio, prie surrealizmo. Jie ėmė kurti vaizdus, kurie sudaryti iš atskirų realistinių faktų, sujungtų visai nelogišku būdu. Jiem atrodo, kad senasis realizmas nuobodus, per daug plepa. Pagaliau jiem ne taip svarbu tikslus turinys, jiem svarbu iš nelogiškai sugretintų vaizdų ir per tat atsiradusio nepaprasto kontrasto pagalba sudaryti anarchistinę ir nuo visų literatūrinių tradicijų laisvą vaizdą ir nuotaiką.

Pagaliau, dar keistesnis dalykas. Naville paskelbė „Pesimizmo organizavimą“! Absoliutinei laisvei pradžia padaryta, todėl reikia sugriauti visas optimizmas, kuris, kildamas iš nelaisvos aplinkumos, kūrė literatūrą, netikrą laisvės supratimą ir tradicijas. Nepasitikėjimas literatūra! Nepasitikėjimas humanizmu ir civilizacija! Nepasitikėjimas laisve! Ir taip be galo. Ir tuos visus nepasitikėjimus reikia organizuoti, reikia sukurti pesimizmo liniją. Bet tas pesimizmas turi būti aktingas. Ne toks, kaip iki šiol buvo.

Tai paskutinis surrealistų žodis. Bet tai juk taip pat tik eksperimentas. Ta begalinė vaizdų ir sąvokų grupavimo laisvė prives prie individualizmo, jeigu laiku nebus pasukta teisingesne kryptimi. Iš pesimizmo organizavimo turi pagaliau išplaukti naujo optimizmo organizavimas. Juk grovimas nėra tikslas arba bent labai netobulas tikslas. Surrealizmas — tai Paryžiaus padaras, kuris kitur vargu būtų suprantamas ir esmingas.

Pr. D.

Pastaba. Ilgas ir išsemiamas straipsnis apie surrealizmą bus išspausdintas „Kultūros“ žurnale.

Populizmas Tuoj po Didžiojo karo prancūzų literatūroj nuskambėjo surrealizmo vardas, kuris iki šiol dar neišeina iš mados. Bet surrealizmas nepaėmė visos literatūros. Jis įsivyravo tik poezijoje ir tapyboje. Proza liko, be mažųjų bandymų, ta pati miesčionijos papročių vaizduotoja, kaip ir per karą bei prieš karą.

Bet visoj pasaulinėje literatūroje iškilęs persilaužimas iš ekspresionizmo į neorealizmą neaplenkė nė prancūzų.

Meno ar literatūros kryptis neatsiranda be kultūrinės ar ekonominės to meto įtakos.

Anksčiau Paryžius, buvęs literatūros centru, pastaruoju laiku ėmė netekti tos pirmąsios reikšmės. Sujudo ir provincijos. Nubudo baskai, bretonai, burgundai. Per daug prisipildęs Paryžius nebesuvirškino viso kūrėjų importo, plaukiančio iš provincijų.

Ir tas kaip tik išėjo prancūzų literatūrai į gerą.

Rašytojai, likę provincijoj, įsistebėjo į vietos gyvenimą, papročius ir ėmė kurti plačiam laukų liaudžiai artimus ir suprantamus kūrinius.

Miesčioniškoji literatūra, kurią gamina visi Paryžiuje gyvenę rašytojai, įkyrėjo ir patiem miesčionim. Kritikas Cremieux sako, kad „miesčionių ir miestiečių aprašinėjimas literatūroje nutolino nuo tautos masių“. Todėl kilo reakcija. Ji nebuvo tokia griežta kaip futuristų ar ekspresionistų akcija prieš romantizmą arba realizmą. Naujoji kryptis pasivadino populizmu. Jos kūrėju laikomas *Frédéric Lefèvre*, kuris išleido ir populistų manifestą „*Manifeste du Roman Populaire*“. Jis manifeste pasižada liaudžiai meno pavidalu suteikti tą patį, ką jis iš jos yra paėmęs, tik perleidęs per kūrybinį aparatą, susintetinęs, suglaudęs reiškinius ir vaizdus. Jis pats parašė populistiską romaną „*Samsonas Samsono sūnus*“. Tai yra vieno liaudies stebukladario, raganiaus, gyvenančio prie Maino, istorija. Šiame romane praeina visa primityviškoji aplinka, praeina ta liaudis, kuri dar tiki stebuklinguoju gydymu, ir pasakos, kurių Prancūzijoje dar daug yra. Jeigu ši romaną perkeltum į Lietuvą arba Rusiją, jis netektų savo svarbumo, nes mūsų arba rusų rašytojai, kilę iš liaudies ir ją vaizduoją, jame nieko nuostabaus nerastų. Tai yra gal paprastas realizmas. Bet prancūzams tai ypatinga naujiena, ir todėl aišku, kodėl Lefèvre taip greit pagarsėjo. Tas kaimietis stebukladaris Samsonas atėjo į Paryžių, ir jį tuoj visur priėmė kad ir ne kaip savą, bet kaip įdomų padarą.

Populizmo grupei priklauso dar du gabūs rašytojai—tai *André Thérive* ir *Léon Lemonnier*. Bet Lefèvre su šiais dviem rašytojais ne visai sutinka, nes šie, būdami katalikai, pasiskubino ir populizmą suteikti katalikišką antspalvį ir paversti jį savo agitacijos tribūna.

André Thérive romanus „*Degusios anglis*“ vaizduoja taip pat ne miesčionies gyvenimą, tik, vengdamas naturalizmo, jis viską sušvelnina ir vietomis iš realizmo padaro idiles. Bet skaitytojais ne mažiau domisi ir šiuo romanu. Nežiūrint jo turinio, idėjos dešinumo, jis vis dėlto dvelkia kažkuo nauju, ko seniai jau prancūzuose nebebuvo.

Juk net naturalizmo kūrėjas Zola, ir tas aprašinėjo daugiau miestiečių ir miesčionių gyvenimą. „Dabar jau suprantama, kad Prancūzijos visi pakrančiai iškasinėti ir išmatuoti, bet tų pašalių dūšios tyrėjams dar yra be galo daug vietos“ sako F. Hirth. Kritikas Cremieux nurodo, kad tiek Lefèvre, tiek Thérive turi daug impulsų iš rusų: Dostojevskio, Gogolio, Čechovo ir vėlesniųjų rašytojų. Ibsenas sakė, kad „kurti — tai teisti pačiam save“. Šis principas yra visame naturalizme ir realizme, yra rusų autoriuose ir dabar — populistų kūryboj.

Pr. D.

IŠ LATVIŲ ŽEMĖS

Vasarą kaip mūsų kolektyvo, taip ir trauksmininkų buvo mėginta truputį pailsėti ir susikaupti tolimesniam darbui.

Trauksmininkai nuo š. m. pradžios iki šio laiko išleido 5 numerius „*Jauno Trauksme*“. 3 Nr. yra išspausdinti Kosto Korsako ir Bronio Railos eilėraščių vertimai. Be to, yra E. Skujenieko specialiai parašytas straipsnis apie „*Trečią Frontą*“.

*

18 d. liepos m. š. m. mirė „*J. Trauksmei*“ artimas žymus rašytojas poetas *Janis Ziemeļnieks*, kurio paminėjimo vakarą trauksmininkai suruošė Dailės Teatre 18 d. rugpiūčio mėn. Pastebėtina, kad teatras tiek buvo prisigrūdęs publikos, kad keletas šimtų žmonių turėjo grįžti negavę bilietų. Toks reiškinys aiškiai rodo, kad trauksmininkais ir jų bendradarbiais latvių visuomenė labai domisi.

*

Didžiausias darbas, kurį nudirbo trauksmininkai, tai latvių modernistų poezijos antologijos (*Latvju Modernas Dzejas Antologija*) išleidimas. Antologiją išleido „*Gramatu Draugs*“ leidykla. Antologiją redagavo *Aleksandrs Čaks* ir *Peteris Kikuts*. Ižangą parašė *Peters Kikuts*.

Antologijos yra 329 puslapiai su 46 autorių poezijos kūrinių, biografijom ir fotografijom.

Mes čia suminėsime bent autorių pavardes ta tvarka, kuria jos yra antologijoje atspausdintos, kad vėliau sutikta pavardė būtų pažįstamesnė: *Janis Sudrabkalns*, *Linards Laicēns*, *Peteris Ermanis*, *Andrjs Kurcijs*, *Apsedēls*, *Lucija Zemaičs*, *Richards Rudzītis*, *Karlis Dzelzs*, *Aida Niedra*, *Valdis Grēviņš*, *Herberts Dorbe*, *Alija Baumanis*, *Margers Tanks*, *Peteris Kikuts*, *Aleksandrs Čaks*, *Janis Plaudis*, *Fridrihs Gulbis*, *Pavils Vilips*, *Arveds Grigulis*, *Eriks Raisters*, *Emilis Skujenieks*, *Austra Skujinia*, *Valdis Lukss*, *Julijs Roze*, *Austra Dale*, *Janis Ziemeļnieks*, *Karlis Students*, *Antons Barda*, *Paulina Barda*, *Valts Davids*, *Janis Grots*, *Biruta Skujenieks*, *Vitolds Žibelis*, *Janis Medinis*, *Karlis Eliass*, *Valda Moors*, *Elina Zalīte*, *Karlis Abele*, *Lilija Auza*, *Jonass Miesnieks*, *Karlis Rabacs*, *Eriks Adamsons*, *Anšlavs Eglītis*, *Arvids Borīnes*, *Janis Trimda*, *Peteris Aigars*. Taigi eilē nemaža. Antologijā patartina kiekvienam lietuviai, mėgstančiam literatūrā ir besidominčiam latvių poezijos laimėjimais, išgyti.

*

Daugelis trauksmininkų, k. a. E. Skujenieks, J. Plaudis, P. Kikuts, A. Čaks, P. Vilips ir kit. ruošia naujas poezijos ir prozos knygas. Be to, aktingai dalyvauja pažangioj latvių spaudoj.

*
Šią žiemą trauksmininkai žada būtinai atvažiuoti į Kauną ir čia kartu su trečiafrontininkais suruošti literatūros vakarą. Paskiau tą patį vakarą suruošti Rygoj, taip pat drauge su trečiafrontininkais.

IŠ LENKŲ ŽEMĖS

Mečislovas Ščuka*)

1927 metų rugpiūčio mėn. 17 diena naujajam lenkų menai buvo labai liūdna. Tą dieną Tatrų kalnuose tragiškai žuvo M. Ščuka, Lenkijos modernistų vadas. Jis teišgyveno vos 29 metus (gimė 1898), bet jo trumpas gyvenimas buvo kupinas kovos už naują turinį ir naują formą mene ir už naują kultūrą gyvenime.

Pirmasis Ščukos žygis pasireiškė atmetimu akademizmo ir miesčioniškojo opurtizmo, kuris tuo metu buvo išviešpatavęs lenkiškajame mene. Kai Ščuka išsivadavo iš naturalistinio realizmo, kuriam apskritai jis meistriškai tarnavo tiek savuoju visai subrendusiu vaizdavimu, tiek nepaprastai sistematišku objekto apėmimu ir didele išreiškimo jėga, — jis ėmėsi formalinių eksperimentų ir tapybiškosios faktūros problemų tokiu mastu, kaip dar niekas ligi tol nebuvo užsimojęs Lenkuose. Vedamas troškimo pažinti ir sukurti naujas vertybes, jis pats savarankiškai perėjo visus svarbiuosius moderniškojo meno evoliucijos laipsnius. Tenka tik atminti, kokius ilgus metus Lenkija išbuvo izoliuota nuo viso pasaulio, kad suprastume Ščukos kūrybinį savaimingumą. Apie bent kokį kontaktą su užsieniu, siaučiant Didžiojo karo audrom, negalėjo būti nė kalbos. Ir vis dėlto Ščukos stropių pastangų duomenys puikiausiai pasirodė jo darbuose, išstatytuose Varšuvoj parodose 1920 ir 1921 metais. Tada pirmą kartą lenkai išvydo paveikslus, tapytus ekspresionistų ir dadaistų pobūdžiu (1920) ir meno daiktus, padarytus suprematizmo bei kūbizmo metodu (1921). Tuo pačiu metu buvo sukurta ištisa eilė plastikos kūrinių iš tokios medžiagos, kaip cementas, skarda, geležis, stiklas, medis, gipsas ir t. t.

1923 metais buvo suruošta Ščukos kūrinių paroda Berlyne. Jų tarpe, šalia griežtai abstraktiško pobūdžio darbų, buvo matyti antkapių projektai (Zamenhofui, Libknechtui, Dostojevskiiui), scenos dekoracijų šikicai, labai įdomiai ir originališkai sukonstruoti knygų eskizai (Bücherentwürfe), kuriuose tekstas jungėsi su plastika ir papildė vienas antrą. Tuo pačiu metu pasirodė ir pirmieji architektūros projektai.

*) Naudotasi žurnalu „Der Sturm“, 1928, 1. Heft. 185—86 psl.

Ščuka stengėsi sukurti naujas, gyvas formas plastikoje, kurios kuo labiausiai atitiktų moderniškojo gyvenimo tendencijas ir kryptį. Aišku, kad pakaitos mene turi eiti ranka rankon su pakaitom gyvenime, meno revoliucija — su darbo masių kovom. Šit kodėl Ščuka visai sąmoningai stojo dirbti į Lenkijos proletariato organizacijas, kurios vedė sunkią išlaisvinimo kovą. Meno atnaujinimo darbą jis jungė su pastangom kurti naują proletarišką kultūrą. Jis aktingai prisidėjo prie darbinikiško turinio knygų leidimo ir ieškojo naujų agitacijos būdų, kitaip pavartodamas plastiškas priemones ir grafikos metodus. Šioj srityj jis daro plakatus (žymusis Amnestijos plakatas 1926 met.), dirba darbininkų teatruose.

1924 metais Ščuka drauge su T. Zarnoveru įsteigė žurnalą „Blok“, kurio svarbiausias uždavinys buvo kovoti už naująjį meną ir kuris sutelkė apie save visus jaunuosius menininkus, jau 1920 metais ėjusius po Ščukos vėliava. „Blok“, kuris jau pačioje gyvavimo pradžioje aiškiai pabrėžė savo internacionalinius užsimojimus, kaip vienintelis tokios rūšies žurnalas Lenkijoje, turėjo nepaprastai didelės reikšmės. Šitame žurnale Ščuka pradėjo plačiai užsimotą veikimą, karštai propagodamas utilitarinį meną, meną, kuris kuria naują gyvenimą. Čia jis pateikė šalia savo ankstybesnių abstraktiškų laboratorijos darbų pirmuosius fotomontažus ir teoretinius straipsnius, kurie skelbė utilitarinio konstruktyvizmo principus. Taipjau buvo ieškoma naujų spausdinimo metodų ir ypač propaguojamas naujas statybos menas (Baukunst).

Ščuka labai greit perprato architektūros meno dėsnius ir tuojau sukūrė ištisą eilę monumentalishkų tos srities projektų, propagodamas didelius kolektyvinius trobesius su sodų terasom viduje ir su maksimaliniu oro bei šviesos prieinamumu. Paskutiniaus savo gyvenimo metais Ščuka kaip tik daugiausia atsidavė architektūrai. Jo darbai turėjo nepaprasto poveikio visai jaunajai lenkų architektų generacijai.

Ščuka nepripažino jokių kompromisų, ir tatai atbaidė nuo jo visus abejojančius. 1925 metų pabaigoje žurnale „Blok“ įvyko skilimas, bet šis svyruojančių draugų atsiskyrimas tik dar labiau paskatino Ščuką su atkakliu konsekventišku eiti savo pasirinktąją kryptimi.

1926 metais, nebodamas didžiausių kliūčių, Ščuka suorganizavo pirmą internacionalinę naujosios architektūros parodą Varšuvoje. 1927 metais jis dalyvavo naujosios architektūros parodoje Maskvoj. Tais pačiais metais jis ėmė leisti naują žurnalą „Dzwignia“, kuriame sutelkė visus literatus ir menininkus, užsimojusius dirbti proletarinės kultūros dirvose. Be to, jis mėgino suorganizuoti darbininkų kultūros draugiją, kurios svarbiausias uždavinys būtų buvęs — kelti darbo ma-

K A D I R B A M E

Petras Cvirka, šiais metais išleidęs didelę novelių knygą „*Saulėlydis Nykos valsčiuje*“, kuri turi nepaprastą pasisekimą, nes jau baigiama parduoti, dabar rašo romaną, pavadintą „*Nemunas žydi*“. Romano veiksmas eina Lietuvos kaimo gyvenimo fone ir vaizduoja į mokslą einančios jaunuomenės kovą su skurdžiu gyvenimu, jaunosios kartos entuziazmą ir karjerizmą. Romanas bus baigtas šiais metais ir išeis iš spaudos ateinantį pavasarį.

Antanas Venclova jau atidavė spausdinti apie 250 pusl. apysakų knygą. Knyga pavadinta „*Beržai vėtroje*“. Seniau numatytas vardas „*Žmogus tarp piūklų*“ teko pakeisti, nes, kaip „Tr. Fr.“ skaitytojai žino, šiuo vardu pavadintos apysakos karo cenzūra leido išspausdinti tik pradžią. Apysaka yra rankrašty ir netrukus bus išspausdinta latviškai. Knygą „*Beržai vėtroje*“ leidžia didžiausia mūsų knygų leidimo b-vė „Spaudos Fondas“.

Knygoje bus daug pirmą kartą spausdinamų daiktų. Knyga išeis netrukus.

Jonas Šimkus, kurio eilėraščių knyga „*Pasakos iš cemento*“ ir kritikos, ir skaitančios visuomenės buvo priimta su dideliu įdomumu, šį rudenį projektuoja išleisti naujas eilėraščių ir novelių knygas.

J. Radžvilas daugybę rimtų išsamių straipsnių įvairiais literatūros klausimais nuolat spausdina „*Kultūroje*“.

Antanas Tulys, jaunas pažangusis Amerikos lietuvių rašytojas, kurio novelė „*Bankas užsidarė*“ spausdinama šiame „Tr. Fr.“ N-ry, šiais metais Lietuvoje išleidžia rinktinių savo beletristikos darbų knygą.

Kazys Boruta projektuoja knygą mūsų kultūros klausimais ir rašo naujų apysakų. Nežmoniškai sunkios gyvenimo sąlygos neleidžia rašytojui

---

sių meninį, kultūrinį ir sportinį susipratimą. Deja, draugija valdžios nebuvo leista.

Paskutinis ščukos darbas buvo straipsnis, įdėtas ketvirtame žurnale „*Dzwignia*“ numery, antrašte „*Menas ir tikrovė*“, kuriame jis mėgino panagrinti menininko socialinės būklės reikšmę ir dabarties meno santykį su darbo masėmis.

Pažymėtina, kad ščuka buvo žymus sportininkas, vienas geriausių lenkų alpinistų; jis žuvo kalnuose per vieno iškilos dalyvio neatsargumą. Jo mirtis buvo nepaprastai didelis naujojo lenkų meno nuostolis. Ir praslinkus trejiems metams po ščukos mirties tas nuostolis dar vis tebėra neatpildytas.

J. R.

baigti kai kurių didesnių pradėtų literatūros darbų.

Bronys Raila pereitą vasarą parašė didelę apysaką „*Rudiosios meškos viešbučio kronika*“, kurioj gyvai atvaizduotas Kauno gyvenimas, gatvės, žmonės, emigrantai ect. Apysaka netrukus bus spausdinama viename stambesniųjų mūsų žurnalų. Be to, parašė dar porą mažesnių apysakų ir pavasariop išleidžia storą apysakų knygą „*Paukščiui viršum miesto*“.

Br. Railos eilėraščių rinkinys „*Barbaras rėkia*“ kritikos buvo gerai įvertintas ir plačiai perkamas.

MŪSŲ PADĖKA

Šios vasaros kelionė po Lietuvą, davusi mums tiek be galo brangios gyvenimo pažinimo ir literatūrinės medžiagos, mums palikusi tiek niekad nenykstančių atsiminimų, nebūtų galėjusi įvykti be daugybės žmonių paramos. Daugybė nežinomų žmonių mums parodė begalinio širdingumo ir vaišingumo. Jie valgydino mus geriausiu, ką tik turėjo, migdė mus kvepiančiame šiene, lydėjo laukais. Mes klausėme naktim jų dainavimo, jie rodė mums kelią, mes su jais liudėjome ir džiaugėmės.

Niekad mes nestengsime užmiršti tų puikių valandų, kurias praleidome jų tarpe.

Ypatingos padėkos mes turime pareikšti ypačiai tiems žmonėms, su kuriais buvome ilgiau, kurie mus priglaudė pavargusius kelionėje, laikė savo svečiais ir mums parodė tiek nuoširdumo ir tikrai lietuviško vaišingumo, kiek mes visai negalėjome tikėtis. Mes visada liksime skolingi ypačiai gimn. mok. *Gaveliui* ir *Klimavičiui* Alytuje, *Bulakų* šeimai Leipalingyje, mok. *VI. Aravičiui* Perlojoje, d-rui *Grigaičiui* Varėnoje, mok. *Lelešiui* ir stud. *Širvinskui* Onuškyje, *Abramavičiam* ir d-rui *Montgirdui* Aukštadvaryje, D-ro *A. Domaševičiaus* šeimai, dailininkui *B. Bučiui* ir *Puzinui* Panevėžyje, progimnazijos direk. *M. Grigonio* šeimai, rašytojui *A. Vienuoliui* ir *Karazijai* Anykščiuose, ūkinink. *Strazdui* ties Rubikių ežeru, *J. Mikėnui*, *J. Bružiui*, *V. Paprockui* ir *Juozapavičių* šeimai Zarasuose.

Laiko stoka neleido mums aplankyti dar daug Lietuvos vietų, kuriose mes tikimės būti vėliau, ir daugybės tų žmonių, kurie ir žodžiu, ir laiškais mus kvietė pas save atsilankyti. Ir jiems visiems širdingai dėkojame, ypačiai prof. *M. Römeriui*, kurio širdingas kvietimas mums padarė daug malonumo.

Antanas Venclova, Bronys Raila, Petras Cvirka
ir „*Trečio Fronto*“ redakcija.

M E S G A V O M E

1. *Dauguva*. Latvių literatūros, meno ir mokslo mėnesinis žurnalas. 1930 m. NN 5-9, leidžia Valters un Rapa akc. b-vė, redaktorius *Janis Grins*.
2. N. J. *Naujoji mūsų literatūra*. Literatūros pamokų darbams. Kaina 3 lt. „Sakalo“ b-vės leid. 1930 m.
3. *Rakštis Rakštys*. Satiros ir juokai. Kaina 2 lt. 1930 m.
4. V. Krėvės *Raštai*. VIII tomas. Likimo kelias — Misterija. II dalis. „Sakalo“ b-vės leid. 1930 m.
5. V. Bičiūnas. *Vinco Krėvės Likimo kečiai*. Pastabos ir komentarai. „Sakalo“ b-vės leid. 1930 m. Abiejų knygų kaina 8 lt.
6. Elena Mnišek. *Raupsuotoji*. (Trėdovata). Apysaka I, II ir III dal. Vertė P. Jurgelevičius. „Sakalo“ b-vės leid. 1930 m. Kiekvieno tomo kaina 3,50 lt.
7. A. Ružancovas. Lietuvos periodika 1929-1930. 1930 m. Kaina 1 lt.
8. *Laisvas žodis*. Kultūros ir visuomenės gyvenimo mėn. laikr. Rygoj 1930 m. Nr. Nr. 1-8.
9. Pranas Kasparaitis. *Žvilgiai nuo kalno*. Eilėraščiai. Stud. literatūrų ratelio „Vėtros“ leid. 1930 m. Kaina 2 lt.
10. Charles Dickens. *Varpai*. Apysaka. Vertė Antanas Venclova. „Spaudos Fondo“ leid. 1930 m. Kaina 1,50 lt.
11. Guy de Maupassant. *Ivettė*. Apysaka. Vertė Antanas Venclova. „Naujo žodžio“ b-vės leid. 1930 m. Kaina 2 lt.
12. Petras Cvirka. *Saulėlydis Nykos valsčiuje*. Apysakos. „Spaudos Fondo“ leid. 1930 m. Kaina 3 lt.
13. J. Talmantas. *Visuotinės literatūros chrestomatija*. I d. Graikai ir Romėnai. „Sakalo“ b-vės leid. 1930 m. Kaina 4 lt.
14. M. Lastauskienė — Lazdynų Peleda. *Radybos*. Apysaka. „Sakalo“ b-vės leid. 1930 m. Kaina 3 lt.
15. Vincas Pietaris. *Lapės gyvenimas ir mirtis*. „Sakalo“ b-vės leid. 1930 m. Kaina 2 lt.
16. Red. P. Šležas. *Vytautas Didysis*. Straipsnių rinkinys. „Sakalo“ b-vės leid. 1930 m. Kaina 10 lt.
17. Z. Kuzmickis. *Lietuvių kalbos sintaksė*. „Sakalo“ b-vės leid. 1930 m. Kaina 4 lt.
18. Vladas Suchockis. *Roboto daina*. Eilėraščiai. 1930 m.
19. *Mūsų dešimtmetis*. Kartinis leidinys. 1930 m. aKina 70 ct.
20. V. Putinas - Mykolaitis. *Valdovas*. Drama. „Sakalo“ b-vės leid. 1930 m. Kaina 4 lt.
21. *Suomi, Eesti, Latvija, Lietuva. Hochschulen und Studentenschaften*. Tartu 1930 m. Informacinė knyga apie Pabaltės valstybių universitetus ir studentų gyvenimą.
22. Red. A. Čaks ir P. Kikuts. *Latvju modernas dzejas antologija*. (Latvių moderninės poezijos antologija). „Gramatu Draugs“ leid. Ryga. 1930 m.
23. *Jauno Trauksme*. Latvių trauksmininkų kolektyvo literatūros žurnalas. Red. kolegija J. Grots, P. Kikuts ir J. Plaudis. Ats. red. J. Plaudis. Mintauja. 1930 m. NN 1-3.

Redaktorius - leidėjas ANTANAS VENCLOVA

Redakcinę kolegiją sudaro BRONYS RAILA, JONAS ŠIMKUS ir ANTANAS VENCLOVA

Mūsų skaitytojam ir platintojam!

Šį numerį leidžiame beveik dvigubai padidintą. Todėl neišvengiamai turėjom pakelti kainą. Tačiau manome, kad nuo to nenukentės gazetos platinimas, nes 56 didelių puslapių turinčio žurnalo kaina ir taip **labai pigi**.

Moksleivius ir šiaip pavienius asmenis kviečiame platinti „Trečią Frontą“ mokyklose ir žmonėse. Už išparduotus numerius **duosime didelius nuošimčius**. Rašykit, kiek egzempliorių galit išplatinti, ir mes jūm tuoj išsiųsim gazetą.

Daugelis nusiskundžia, kad provincijoj negalima gauti „Tr. Fr.“ pirkti. Pranešame, kad provincijoj „Tr. Fr.“ galima gauti visuose „Spaudos“ kioskuose, „Spaudos Fondo“ skyriuose ir daugelyje knygynų. **Tų provincijos knygynų savininkus, kurie neturi „Tr. Fronto“, prašome raštu pranešti mum, ir mes gazetą išsiųsime.**

Tuos, kurie norėtų skaityti „Tr. Fr.“, bet niekur negali jo gauti nusipirkti, prašome išsirašyti tiesiog iš administracijos. Siųskit 1.50 c. pinigais ar pašto ženklais, ir gazetą gausite paštu. Patariame išsirašyti bent po du egzempl. **papiginta kaina** ir išplatinti tarp savo pažįstamų. **Du egz. kaštuoja tik 2 litai**. Dovanai ar skolon niekam nesiunčiam.

Adresas: „**Trečias Frontas**“, Kaunas, Prūsų g. 8, b. 4.

Kooperatinė „Raidės“ spaustuvė Kaune, Kęstučio g. 44. Tel. 758

Karo cenzūros leista.

189110

Nuoširdžios, giliai lyriškos knygos, pilnos maištingos jaunatvės dvasios, sukurtos geliant sielvartui dėl paliktos tėviškės

Kazio Borutos

DRUMSTAS ARIMŲ VĖJAS 13 apysakų, ir

KRYŽIŲ LIETUVA Lyrika ir poemos

Abi knygos kaštuoja 2.50 c. „Kryžių Lietuva“ jau beveik visa išparduota, bet „Drumsto arimų vėjo“ dar daug galima gauti.

Dailiosios prozos knyga, kuri šiais metais sukėlė plačiausio susidomėjimo, kritikos atidžiai iškomentuota ir skaitytojų tarpe turėjusi tikro pasisekimo

Petro Cvirkos

SAULĖLYDIS NYKOS VALSČIUJE 20 novelių

Apie ją taip rašė mūsų spauda: „Tokia knyga būtinai turi pasiekti tolimiausius visuomenės ir šalies užkampius. Per 10 mūsų nepriklausomo gyvenimo metų tokių knygų pažangioji visuomenė visai maža tesulaukė...“ („Kultūra“) „Tai knyga, kuri jaudina, kuri sukelia daugybę emocijų, kuri žėri vešlios vasaros spalvom, ūžia senom Lietuvos giriom, kvepia pievų ir laukų kvapais.“ („Diena“). Kaina 3 lt.

Plačiai skaitoma, literatūros kritikos teigiamai įvertinta moderninės poezijos knyga

Bronio Railos

BARBARAS

RĖKIA Lyrika ir poemos

Apie šią knygą rašė visa Lietuvos spauda. Kai kurie dalykai net buvo išversti į svetimą kalbą ir išspausdinti žymiuose užsienio literatūros žurnaluose. Bronio Railos poezijos temų aktualumas, tvirta ir lanksti poetinė technika, naujojo žmogaus gyvenimų ir jų meniško vaizdavimo tikrumas šiai knygai užkariavo visuotinį pasisekimą. Kaina 1.50 c.

Nauja kylanti moderniška Lietuva su visom jos tūkstantis ir viena jėgom, su užiančiais traktoriais, vėjais ir vandenim, su naujo žmogaus pastangom aprėpti ir naujaip konstruoti visą mūsų ateitlės gyvenimą, stipriai meniškai apdainuota šiais metais išleistoje eilėraščių knygoje

Jono Šimkaus

PASAKOS IŠ CEMENTO

Literatūros kritikos šis eilių rinkinys visuotinai pripažintas viena geriausių paskutinio laiko poezijos knygų. Kaštuoja 2 lt. Dar galima gauti visuose knygynuose ir kioskuose.

071651

Kaina Lt. 1.50

„Trečio Fronto“
NN 2 ir 3 viršelių
darė dailininkas
T. Kulakauskas.
Linoleume piau-
stė V. Suchockis

Spausdino „Raidė“ Kaune